

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse Instituut

Maarja Hein

VAHETU NÕUDEÕIGUS VASTUTUSKINDLUSTUSES

Magistritöö

Juhendajad

PhD Olavi-Jüri Luik
dr iur Villu Kõve

Tartu
2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
I. VASTUTUSKINDLUSTUSE MÕISTE JA OLEMUS.....	9
1.1 Vastutuskindlustuse mõiste ja eesmärk	9
1.2 Kohustuslik vastutuskindlustus.....	19
1.3 Vabatahtlik vastutuskindlustus	33
II. NÕUDEÕIGUS VASTUTUSKINDLUSTUSES.....	40
2.1 Delikti- ja vahetu nõudeõiguse areng	40
2.2 Vahetu nõudeõigus kohustuslikus vastutuskindlustuses.....	49
2.3 Vahetu nõudeõigus vabatahtlikus vastutuskindlustuses	62
KOKKUVÕTE	71
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	77
Kirjandus.....	77
Kasutatud normatiivmaterjalid.....	79
Kasutatud kohtupraktika	81
Kasutatud tüüptingimused	81
Kasutatud internetiallikad	82
DIRECT RIGHT OF ACTION IN LIABILITY INSURANCE – SUMMARY	84

SISSEJUHATUS

Tänaasel päeval on meid ümbritsevas ühiskonnas elu ilma kindlustuseta raske, kui mitte võimatu ette kujutada. Maailm on üha kiiremas liikumises seoses tehniliste avastuste ning uute arendustega, mis ühtlasi toovad endaga kaasa inimesi ümbritsevaid üha suurenevaid riske ja ohte. Saksa sotsioloog U. Beck juurutas termini „riskiühiskond“ juba 1990. aastatel ja täna, aastaid hiljem, elame kahtlemata maailmas, mille üheks märksõnaks on „riskiühiskond“. Riskide hajutamiseks ning kindlustunde loomise vahendiks on kindlustusandjad. Kindlustuse vajalikkus seisneb selles, et see annab võimaluse hajutada kahjust tulenevaid kulutusi laialdase ringkonna vahel. Seeläbi väheneb kaubanduslikus elus riisikomoment ja luuakse stabiilsus.¹ Lisaks isikute füüsiliste asjade hävimisega kaasnevale majanduslikule kahjule võib hävitavalt mõjuda ka isiku tsiviilvastutusega kaasnev kahju, mille piiramisel mängib olulist rolli vastutuskindlustus.

Kindlustusandjate olulisuse suurenemisega ühiskonnas muutub olulisemaks ka seda valdkonda reguleeriv kindlustusõigus. Kindlustusõigus on kindlustussuhteid reguleeriv õigusnormide kogum, mis eristab erakindlustusõigust ja avalikku kindlustusõigust. Avalikõiguslik kindlustus on reeglina sundkindlustus, mille peamine haru on sotsiaalkindlustus. Sotsiaalkindlustus tekib seaduse alusel ja selle sisustab kehtiv avalik õigus. Kindlustusandja on sundkindlustuse puhul riik, praktikas on selleks seaduse aluseks moodustatud avalikõiguslik juriidiline isik – Haigekassa. Nii on sundkindlustuse puhul tegemist seaduses kajastunud ühiskondliku kokkuleppega, milles ei ole poolte õigused ja kohustused tasakaalus. Seda põhjusel, et sundkindlustuse puhul on enamasti tegemist kassapõhise ehk „*pay as you go*“ süsteemiga². Eraõiguslik kindlustus võib esineda aga nii vabatahtliku kui ka kohustusliku kindlustuse vormis. Erakindlustus põhineb vastupidiselt sundkindlustusele kindlustusvõtja ja kindlustusandja kokkuleppel.³ Kohustuslik ja vabatahtlik kindlustus on mõlemad reservipõhised ning erinevus seisneb vaid lepingu sõlmimise kohustuses kohustusliku kindlustuse puhul.

Kindlustust on võimalik liigitada erinevatel alustel. Kindlustustegevuse seaduse¹ § 2 lg 2 kohaselt jaguneb kindlustustegevus elukindlustuseks, kahjukindlustuseks ja edasikindlustuseks⁴. Kahjukindlustuse liigid on võlaõigusseaduse järgi üldine

¹ A. Piip. Kaubandus- ja protsess, kolmas trükk, Justiitsministeerium. Tallinn 1995, lk 377.

² H. Naaber, K. Priks. Pensionikindlustus. 25.01.01 nr 17/6-7. – https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell01_17.html (10.04.2017).

³ J. Lahe. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 21.

⁴ Kindlustustegevuse seadus liigitas algselt kindlustustegevuse neljanda põhiliigina ka kindlustusvahendust – Kindlustustegevuse seadus. 06. juuni 2000. – RT I 2000, 53, 343. § 8 lg 2.

kahjukindlustus, vastutuskindlustus, veosekindlustus ja õigusabikulude kindlustus⁵. Kindlustustegevuse seadus¹ § 12 sätestab eraldi 18 erinevat kahjukindlustusliiki, millest üheks on käesolevas töös käsitletuse all olev vastutuskindlustus. T. Tampuu väite kohaselt tuleks kahjukindlustust ja vastutuskindlustust eristada⁶, kuid vaatamata sellele, et vastutuskindlustuse puhul on tegemist spetsiifilise, raske ja laiaulatusliku kindlustusliigiga ning erialakirjanduses käsitletakse seda sageli eraldi, jääb vastutuskindlustus ikkagi üheks kahjukindlustuse liigiks.

Kui algselt, 19. sajandil, oli vastutuskindlustuse eesmärgiks kaitsta pigem kahju tekitanud isiku majanduslikke huvisid, siis 20. sajandil hakkas vastutuskindlustusest kujunema instrument sotsiaalpoliitikas ning keskmaks huviks on saanud kannatanu kaitse eesmärk⁷. Nõudlus vastutuskindlustuse järgi on üha kasvamas, kuivõrd kiirelt arenev ühiskond pakub üha enam erinevaid väljundeid võimalike tegevusalade näol ning riskide ennetamise kõrval omab olulist rolli riskide hajutamise mehhanism – kindlustus.

Eesti kindlustusturul tegutseb kokku 13 kahjukindlustusandjat⁸, neist 9 pakuvad eraldi kindlustusliigina ka vastutuskindlustust. Autor ei analüüsi käesoleva töö raames liikluskindlustust, mis on oma olemuselt samuti vastutuskindlustus⁹. Vastutuskindlustuse kindlustusmaksete suurus kõikide vastutuskindlustust pakkuvate kindlustusandjate peale kokku oli Statistikaameti andmetel aastal 2016 summas 9 234 131 eurot. 2015. aastal oli kindlustusmaksete summa vastavalt 8 711 100 eurot ja 2014. aastal 6 712 600 eurot¹⁰. Kogu kahjukindlustuse kindlustusmaksed ulatusid aastal 2016 summani 300 miljonit eurot, mis tähendab, et vastutuskindlustus moodustas kahjukindlustuse koguturust ligikaudu 3%¹¹. Eeltoodud andmete põhjal saab järeldada, et kuigi vastutuskindlustuse osakaal kahjukindlustuse koguturust on vaid kolm protsenti, siis on näha, et viimase kolme aasta jooksul on nõudlus vastutuskindlustuse järele Eesti kindlustusturul jõudsasti kasvanud.

Enda tsiviilvastutuse kindlustamine annab inimestele suurema kindlustunde ja innustab julgemateks otsusteks, mis aga vaatamata kasumlikule eesmärgile võib teatud asjaolude kokkulangemisel viia hoopis soovimatu tagajärjeni, millega kaasneb kolmanda isiku

---

⁴ Kindlustustegevuse seadus¹. RT I, 07.07.2015, 1. § 2 lg 2.

⁵ Võlaõigusseadus¹. 26. september 2001. -RT I, 31.12.2016, 7; §§-d 476–531.

⁶ T. Tampuu. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. Juridica 2003/VII, lk 470.

⁷ G. Wagner. Tort Law and Liability Insurance. Vol 16. New York: Taylor & Francis 2005, lk 91-92.

⁸ Finantsinspeksioon – <http://www.fi.ee/index.php?id=290> (23.03.2017).

⁹ Liikluskindlustus on reguleeritud eraldi seadusega (liikluskindlustuse seadus) ja see tugineb suuresti Euroopa Liidu direktiividel.

¹⁰ Statistikaamet – <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (23.03.2017).

¹¹ Statistikaamet – <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (23.03.2017). Lisamärkus: antud 3% ei kajasta liikluskindlustust.

kahjustamine ning sellest tulenev kahju hüvitamisnõue kahju eest vastutava isiku suhtes. Eeltoodu näol on enamasti tegemist ootamatute ning ettenägematute kahjudega, mis aga peale kahjustatud isiku¹² võivad kaasa tuua majanduslikult hävitava tagajärje ka kahju põhjustanud isikule. Selle teema üheks keskseks aruteluks on, kas vastutuskindlustus on oma olemuselt suunatud kahjustatud isikute või kindlustuslepingu pooleks oleva kindlustusvõtja kaitsele ning millised õigused peaksid vastutuskindlustuslepinguga kaasnema kannatanule sõltuvalt vastutuskindlustuslepingu liigist. Tulenevalt kahjustatud isikute kaitse eesmärgist, on seadusandja kehtestanud teatud tegevusalade suhtes kohustusliku vastutuskindlustuslepingu sõlmimise kohustuse. Nimetatud kohustus võib minna aga vastuollu lepinguvabaduse printsiibiga, kuivõrd lepinguvabaduse printsiibi järgi peab olema isikul vabadus kujundada oma majanduslikku tegevust.

Eelnevalt on isikute õiguseid seoses vastutuskindlustusega uuritud erinevates magistritöödes seoses kohustusliku liikluskindlustuse¹³, äriühingu juhtorgani liikme vastutuse¹⁴, arsti erialase vastutusega¹⁵ ning eelnevast loetelust laiemalt on käsitletud ka kindlustusvõtja ja kahjustatud isiku õiguseid vastutuskindlustuses¹⁶. Kuigi vastutuskindlustuse temaatikat on varasemalt kirjutatud töodes juba uuritud, käsitleb autor käesolevas töös vastutuskindlustust seoses lepinguvabaduse printsiibiga ning kahjustatud isiku vahetu nõudeõiguse¹⁷ problemaatikat seoses kohustuslike ja vabatahtlike vastutuskindlustuslepingutega spetsiifilisemalt ning ajakohasemalt, arvestades vahepealsete muutustega nii Euroopa Liidus kui ka Eesti-sisesel tasandil. Tegemist on praegusel ajal kiirelt areneva ning laiaulatusliku kindlustusvaldkonnaga, mistõttu on autori seisukohalt antud temaatika uudne analüüs vahepeal toimunud muutuste ja seisukohtade valguses põhjendatud.

Vastutuskindlustust on Eesti kindlustusturul tänaseks päevaks pakutud juba *ca* 25 aastat. Kuivõrd tegemist on sisult väga laiaulatusliku kindlustusliigiga, mis oma olemusest tulenevalt puudutab peale lepingupoolteks olevate kindlustusvõtja ja kindlustusandja ka kolmandaid, lepingupooleks mitteolevaid isikuid, on aktuaalseks küsimuseks, millised peaksid olema nimetatud isikute omavahelised õigused ja kohustused. Vastakaid seisukohti tekitab kahjustatud isiku õiguslik positsioon vastutuskindlustuslepinguga reguleeritud õigussuhtes.

---

¹² Autor kasutab siin ja edaspidi termineid „kahjustatud isik“ ja „kannatanu“ sünonüümideks.

¹³ Nt: O. J. Luik. Liikluskindlustus kui kohustuslik vastutuskindlustus. Magistritöö. Tartu: TÜ 2004.

¹⁴ Nt: M.-P. Viilop. Äriühingu juhtorgani liikme vastutuse kui rahalise riski kindlustamine. Magistritöö. Tallinn: TÜ 2015.

¹⁵ I. Luik. Arsti erialane vastutuskindlustus. Magistritöö. Tartu: TÜ 2005.

¹⁶ T. Hiob. Kindlustusvõtja ja kahjustatud isiku õigused vastutuskindlustuses. Magistritöö. Tartu: TÜ 2010.

¹⁷ Autor kasutab siin ja edaspidi terminit „vahetu nõudeõigus“ „otsenõudeõiguse“ sünonüümideks.

Magistritöö aktuaalsus seisneb käesoleva töö autori arvates selles, et kuivõrd vastutuskindlustuse puhul on tegemist kindlustusliigiga, mille järele nõudlus jõudsasti kasvab, siis toob see kaasa vajaduse uurida ja kontrollida sellega kaasnevate õiguste ning kohustuste vastavust kaitstavatele õigushüvedele. Süül põhinev vastutus on arenenud üha enam süüst sõltumatu vastutuse suunas ja on ümber fokuseeritud hüvitise saamise eesmärgile. Sellest tulenevalt toimuvad muudatused ka vastutuskindlustuse õiguslikus sisustamises.

Töö eesmärk on leida vastus küsimustele:

- 1) *Kas ja millisel määral kohustusliku vastutuskindlustusega piiratakse lepinguvabaduse printsiipi?*
- 2) *Kas Eestis kehtiv regulatsioon seoses kahjustatud isiku nõudeõigusega kohustuslikus ja vabatahtlikus vastutuskindlustuses on põhjendatud või tuleks seda muuta?*

Juhinduvalt nimetatud eesmärgist püstitab autor hüpoteesi, et kohustuslik vastutuskindlustus kujutab endast niinimetatud sõlmimissundi ning sellega on piiratud lepinguvabaduse printsiipi. Nimetatud hüpoteesi kontrollimiseks analüüsib autor vastutuskindlustuse üldist olemust ja selle mõistmiseks on omakorda vältimatu uurida vastutuskindlustuse kui kindlustusliigi arengut ning teket. Autor uurib, milles seisneb lepinguvabaduse printsiip ning selle olulisus ja otsib vastust küsimusele, kas lepinguvabaduse põhimõte ja kohustuslik vastutuskindlustus on oma olemuselt vastuolus.

Teisena, lähtuvalt töö eesmärgist, püstitab autor hüpoteesi, et Eestis hetkel kehtiv kohustusliku vastutuskindlustuse regulatsioon ei taga piisavalt kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärki seoses kahjustatud isikute kaitsega. Autor uurib, mis on tagajärjeks olukordades, kus kohustuslik vastutuskindlustusleping on sõlmimata. Autor analüüsib, kas juhul, kui riik sätestab kohustusliku vastutuskindlustuse, peaks ta looma ka süsteemi, mis kontrollib selle kohustuse täitmist ning looks mehhanismid kahjustatud isikute kaitseks olukorraks, kus kohustuslik vastutuskindlustuse leping on sõlmimata. Selleks uurib autor, millistele tegevusaladele on Eestis kehtestatud kohustusliku vastutuskindlustuse nõue ning kes teostavad antud nõuete täitmise üle järelevalvet.

Autori kolmas püstitatud hüpotees on, et Eestis kehtiv regulatsioon seoses vahetu nõudeõiguse puudumisega vabatahtlikus vastutuskindlustuses ei vaja muutmist. Autor uurib, kas vabatahtlikus vastutuskindlustuses peaks samuti olema enamal määral arvestatud kahjustatud isiku kaitse eesmärgiga, ning analüüsib, kuidas on erinevates Euroopa Liidu riikides vahetu nõudeõigus vastutuskindlustuslepingute suhtes reguleeritud. Autor uurib, kas

vabatahtlikus vastutuskindlustuses on kahjustatud isiku vahetu nõudeõigus kahju tekitaja kindlustusandja vastu põhjendatud.

Magistritöö struktuur on tingitud töö teemast selge üldpildi andmise vajalikkusest. Eeltoodud eesmärkidest lähtudes on see jagatud kaheks peatükiks, mis on omakorda liigendatud alapeatükkideks.

Esimene peatükk on oma olemuselt valdavalt teema teoreetiline käsitus, milles autor analüüsib spetsiifilisemalt vastutuskindlustuse, sh eraldi nii kohustusliku kui ka vabatahtliku vastutuskindlustuse olemuslikku laadi, eesmärgi, eelised ja vastuargumente. Samuti uurib autor esimeses peatükis lepinguvabaduse printsiibi olemust ning selle seost kohustusliku vastutuskindlustusega. Antud põhjalik teoreetiline käsitus toetab vastuse leidmist küsimusele, kas kohustuslik vastutuskindlustus kujutab endast lepinguvabaduse printsiibi piiramist.

Teine peatükk käsitleb eeskätt vahetu nõudeõiguse küsimust seoses kohustusliku ja vabatahtliku vastutuskindlustusega. Antud peatükis on uuritud ka delikti- ja nõudeõiguse arengut. Autori hinnangul on selle käsitlemine käesoleva teema kontekstis vältimatu, kuivõrd deliktiõigusel on vastutuskindlustuses asendamatu koht. Autor uurib, kuidas on laienev deliktiõigus mõjutanud vastutuskindlustuse arengut ning kahjustatud isikute õigusi seoses vastutuskindlustuslepingutest tulenevate suhetega. Autor on lisaks Eestis kehtivale regulatsioonile toonud paralleelselt näiteid teistest Euroopa Liidu liikmesriikide vastutuskindlustuse ning vahetu nõudeõiguse regulatsioonidest ning sealjuures analüüsinud, kas ja millised viisid võiksid Eestis lisaks hetkel praktikas kasutatule olla veel võimalikud.

Kasutatud õiguskirjandusallikad pärinevad võrdlemisi pikast ajavahemikust, kuivõrd nii vastutuskindlustuse kui ka deliktiõiguse ajaloolist arengut käsitledes on asjakohased ka 1970.–80. aastate allikad. Uusim õiguskirjandus põhineb värsketel väljaannetel 2016. aastast ning see on antud töö puhul erinevuseks ka varem sarnast teemat käsitlenud teadus- ja magistritöödega.

Magistritöös on suures osas kasutatud välisriikide õiguskirjandust, seda põhjusel, et ajakohast eestikeelset kirjandust ei ole vastutuskindlustust puudutaval teemal palju. Samuti leidub Eesti kohtupraktikas vähe kohtulahendeid, milles vastutuskindlustuse ja vahetu nõudeõiguse problemaatika otseselt keskseks küsimuseks oleks. Kuivõrd Eesti kuulub Euroopa Liitu ning liidu üheks eesmärgiks on ühtlustada ka liidusisest kindlustuslepingu õigust, siis on töö koostamisel keskendunud Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide regulatsioonidele. Kasutatud on Euroopa Liidu õigusakte ning kohtupraktikat. Autor on töös käsitlenud ka uusimat versiooni Euroopa Komisjoni välja töötatud Euroopa kindlustuslepinguõiguse printsiipidest

(„Principles of European Insurance Contract Law“¹⁸, edaspidi: PEICL), mille teine kommenteeritud väljaanne ilmus 2016. aastal ja sisaldab erinevalt esimesest väljaandest ka vastutuskindlustust puudutavat regulatsiooni. PEICL-i näol on tegemist Euroopa Liidu liikmesriikide kindlustusandjatele mõeldud nn mudelõigusega, mille eesmärk on tulevikus anda kindlustuslepingu pooltele võimaluse valida, kas nad kohaldavad kindlustuslepingu suhtes PEICL-it või riigi siseriiklikku kindlustusõigust.¹⁹ Seega ei ole tegu õigusaktiga, kuid tulenevalt Euroopa Liidu eesmärgist liikuda ühtsema siseturu poole peab autor antud allikat oluliseks, kuivõrd see võiks olla aluseks kindlustuslepinguõiguse ühtlustamisele liikmesriikide vahel ja seeläbi muuta piireülese kindlustusteenuse tarbijate jaoks lihtsamaks.

Väliskirjanduse kõrval on magistritöös kasutatud ka Eesti võlaõigusseadust ja selle kommentaare, lisaks kohustusliku vastutuskindlustuse regulatsioone sisaldavaid tegevusalapõhiseid seaduseid, erinevaid teadusartikleid õigusajakirjast Juridica ning samuti olemasolevaid asjakohaseid kohtulahendeid. Samuti on käsitletud Eesti kindlustusandjate vastutuskindlustuse tüüptingimusi.

Käesolevas magistritöös on kasutatud ajaloolist, süsteemset ja analüüsiv-võrdlevat uurimismeetodit. Kuivõrd magistritöö eesmärk on analüüsida, kas ja millisel määral kohustuslik vastutuskindlustus piirab lepinguvabaduse printsiipi, siis aitab teema ajalooline ja süsteemne käsitus tõstatatud küsimusele vastust leida. Leidmaks vastust küsimusele, kas vabatahtlik vastutuskindlustus peaks kannatanule võimaldama samuti vahetut nõudeõigust kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu, kasutab autor analüüsiv-võrdlevat meetodit. Kuivõrd Euroopa Liidu liikmesriigid on vabatahtlikku vastutuskindlustust reguleerinud erinevalt, on kõnealune meetod autori seisukohalt vajalik mõistmaks vastutuskindlustuse olemusest tulenevat erinevat tõlgendamist ja sellega kaasnevat probleeme.

Autor soovib tänada Rahandusministeeriumi, Eesti Liikluskindlustuse Fondi ning kõiki teisi, kes abistasid käesoleva töö valmimise protsessis. Eriline tänu kuulub magistritöö juhendajale Olavi-Jüri Luigele asjakohaste suuniste, nõuannete, abi ja mõistva suhtumise eest.

Tööd kõige enam iseloomustavad märksõnad on: kindlustusõigus, vastutuskindlustus, kindlustuslepingud, lepinguvabadus, nõudeõigus.

---

¹⁸ O. Schmidt. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). Prepared by the Project Group Restatement of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016.

¹⁹ O.-J. Luik, M. Poola, M. Braun. Poolte teavitamiskohustus enne kahjukindlustuslepingu sõlmimist. – Juridica 2011/II, lk 109.

I. VASTUTUSKINDLUSTUSE MÕISTE JA OLEMUS

1.1 Vastutuskindlustuse mõiste ja eesmärk

Vastutuskindlustuse esimesed alged pärinevad juba Kreeka ja Rooma õigusest, kus erinevad ühingud maksid oma liikmetele hüvitist, kui nende ühinguliikmete vastu esitati merel toimunud õnnetuste või muude vahejuhtumitega seoses nõudeid. Samuti võib tänapäevase vastutuskindlustuse elemente täheldada Vahemere-äärsete linnade keskaegsetes merekindlustuse statuutides, millega reguleeriti hüvitiste maksmist laevaavariide, laevakahjustuste ja päästetööde puhul. Tänapäevane vastutuskindlustus arenes välja 19. sajandi teisel poolel.²⁰

Eesti õiguses avab vastutuskindlustuse mõiste VÕS § 510, mille kohaselt seisneb vastutuskindlustuse olemus järgmises: „Vastutuskindlustuse puhul peab kindlustusandja täitma kindlustusvõtja asemel kohustuse hüvitada kahju, mille kindlustusvõtja on tekitanud kolmandale isikule (kahjustatud isik) kindlustuse kehtivuse ajal toimunud kindlustusjuhtumi tagajärjel, ja kandma õigusabile tehtud kulud.“ Kindlustusandja kohustusele „täitma kindlustusvõtja asemel kohustuse hüvitada kahju“ võib omistada erineva sisulise mõtte, s.o kas kindlustusandja kohustuseks on vabastada kahjutekitaja kolmanda isiku kahju hüvitamise nõuetest või peaks ta hüvitama vaid tekkinud kahju. K. Haavasalu on võlaõigusseaduse eelnõu seletuskirjale toetudes tulnud järeldusele, et kindlustusandja kohustus ei ole vabastada kindlustusvõtjat kahjustatud isiku kahju hüvitamise nõuetest, vaid siiski hüvitada tekkinud kahju.²¹

Autori arvates ei ole VÕS § 510 sõnastus üheselt mõistetav ja ta nõustub, et vastava sätte sisule saab antud sõnastusest tulenevalt anda erinevaid tõlgendusi. Mõte, et kindlustusandja kohustuseks on peaausjalikult siiski hüvitada tekkinud kahju, peaks olema väljendatud konkreetselt, kuivõrd vastasel juhul annab antud sätte aluse tõlgenduseks, et kahjustatud isikul on iga juhtumi korral õigus kahju hüvitamist nõuda kahju tekitanud isiku kindlustusandjalt. Kuivõrd taoline sõnastus võib põhjendatult tekitada vääriti tõlgendamist, on autori seisukohalt tegemist ebaõnnestunud sõnastusega antud sätte mõtte edasiandmiseks.

Vastutuskindlustus jaguneb oma olemuselt kohustuslikuks ja vabatahtlikuks vastutuskindlustuseks. VÕS § 520 järgi on kohustuslik vastutuskindlustus seaduse alusel

---

²⁰ K. Haavasalu. Vastutuskindlustus Eesti ja Saksa õiguses: kindlustushüvitise väljamaksmisest vabanemise alused. – Juridica 2007/II, lk 108.

²¹ K. Haavasalu, lk 109.

nõutav vastutuskindlustus, mille puhul on kindlustusandja kohustatud sõlmima kindlustusvõtjaga kindlustuslepingu, kui kindlustusvõtja vastab tüüpitingimustes ette nähtud tingimustele.

Vastutuskindlustuses on tegemist kolmnurk-suhtega: kahjustatud isik, vastutav isik ja viimase kindlustusandja. Lähtuvalt kahe õigussuhte paralleelsusest – kahjustatud isiku ja kahju tekitaja vaheline ning kahju tekitaja ja tema kindlustusandja vaheline õigussuhe – eristatakse Saksa õigusteoorias vastutuskindlustuses nn vastutussuhet (*Haftungverhältnis*) ning nn kattesuhet (*Deckungsverhältnis*). Kindlustusandja hüvitamiskohustus otsustatakse katteprotsessis (*Deckungsprozess*).²²

J. Lahe selgituse kohaselt tuleneb vastutuskindlustuse vajalikkus kahest peamisest tegurist. Esiteks aitab see muuta talutavaks vastutamise riskivastutuse (riskivastutuse korral vastutavad isikud olenemata oma süüst²³) alusel ja teiseks on see olulise tähtsusega ametikohustuste täitmisel aset leidvate eksimuste korral, mis võivad tuua kaasa märkimisväärseid kahjusid.²⁴ Eeltoodust tulenevalt omab vastutuskindlustus kahte primaarset eesmärki. Esimene neist on kannatanule tekitatud kahju hüvitamine. Teine eesmärk on vabastada kahju tekitaja kohustuse täitmisest. Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on oluline eelkõige vastutuskindlustuse esimene eesmärk – kahjustatud isikule tekitatud kahju hüvitamine.²⁵ Nii on kohustuslik vastutuskindlustus õigusaktides ette nähtud eelkõige kahjustatud isikute kaitseks. Sellisele järeltulele on selgelt viidatud ka võlaõigusseaduse eelnõu seletuskirjas (26.05.1999): „Kohustuslik kindlustus kui selline nähakse reeglina ette, et kaitsta isikuid maksevõimetute kahju tekitajate vastu.“²⁶

M. Kingisepa seisukohalt on vastutuskindlustuse olulisemateks eelisteks asjaolud, et kahjuhüvitamise mehhanism on kannatanu suhtes kiirem ja vähem vaevarikas, kindlustusandja vastutuse kandevõime on piisavalt suur, riskide jaotus on hajutatud paljude kindlustusvõtjate vahel ning kahju on ühiskonnale vähem koormav.²⁷ Kompensatsiooni

---

²² Grundlagen des haftpflichtversicherungsrechts. Haftpflicht Online-Portal, – <http://www.haftpflichtonlineportal.de/grundlagen-des-haftpflichtversicherungsrechts/100-vvg-inhalt-und-umfang/einfuehrung-und-trennungsprinzip/> (11.04.2017).

²³ Võlaõigusseadus^I. 26. september 2001. – RT I, 31.12.2016, 7; § 1056 jj.

²⁴ J. Lahe. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 134.

²⁵ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, lk 553.

²⁶ RKTko 05.11.2007, 3-2-1-91-07 p 11.

²⁷ M. Kingisepp. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002, lk 144.

funktsioon täidab tsiviilvastutuses fundamentaalset eesmärki.²⁸

Nagu eespool on mainitud, aitab vastutuskindlustus muuta talutavaks vastutamise riskivastutuse alusel. Siinkohal toob T. Tampuu puudusena välja selle, et riskivastutusega kaasneb vastutuskindlustuse levik, mis hägustab deliktiõiguse tõkestavat toimet ja õigluse saavutamise eesmärki, kuna tänu vastutuskindlustusele pääseb kahju tekitaja enamasti täielikult isiklikust vastutusest. Teisalt leiab T. Tampuu, et vastutuskindlustus aitab vältida ohtu, mis seisneb majandusliku initsiatiivi piiramises seoses totaalse riskivastutusega. Seega on riskivastutus tänu vastutuskindlustusele muudetud majanduslikult talutavaks.²⁹

Autor nõustub, et vastutuskindlustus on eelkõige kannatanu kaitse seisukohalt vajalik vahend, tagamaks ühiskonnaliikmetele minimaalse kindlustunde ning teadmise, et nendele tekitatud ootamatu ja õigusvastane kahju saab kiirelt hüvitatud. Teisalt ei tohi autori arvates alahinnata T. Tampuu väljatoodud puudust seoses deliktiõigust tõkestava toime hägustamisega. Vastutuskindlustus ei tohiks juurutada ühiskonnaliikmetes tunnet, et kuivõrd nende majanduslik olukord tänu vastutuskindlustuslepingu olemasolule nende käitumise tagajärgedest tulenevalt ei halvene, siis on ka hoolsuskohustuse järgimine teisejärguline.

Eestis loodi õiguslik alus vastutuskindlustusega tegelemiseks pärast taasiseseisvumist, 5. novembril 1992. a Riigikogu vastu võetud kindlustusseadusega³⁰. 6. juunil 2000. a võttis Riigikogu vastu kindlustustegevuse seaduse, mille § 8 lg 4 tõi ühe kahjukindlustuse alaliigina välja vastutuskindlustuse.³¹

Eesti võlaõigusseadus jaotab vastutuskindlustuse üldiseks (§-id 510–519) ja kohustuslikuks (§-id 520–525) vastutuskindlustuseks. Kuigi vastutuskindlustus oma olemuselt liigitub vabatahtlikuks ja kohustuslikuks vastutuskindlustuseks, siis võlaõigusseaduse järgi kohalduvad vabatahtlikule vastutuskindlustusele vastutuskindlustuse üldsätted. Samuti jaguneb vastutus oma olemuselt kas lepinguliseks või lepinguväliseks vastutuseks. Kui kahju on tekitatud lepingu täitmisel (mittekohasel täitmisel või täitmata jätmisel), siis on tegemist lepingulise vastutusega. Kui kahjul ei ole seost lepinguga, on tegemist lepinguvälise vastutusega. Lepinguvälise vastutuse puhul eristatakse deliktiüldkoosseisu (VÕS §§-id 1043–1055), riskivastutust (VÕS §§-id 1056–1060) ja tootjavastutust (VÕS §§-d 1061–1067). Riskivastutuse puhul näeb generaalkoosseis ette suurema ohuallika valdaja vastutuse (VÕS § 1056), mille juures ei ole kohustuse tekke aluseks vajalik, et kahju oleks tekitatud süüliselt.

²⁸ U. Magnus. Unification of Tort Law: Damages. Haag 2001, lk 89.

²⁹ T. Tampuu. Riskivastutus ja tootja vastutus võlaõigusseaduses. Juridica 2003/III, lk 161.

³⁰ Kindlustusseadus. 5. november 1992. – RT I 1992, 48, 601; § 7.

³¹ Kindlustustegevuse seadus. 06. juuni 2000. – RT I 2000, 53, 343.

Riskivastutuse puhul on tegemist teatud spetsiifilisest riskist tuleneva tavapärasest suurema kahjutekke ohuga, mis on põhjuseks loodud eriregulatsioonile.

Võlaõigusseadus ei sisalda selget regulatsiooni, millise kahju peab kindlustusandja kindlustusvõtja asemel kahjustatud isikule hüvitama, mistõttu tuleb see leppida vastavalt kokku kindlustuslepingus. Kui kõnealust küsimust täpsustatud ei ole, tuleb asuda seisukohale, et kindlustusandja peab kannatanule hüvitama igasuguse kahju, mille hüvitamise nõudele on kannatanul kindlustusvõtja vastu õigus.³²

Autori arvates on kindlustuskaitse ulatus kindlasti kindlustuslepingu üks kesksemaid küsimusi, samas on antud küsimust väga keeruline seadusega reguleerida, sest kindlustuskaitse konkreetne ulatus tuleneb suuresti kindlustusvõtja kindlustushuvist ja kindlustusandja tingimustest lähtudes. Vältimaks hilisemaid vaidlusi, tuleks kindlustuslepingu sõlmimisel pöörata kindlustuskaitse ulatusele erilist tähelepanu.

Kindlustusteoreetiliselt jaguneb vastutuskindlustus ametikindlustuseks (P&I – *professional indemnity*) ja üldvastutuskindluseks (*general liability*).³³ Nii ameti- kui ka üldvastutuskindlustused võivad olla kas kohustuslikku või vabatahtlikku laadi. Ametialane vastutuskindlustus kaitseb mitme elukutse esindajaid nende professionaalsest tegevusest tulenevate kahjude eest. Nii on ametialane vastutuskindlustus kohustuslikuna reguleeritud näiteks advokaatidele, kohtutäituritele, audiitorettevõtjatele. Vabatahtliku vastutuskindlustusena võivad vastutuskindlustuslepingu sõlmida arstid, insenerid, arhitektid, raamatupidajad jne. Üldvastutuskindlustuse liikideks on näiteks tegevuse vastutuskindlustus, suurema ohuallika valdaja kindlustus, ehitise omaniku vastutuskindlustus, tootja vastutuskindlustus, tööandja vastutuskindlustus, ürituse korraldaja vastutuskindlustus.

Kindlustus on tavapärane mehhanism kahjude hajutamiseks, mis ühtlasi kaitseb nõudja õigust hüvitisele. Samasuguse eesmärgi poole püüdleb ka jaotava õigluse – *ius distributiva* – põhimõte, mis jaotab kohustused jämedalt samas proportsioonis saadava kasuga. Nii on see ka kohustusliku vastutuskindlustuse puhul – isikud saavad kasu teatud tegevusest (näiteks mootorsõiduki kasutamisest), kuid kannavad proportsionaalset osa nende tegevuse läbi tekitatud kahjust. Kuigi kahjude hajutamine vastutuskindlustuse teel on distributiivse iseloomuga, siis vajatakse seda deliktiõiguse instrumendina põhjusega, et vähemalt osalt

---

³² J. Lahe, lk 135.

³³ Commercial General Liability Coverage. *Construction Lawyer*, Vol. 19, Issue 2 (April 1999), lk 5–18.

rahuldada retributiivse õigluse – õiglase korvamise – nõudmisi. Vastutuskindlustus aitab pehmedada kahjusid, mis sõltumata kostja süüst võivad olla äärmiselt tõsised. Eeltoodu ei tähenda, et deliktisüsteemi eesmärgiks on kahjude hajutamine, vaid seda, et mõned kindlustusliigid on olulised korrektiivse õigluse efektiivse toimimise seisukohalt.³⁴

Vastutuskindlustuse puhul on aktuaalseks küsimuseks, millist sündmust käsitleda kindlustusjuhtumina. Nii võib kindlustusjuhtumiks pidada kindlustusvõtja õigusrikkumist, kahju tekkimist, kindlustusvõtja teadasaamist õigusrikkumisest ja/või põhjustatud kahjust või hoopis nõude esitamist kindlustusvõtja vastu. Reaalses elus võivad erineda sündmused – kahju tekitav tegu, kahju ilmumine ja kahju tekitaja vastu nõude esitamine – olla ajaliselt oluliselt lahutatud. Seega liigitatakse vastutuskindlustuslepinguid nii kirjanduses kui ka praktikas selle järgi, millist eeltoetud sündmust peetakse kindlustusjuhtumiks.

Vastutuskindlustuslepinguid on kirjanduses liigitatud ühel juhul lepinguteks, mis kaitsevad kindlustusvõtja tsiviilvastutust, kui kahju ilmneb kindlustuslepingu kehtivuse ajal, ehk kindlustatud on tsiviilvastutus seoses kindlustusperioodil esitatud nõuetega, sõltumata sellest, millal toimus kahju põhjustatud tegu. Teisel juhul liigitatakse vastutuskindlustuslepingud lepinguteks, mis kaitsevad kindlustusvõtja tsiviilvastutust kõigist kindlustusperioodil aset leidnud ja kahju põhjustanud või põhjustada võivatest tegudest. Algselt põhinesid vastutuskindlustuslepingud ja neist tulenev kaitse sellel, millal kahju tekitanud sündmus aset leidis, ehk teisisõnu oli kaetud kahju, mille põhjustanud sündmus toimus kindlustuslepingu kehtivuse ajal, hoolimata sellest, millal kahjunõue esitati. Selline kindlustusleping põhineb „*occurrence*“ teooria baasil. Kuni 1970. aastateni põhinesid peaaegu kõik vastutuskindlustuslepingud, sealhulgas erialased vastutuskindlustuslepingud nimetatud teooriast lähtudes.³⁵

Hiljem võeti alternatiivina traditsioonilise lahenduse kõrval kasutusele „*claims made*“ teooria, mille puhul antakse kindlustuskaitse tekitatud kahjule, millest tulenevad nõuded esitatakse kindlustuslepingu kehtivuse perioodil. Põhjus „*claims made*“ teooria kasutusele võtmiseks

---

³⁴ T. Honoré. *The Morality of Tort Law – Questions and Answers. – Philosophical Foundations of Tort Law.* Ed.D. G. Owen. Oxford: Clarendon Press 1995, lk 73–95.

³⁵ P. Dorroh., M. E. Whisenand. *Understanding your claims-made professional liability insurance policy.* – https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JPC8r_nWvyAJ:https://www.soa.org/Files/static-pages/sections/entrepreneur-innovate/eact-dorroh-whisenand-claims.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=ee (25.04.2017).

seisneb selles, et „*occurrence*“ põhised kindlustuslepingud ei sobi oma olemuselt niivõrd hästi tootevastutusele, keskkonnakahju vastutuse ja erialasele vastutuskindlustusele.³⁶

Tootevastutus on kindlasti valdkond, kus kogu protsess, hõlmates terviktoote valmistamise aega tulenevalt eri toote osade lisamisest, toote tarbijatele kättesaadavaks tegemist, kahjude tekkimist ning nõuete esitamist, võib kujuneda oluliselt pikemaks kui aasta, mis on tavapärane kindlustuslepingu kehtivusperiood. Esineb suur tõenäosus, et tootja vastu esitatakse nõue, mille aluseks olev kahju tekitati ajaliselt enne tootja kindlustuslepingu sõlmimist. Taolisi nõudeid aga „*occurrence*“ baasil lepingud ei kata. Sarnane probleem on ka keskkonnakahjude puhul, kus ajaline mõõde kahju tekitamise ning kahju tekitaja vastu esitatud nõuete vahel võib olla keskmisest pikem. Keskkonna kahjude puhul võib osutada keeruliseks konkreetse ajahetke tuvastamine, millal täpselt on kahju tekitatud, kuivõrd keskkonnakahjud kujutavad endast sageli pikemaajalist protsessi. Valdkondade puhul, kus kahju tekitamise ja nõude esitamise ajaline vahe võib suure tõenäosusega kujuneda pikemaajalisemaks, on kindlustusvõtjale kasulikum omada „*claims-made*“ põhimõttel põhinevat kindlustuslepingut, kuivõrd see tagab suurema stabiilsuse. Kahju tekkimise aja tuvastamine on oluliselt keerulisem ja vaieldavam kui nõude esitamise aeg, mistõttu on „*claims made*“ baasil olevad kindlustuslepingud oma olemuselt nimetatud valdkondade puhul sobivamad. „*Claims-made*“ lepingute järjestikusel uuendamisel, ei teki kindlustusvõtjal „lünkasid“, mil esitatud kahjunõue kaitse alla ei kuuluks.

Õiguskirjanduses on „*occurrence*“ teooria miinuseks loetud asjaolu, et kuigi kindlustusjuhtumina on küll piiritletud õigusrikkumine, mis peab toimuma kehtiva kindlustuslepingu ajal, ning kahju hüvitamise nõude võimaldab antud teooria käsitlus esitada ka pärast kindlustuslepingu lõppu, siis tulenevalt kahju tekkimise momendi ebaselguses, võib see kindlustusandjale ebamõistlikult koormavaks osutada. „*Claims-made*“ teooria miinuseks on tõenäosus, et kindlustusvõtja jaoks võib tekkida lünk, mil kindlustuskaitse tekkinud kahjunõudele ei kehti. Selline lünk võib olla tingitud kahe teguri kombinatsioonist: hetkel kehtivast kindlustuslepingust tulenev kaitse ei laiene kahjunõuetele, mis esitatakse teatud perioodil pärast kindlustuslepingu lõppu, ja järgnev kindlustusandja ei laienda kindlustuskaitset tagasiulatuvalt.³⁷

---

³⁶ Claims-Made Liability Insurance: Closing the Gaps with Retroactive Coverage [comments] *Temple Law Quarterly*, Vol. 60, Issue 1. 1987, lk 165.

³⁷ J. Spier. Long Tail (Liability) Risks and Claims Made Policies. *The Geneva Paper on Risk and Insurance*, 23. No 87. 1998, lk 156.

J. Lahe arvamuse kohaselt tuleb olenemata sellest, et seadus antud küsimust otseselt ei reguleeri, võlaõigusseaduse alusel lähtuda vastutuskindlustuse kindlustusjuhtumi määratlemisel siiski õigusrikkumise toimumisest ning kindlustusandja poolt tuleks hüvitada kindlustusvõtja tekitatud kahju juhul, kui kindlustusvõtja poolne õigusrikkumine on toime pandud kindlustuskaitse kehtivuse ajal. Kindlustusvõtja poolse teo tagajärjel tekkinud kahju tuleks hüvitada ka siis, kui kahju teost ilmnes alles pärast kindlustuslepingu lõppemist. Seejuures tuleb aga arvestada asjaoluga, et kahju hüvitamise täitmise kohustuseks kindlustusandja poolt peab pärast õigusrikkumist mingil ajal olema tekkinud ka kahju ja kindlustusvõtja vastu peab olema esitatud nõue, mille puhul on oluline tähendus asjaolul, kas kindlustusvõtja üleüldse vastutab. J. Lahe peab kindlustusvõtja suhtes ebamõistlikult kahjustavaks tüüptingimust, mille kohaselt tekib kindlustusandja täitmise kohustus üksnes juhul, kui nii õigusrikkumine, kahju tekkimine kui ka nõude esitamine on toimunud kindlustuslepingu kehtivuse ajal.³⁸

Ka võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes on selgitatud, et mingil juhul ei tohiks kindlustusjuhtumina käsitleda nõude esitamist. Põhjenduseks taolisele seisukohale on toodud õigusrikkumise ja nõude esitamise võimalik suur ajaline vahe ning sellest tulenev kindlustusvõtja huvide kahjustamine. Samuti on vastuargumendiks asjaolu, et taolisel juhul peaks kindlustusandja vastutama ka kahju eest, mille kindlustusvõtja on tekitanud juba enne kindlustuslepingu sõlmimist. Kui kindlustusvõtja soovib, et kindlustatud oleks ka tema tsiviilvastutus, mis võis tekkida minevikus aset leidnud teost, siis annab selleks võimaluse VÕS § 438, mille alusel saab kindlustusvõtja taotleda tagasiulatuvat kindlustuskaitset vastutuskindlustuslepingu sõlmimist.³⁹

Autori arvates on „*claims made*“ teooria kohane kaitse kindlustusandja jaoks suurem risk, kui seda on „*occurrence*“ teooria kohane kaitse tagamine. Seda põhjusel, et „*claims made*“ puhul on kindlustusvõtja oma tegevuse läbi kahju põhjustanud teod juba varasemalt toime pannud ja kindlustusvõtja vastutust on hiljem toimunud kahju suhtes raskem tõendada. Autori arvates kerkivad sel puhul üles erinevad probleemid. Kui kindlustusandja poolt kuuluvad hüvitamisele kahjunõuded sõltumata sellest, millal kindlustusvõtja kahju põhjustas, siis lisab autori arvates sellisele lepingule kindlustusandja suhtes riskantsust asjaolu, et kindlustusvõtja ei olnud varasemalt kindlustusandja kindlustuslepingu tingimustega seotud ning seeläbi omab kindlustusandja väga vähe mõju kindlustusvõtja käitumisele.

---

³⁸ J. Lahe, lk 137.

³⁹ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul, Võlaõigusseadus II, lk 553.

Vastutuskindlustuse kontekstis on oluline tähendus VÕS §-del 80 ja 81, mis käsitlevad vastavalt lepingut kolmanda isiku kasuks ning kolmandat isikut kaitsvat lepingut. Eeltoodut põhistab asjaolu, et vastutuskindlustus on oma olemuselt alati seotud kolmanda isikuga, kes ei ole kindlustuslepingu osapooleks. Lepinguid kolmanda isiku kasuks reguleerib VÕS § 80, milles eristatakse „ehtsaid“ lepinguid kolmanda isiku kasuks ja „ebahtsaid“ ehk „volitavaid“ lepinguid kolmanda isiku kasuks. Esimese puhul on ka kolmandal isikul õigus nõuda kohustuse täitmist ning teisel juhul tuleb leping täita küll kolmandale isikule, kuid nõudeõigus kuulub vaid võlausaldajale.⁴⁰ Lepingu ehtsus peab tulenema vahetult lepingust või seadusest. Kolmanda isiku iseseisev nõudeõigus tuleneb VÕS § 463 lg-st 1, kui kindlustatud on kolmanda isikuga seotud kindlustusriski. Juhul kui seadus või leping ei sätesta, et tegemist on ehtsa lepinguga kolmanda isiku kasuks, kuid samas saab järeldada, et tegemist on lepinguga kolmanda isiku kasuks VÕS § 80 lg 1 alusel, siis on tegemist ebahtsa lepinguga. Riigikohus on rõhutanud, et ebahtsa lepingu puhul kolmanda isiku kasuks ei ole kolmandal isikul iseseisvat õigust nõuda lepingu täitmist, vaid seda võib teha vaid võlausaldaja⁴¹.

Kohustusliku vastutuskindlustuslepingu puhul on tegemist ehtsa lepinguga kolmanda isiku kasuks, kuivõrd kahjustatud isik võib nõuda kahju hüvitamist nii kindlustusvõtjalt, kes on talle kahju tekitanud, kui ka kahju tekitanud isiku kindlustusandjalt.

Autori arvates on kohustusliku vastutuskindlustuse olemusest tulenevalt selge, et tegemist on VÕS § 80 lg-st 1 tulenevalt ehtsa lepinguga kolmanda isiku kasuks, kuivõrd tegemist on seadusandja kehtestatud kohustusliku kindlustusliigiga, mille eesmärgiks on kaitsta kolmandaid isikuid, ning sellest tulenevalt on kolmandatele isikutele võimaldatud ka vahetu nõudeõigus. Ehk eeltoodust tuleneb üheselt, et kohustuslikud vastutuskindlustuslepingud on sõlmitud kolmanda isiku kasuks. Küll aga võib argumenteerida küsimuse üle, kas vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul võiks olla tegu VÕS § 80 lg-st 1 tulenevalt ebahtsa lepinguga kolmanda isiku kasuks. Keskne küsimus seisneb antud juhul selles, kuivõrd on vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärk kaitsta kindlustusvõtjat ja kuivõrd kolmandaid isikuid.

Saksa õigus omab ligi saja-aastast ajalugu seoses lepingutega kolmanda isiku kaitseks. Eesti võlaõigusseaduse lepinguõiguse osa tugineb põhimõttele, et kui võlaõigus tekib lepingu alusel, on üldjuhul üksnes võlausaldajal relatiivse õigusena nõue võlgniku vastu ja vaid

---

⁴⁰ P. Schlechtriem. Võlaõigus. Üldosa. Tallinn 1999, lk 205.

⁴¹ RKTKo 05.12.2005, 3-2-1-140-05 p 13.

võlgnikul on täitmise kohustus⁴². Üldiselt on lepinguga mitteseotud isikutel võimalik end kaitsta üksnes deliktiõiguslike õiguskaitsevahenditega, kuid võimalused nendeks on piiritletud.⁴³ VÕS § 81 annab aga lepingust tulenevate kaitse- või hoolsuskohustuse rikkumiste puhul kaitse nendele isikutele, kes ei ole lepingu osapooled ja kelle huvide kaitse ei ole olnud lepingu sõlmimise eesmärk.⁴⁴

Sarnaselt VÕS § 80-ga on ka §-s 81 kolmandate isikute kaitse lepingupoolte huvides, kuid see kaitse tuletatakse erinevalt §-s 80 sätestatust lepingu tõlgendamise teel ning kolmandate isikute nõue tekib lepingupoolte (eelkõige just võlgniku) tahtest sõltumata. VÕS § 81 kohaselt tekib kolmandal isikul nõudeõigus, kui on täidetud kõik kõnealuse paragrahvi esimeses lõikes toodud eeldused. Nimelt peavad kolmanda isiku huvid või õigused olema lepingu täitmise käigus ohustatud samal määral kui võlausaldaja huvid või õigused. Võlgniku sooritus peaks teenima kolmandate isikute huve ja oluline on kaaluda, kui tugevalt on kolmandate isikute huvid või õigused lepingu täitmisel rikutud kohustusega seotud. Teiseks peab võlausaldajal olema põhjendatud tahe lepingu täitmisega ka kolmandate isikute õigusi ja huve kaitsta, kuid võlgniku ning kolmandate isikute huve tuleb vaadelda igal üksikjuhtumil eraldi, lähtudes võlasuhte olemusest ja lepingu eesmärgist. Kolmanda eeldusena on oluline, et võlausaldaja tahe kaitsta kolmanda isiku huve või õigusi ning kolmas isik ise oleksid võlgnikule äratuntavad (lepinguline kaitse saab kolmandatele isikutele laieneda ainult siis, kui see on võlgnikule äratuntav ja tal on võimalik seda ette näha). Kolmanda isiku nõue on iseseisev ning sõltumatu võlgniku ja võlausaldaja vahelisest lepingust. Kolmandate isikute nõudeid ei saa välistada lepingupooltevahelise kokkuleppega, mille kohaselt tekivad lepingulised nõuded ja kohustused vaid lepingupoolte vahel. Kuivõrd kolmandate isikute kahju hüvitamise nõue on pealepingust sõltumatu, siis sellest tulenevalt on ka kolmandate isikute nõudeõigus pealepingu kehtivusest sõltumatu.⁴⁵

VÕS § 81 regulatsiooni puhul on tegemist lepingutega, mis ei ole üldjuhul suunatud kolmandate isikute kaitsele, ja siinjuures võib tekkida küsimus, kas kolmandatel isikutel võiks erinevalt võlausaldajast säilida deliktiõiguslikud nõuded. Selle poolt räägib asjaolu, et lepingupooled on lepingulise riski võtnud endale vabatahtlikult ning kahju kannatanud

---

⁴² I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul, Võlaõigusseadus I. Üldosa. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2016, lk 387.

⁴³ VÕS § 1043 järgi on kahju hüvitamise eelduseks kahju tekitamise õigusvastasus ning § 1045 jj sätete kohaselt on vaid teatud kindlate õigushüvede kahjustamise korral võimalik põhineda õigusvastasusele. Nii näiteks ei vastuta kahju tekitaja deliktiõiguse järgi puhtmajandusliku kahju eest, ehk teisisõnu kaitstud ei ole kolmanda isiku vara kui selline. I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul, Võlaõigusseadus I, lk 386.

⁴⁴ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul, Võlaõigusseadus I, lk 386.

⁴⁵ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul, Võlaõigusseadus I, lk 387–390.

kolmas isik jääb sageli võõra lepingu mõjusfääri. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande selgitustes on § 81 kohta märgitud, et taoline lepingulise kaitseulatuse laiendamine kolmandatele isikutele ei ole siiski põhjendatud ja kolmandate isikute kaasamine lepingu kaitsealasse ei tohiks saada kohtupraktikas tavapäraseks, sest sellisel juhul muutub lepingu sõlmimisel ettenähtamatute riskide vältimine väga keeruliseks või isegi võimatuks.⁴⁶

Vastutuskindlustuses tuleneb kahjustatud isiku nõudeõigus VÕS §-st 80, kuivõrd VÕS §-ga 81 kaitstakse kolmandaid isikuid, kes on saanud kahju lepingu tõttu, mille pooleks nad ise ei ole. Vastutuskindlustuse puhul ei saa aga kahju kolmandale isikule tekkida vastutuskindlustuslepingust või selle rikkumisest, vaid kahju kui selline tuleneb kindlustusvõtja õigusvastasest käitumisest kolmanda isiku suhtes, sõltumata vastutuskindlustuslepingu olemasolust. Seega ei anna VÕS § 81 õigust kahjustatud isikute vahetule nõudeõigusele vastutuskindlustuslepingute puhul.

---

⁴⁶ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul, Võlaõigusseadus I, lk 390.

1.2 Kohustuslik vastutuskindlustus

Vastutuskindlustus liigitatakse kas kohustuslikuks või vabatahtlikuks vastutuskindlustuseks. Nii on seadusandja enamohthlikest tegevustest tulenevatele vastutustele kehtestanud kohustusliku vastutuskindlustuse nõude.

Mõnel juhul on keeruline tajuda, miks on vastutuskindlustus teatud kindlate õnnetuste puhul nõutud ja teiste jaoks mitte. Tegemist on peamiselt õiguspoliitilise küsimusega ning riigid on vastutuskindlustuse tegevusalade järgi kohustuslikuks ja vabatahtlikuks liigitamist hinnanud erinevalt. Otsused tehakse nii objektiivsetele riskihinnangutele kui ka praktilise elu statistilistele andmetele tuginedes. Arusaamad tegevusalade ohtlikkuse astmest ei erine mitte ainult riikide vahel, vaid küsimusi võib antud hinnangutes tekkida ka riigisiselt.

Nii on näiteks Inglismaal kehtestatud kohustuslik vastutuskindlustus seoses hobuste ja metsloomade põhjustatud õnnetustega, samas puudub vastutuskindlustuslepingu sõlmimise nõue näiteks jalgratta või koerte tõttu juhtuvate õnnetuste puhuks, mis praktikas tunduvalt sagedamini kahjusid põhjustavad. Niisamuti on Inglismaal nõutud vastutuskindlustus seoses autode ja õhusõidukitega, kuid nõuet pole kehtestatud laevadele ega rongidele. Vastutuskindlustuse olemasolu on nõutud ka õlireostuse põhjustamisel merre, kuid mitte reostuse puhul maismaal.⁴⁷

Nii majandus- kui ka õigusalasises kirjanduses on pööratud palju tähelepanu küsimusele, miks peaks kindlustus, eelkõige vastutuskindlustus, olema teatud juhtudel kohustuslik. Selleks annavad aluse peamiselt kaks põhjust. Vastukaaluks esineb ka võrdlemisi olulisi argumente, mis kõnelevad kohustusliku vastutuskindlustuse kahjuks.⁴⁸

Üks peamine põhjus, miks teatud vastutuskindlustusliigid peaksid olema kohustuslikud, puudutab majanduslikke kriteeriumeid. Esimene argument on seotud informatsiooni probleemiga. Tegemist on sellist potentsiaalset kahju põhjustajat ehk kindlustusvõtjat kaitsva argumentiga, kes alahindab oma tegevusega kaasnevaid riske ega oska seeläbi näha ette vajadust oma tegevusega kaasnevat vastutust kindlustada. Riskide alahindamine võib sageli viia otsuseni oma tegevust mitte kindlustada. Seadusandjal on võimalus sellist informatsiooni

---

⁴⁷ G. Wagner, lk 55.

⁴⁸ G. Wagner, lk 240.

probleemi ennetada, viies teatud tegevuste suhtes sisse vastutuse kohustusliku kindlustamise nõude. Üheks selliseks on mootorsõiduki vastutuskindlustus.⁴⁹

Autori arvates on vaieldav, kas vähene informeeritus on piisavaks põhjuseks kohustada teatud tegevusalade puhul sõlmima kindlustuslepingut. Ühest küljest on kohustusliku vastutuskindlustuse sõlmimise nõue antud põhjusel õigustatud, kui varasem praktika on tõestanud, et valdav osa teatud kindlatel tegevusaladel tegelevaid isikuid ei hooa realselt kaasnevaid riske, nende riskide tõenäosust realiseeruda ja riskide realiseerumisega kaasnevaid kulutusi. Kirjeldatud vaatenurgast võib informatsioonipuuduse probleemi pidada põhjendatud argumendiks, miks kehtestada kohustusliku vastutuskindlustuslepingu sõlmimise nõue. Samas võiks kõnealusele probleemile lahendust otsida ka teiste meetmete kaudu, mis aitaks teadvustada potentsiaalselt kaasnevaid riske ning seeläbi jätta isiku enda otsustada, kas vastutuskindlustuslepingu sõlmimine on tema jaoks kõige optimaalsem lahendus või suudab ta võimalike riskide realiseerumisel vastutust ise kanda. Paljud potentsiaalsed kahju tekitajad ei pruugi vajada vastutuskindlustuskaitset ja nende jaoks ei ole selline kohustuslikku laadi lahendus otstarbekas. Eestis on seadusandja vastutuse kohustusliku kindlustamise nõude seisukohalt hoidnud autori arvamuse kohaselt võrdlemisi konservatiivset joont ning oma vastutust on kohustatud kindlustama isikud, kes oma tegevusalaga kolmandate isikute huvisid märkimisväärselt kahjustada võivad. Samas on Euroopas riike, kus on kohustusliku vastutuskindlustuse liike oluliselt rohkem ning seeläbi on mindud ka lepinguvabaduse piiramisega kaugemale. Näiteks on Šveitsis kasupere vanematel kohustus sõlmida vastutuskindlustusleping kasulaste üle, kuid taolist kohustust ei ole kehtestatud tavapere lapsevanematele⁵⁰. Autori arvates jääb põhjendamatuks sellist laadi kohustusliku vastutuskindlustuse nõudmine, kuivõrd taolise regulatsiooni kohaselt on kasulapse kui kahjustatud isiku kaitse eesmärki tähtsustatud enam, kui seda on tehtud enda bioloogilise lapse puhul.

Teine vastutuskindlustusega kaasnev kasutegur on maksevõimetuse argument. Siinjuures on tegemist tugevama argumendiga, kui seda oli esimene. Argumendi sisu seisneb selles, et kahju ulatus võib sageli ületada kindlustusvõtja maksejõudlust ja seeläbi ei ole võimalik tasuda kannatanule kahjuhüvitisnõuet. See argument mängib rolli teatud eriliste riskide puhul. Näiteks võivad väga suured kahjud kaasneda keskkonnareostusega. Kui tekkinud on keskkonnakahju, kahjutekitajalt on väljamõistetud kahjuhüvitis ning tal puuduvad võimalused

---

⁴⁹ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin. Compulsory liability insurance from a European Perspective. Tort and Insurance Law. Volume 35. De Gruyter 2016, lk 320.

⁵⁰ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 225.

selle välja maksmiseks, siis jäävad kulutused selle kahju likvideerimiseks ühiskonna kanda.⁵¹ Juristid pooldavad seda argumenti tugevalt, kuna see on efektiivseks garantiiks, et kahjustatud isikule on tagatud kahjuhüvitise väljamaksmine. Kasulik on sõlmida vastutuskindlustuse leping summa ulatuses, milleni võivad riskide realiseerumise korral kahjukulud küündida, kui riskida maksejõuetusega, teades, et riskide realiseerumise korral ületavad kahjud vara suuruse. Kui kindlustusandja on kohustatud riski kindlustama, siis ajendab see teda ka kindlustusvõtja käitumist kontrollima.⁵²

O. J. Luik on oma magistritöös toonud välja kaks peamist põhjust, miks peavad riigid vajalikuks kohustusliku kindlustuse süsteemide kehtestamisega sekkuda inimeste käitumisse:

a) sageli puudub inimestel vabatahtliku tsiviilvastutuse kindlustuse puhul piisav kindlustushuvi;

b) vaesemate maakondade inimesed võivad sageli kindlustamisest kõrvale hoida ja seeläbi ei ole kindlustusrisk vabatahtliku kindlustuse puhul piisavalt hajutatud.⁵³

Vastukaaluks eeltoodud kohustusliku vastutuskindlustuse kasuteguritele kaasneb kohustusliku vastutuskindlustuslepinguga ka probleeme. Kindlustuslepingutega kaasneb alati teataval määral kindlustusvõtjaga seotud moraalirisk.⁵⁴ Kindlustusleping sõlmitakse eesmärgiga kaitsta ootamatute ja ettenägematute kahjude eest, millest tulenevalt ei tohiks kindlustusvõtja oma käitumist pärast kindlustuslepingu sõlmimist muuta ning on ka kindlustuslepingu olemasolu korral kohustatud võtma tarvitusele elementaarseid meetmeid kahju vältimiseks. Kuigi kindlustuslepingu sõlmimine ei tähenda, et kindlustusvõtja ei peaks enam käituma normaalse ja tavapärase hoolsusega, siis kardavad kindlustusandjad, et kindlustuslepingu olemasolu tõttu hakkavad kindlustusvõtjad käituma hooletumalt, kui nad käituksid kindlustuslepinguta.⁵⁵ Nii on kindlustuslepingu sõlmimisel seos moraaliriski tekkimisega. Olukorras, mil võimalikke riske kannavad teised, mitte isikud ise, sh kui riskid on kindlustatud, kalduvad inimesed oma käitumist muutma. Üheks tavapäraseks murekohaks kindlustusmaailmas on tänasel päeval kindlustuse võimalik „reetlik“ efekt – kindlustus muudab inimesed hooletuks.⁵⁶

---

⁵¹ G. Wagner, lk 241.

⁵² A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 322.

⁵³ O. J. Luik. Liikluskindlustus kui kohustuslik vastutuskindlustus. Magistritöö. Tallinn 2004, lk 18.

⁵⁴ Moraalirisk tähendab kindlustus- ja majandusteoorias olukorda, kus tänu ühe poole tegevusele on teine pool valmis võtma suuremaid riske. K. Borch. Moral Hazard in Insurance.-The Financial Review 1984 (19) 3, lk 12.

⁵⁵ O. J. Luik. Ohutusnõuded kahjukindlustuses. – Juridica 2016/X, lk 727.

⁵⁶ M. Clarke. Policies and Perceptions of Insurance. An Introduction to Insurance Law. Oxford: Clarendon Press 1997, lk 216.

Autor nõustub, et maksevõimetus on tugevamaks argumendiks, miks peaks teatud tegevusaladel tegutsemine nõudma kohustusliku vastutuskindlustuslepingu olemasolu, kui seda on informeerituse argument. Antud juhul tuleb võrrelda moraaliriski probleemi, mille toob endaga vähemal või suuremal määral kaasa iga kindlustusleping, ning probleemi, mis kaasneb olukorraga, kus kahjutekitajal puuduvad majanduslikud vahendid kahju hüvitamiseks. Autor on seisukohal, et kuivõrd moraaliriski on kindlustusandjal mingil määral võimalik kontrollida, siis on suurem tähtsus omistatav olukorrale, kus kahjud jäävadki kannatanule kahjutekitaja majandusliku seisu tõttu hüvitamata. Kuigi moraaliriski oht tekitab kindlustusandjates skeptitsismi, võib kindlustusmakse kohustus mõjuda kindlustusvõtja käitumisele ka hoopis distsiplineeritumalt kui ilma kindlustuslepingu ja kindlustusmakse tasumise kohustuseta.

Kohustusliku vastutuskindlustuse probleemkohaks peetakse lisaks moraaliriskile veel kindlustusandja piiratud võimalusi kindlustusvõtja käitumist kontrollida. Tegevusaladele, mille osas on seadusandja kehtestanud kohustusliku vastutuskindlustuse nõude, ei tohiks ta seada kindlustusandjale piire kontrollida kindlustusvõtja käitumist võimalike riskide realiseerumise ennetamiseks. Vastasel juhul tooks kohustuslik vastutuskindlustus rohkem kahju kui kasu. Sellele vaatamata tekitab praktikas probleeme olukord, kus seadusandja loob piiranguid kindlustusandja võimalustele teostada järelevalvet kindlustusvõtja käitumisele. Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on sageli vajalik kindlustada kogu vastutuse alusel hüvitamisele kuuluv summa ja sealjuures ei ole lubatud kohaldada omavastutust. Nii on kogu risk üle kantud kindlustusandjale, mis tähendab, et ainsaks vahendiks, mille kaudu kindlustusandjal on võimalik moraaliriski leevendada, on järelevalve kindlustatud isiku suhtes. Kui see on aga liialt keeruline ja kulukas, siis tekitab kohustusliku vastutuskindlustuse sõlmimise nõue erinevaid probleeme.⁵⁷ S. Shavell läheb koguni nii kaugele, väites, et kui moraaliriski probleemi ei ole võimalik kontrollida, on ainus kindlustust puudutav regulatoorne sekkumine vastutuskindlustuse keelamine.⁵⁸

Autor on nõus, et vaatamata kindlustusandja kohustusele sõlmida kindlustusvõtjaga tema sobivusel tüüptingimustega kohustuslik vastutuskindlustusleping peaks kindlustusandjal olema õigus nõuda kindlustusvõtjalt vajalikku informatsiooni ja teavet riskide hindamiseks ning selle andmata jätmise korral võiks ta kindlustuslepingu sõlmimisest keelduda.

Eestis on näiteks kemikaali seadusest tulenevalt kindlustusandjal õigus keelduda vastutuskindlustuslepingu sõlmimisest, kui suurõnnetuse ohuga ettevõtte käitaja keeldub

---

⁵⁷ G. Wagner, lk 242.

⁵⁸ S. Shavell. On moral hazard and insurance. The Quarterly Journal of Economics. 1979, lk 541–562.

esitamast riskianalüüsi ja muid kindlustusandja poolt kindlustusriski hindamiseks vajalikuks peetavaid asjaolusid tuvastada võimaldavaid tõendeid täitmise üle⁵⁹.

Keeruliseks muudab kohustusliku vastutuskindlustuse nõude ka kindlustusturgu puudutav argument. Teoreetiliselt võib oletada, et tänasel päeval on kindlustusturg konkurentsivõimeline ning kindlustussummad ja -tingimused kohandatakse konkreetselt individuaalsetele vajadustele tuginedes ning seeläbi omab kindlustusandja ka optimaalset kontrolli moraaliriski üle. Praktikas eksisteerivad kindlustusturul selles osas aga nii mõnedki piirangud. Kui turul kehtivad monopolistlikud kindlustusmakse hinnad, siis on kindlustusandjal seda vähem võimalik kujundada hinda puhtalt kliendi käitumisest lähtuvalt ning seega omab ta ka vähem kontrolli moraaliriski probleemi üle. Praktikas ei ole kindlustusvõtjad kohustusliku vastutuskindlustuse suhtes entusiastlikud. H. Cousy väitel on see seotud faktiga, et seaduse alusel ei saa kindlustusandja kohustuslikus vastutuskindlustuses tugineda kahjustatud isiku vastu kindlustuslepingust tulenevatele vastuväidetele.⁶⁰

Autor nõustub, et kohustusliku vastutuskindlustuse kohustuslik element ja sellele kehtiv regulatsioon seoses kindlustusandja piiratud võimalustega esitada kahjustatud isiku nõuetele vastuväiteid paneb kindlustusandjad mõneti ebasoodsasse olukorda. Samas on autor seisukohal, et monopolistlike hindade mõju kindlustusandja hinnakujundamisele ei puuduta mitte ainult kohustuslikku vastutuskindlustust, vaid tegemist on pigem üldise probleemiga kindlustusturul, mis ei oma autori arvates olulisemat tähtsust kohustusliku vastutuskindlustuse puhul, kui omab vabatahtliku vastutuskindlustuse osas.

Kolmandaks peab seadusandja arvestama ka asjaoluga, et kohustusliku vastutuskindlustuse sätestamise efektiivsus sõltub laialdaselt kindlustusandjate valmidusest sellel konkreetsel alal kindlustuskatet pakkuda. See võib lõppkokkuvõttes viia soovimatu olukorrani, kus seadusandja jõustab seaduse, mis paneb kindlustusandjatele kohustuse pakkuda kohustuslikku kindlustuskaitset, kuid kindlustusturg keeldub sellise katte pakkumisest. Antud olukorra näiteks on Saksamaa keskkonna vastutust puudutav akt [*German Environmental Liability Act of 1990 (Umwelthaftungsgesetz)*]⁶¹, mis nõuab erinevatelt installatsioonide omanikelt, kes võivad oma tegevuse läbi tekitada märkimisväärset kahju, enda vastutuse kindlustamist või et nad omaks piisavalt finantsvahendeid.⁶²

Tuleb aduda, et kui ettevõtte tegutsemise eelduseks on vastutuskindlustuse kate, siis saavad

---

⁵⁹ Kemikaaliseadus¹ § 25 lg 5.

⁶⁰ G. Wagner, lk 243.

⁶¹ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Übersetzung durch Eileen Flügel. Die Übersetzung berücksichtigt die Änderung(en) des Gesetzes durch Artikel 9 Absatz 5 des Gesetzes vom 23.11.2007 (BGBl. I S. 2631). – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_umwelthg/englisch_umwelthg.html (04.03.2017).

⁶² G. Wagner, lk 243–244.

kindlustusettevõtetest selle tööstusharu „litsentsiandjad“. Näiteks keskkonda puudutavatel juhtumitel saab kindlustusandjast „keskkonnapolitsei“, kes kontrollib kindlustatud ettevõtte poolseid ökoloogilisi sooritusi. See võib olla problemaatiline, kui kindlustusandjatest saavad otsustajad, millisel määral ettevõtteid võivad oma tegevust rakendada. See on võimalik siiski vaid monopolistlikel kindlustusturgudel. Lisaks eelnevale tekitab see probleeme ka näiteks juhtumite puhul, kui kindlustusandja on tingimustega määranud, et kindlustuskate ei laiene olukordadele, mis on toimunud kindlustusvõtja poolsest seaduse rikkumisest, mis on iseenesest efektiivne instrument moraaliriski kontrollimiseks. Seega, kui õnnetus juhtub kohustusliku vastutuskindlustuse all, ei ole kõnealusel välistusel kaalu tulenevalt kahjustatud isiku soodustatud staatuses, kuna kohustuslikus vastutuskindlustuses ei saa kindlustusandja tugineda kahjustatud isiku suhtes lepingust tulenevatele vastuväidetele. Seega peab kindlustusandja kompenseerima kahjustatud isikule kahju ja omab seejärel õigust regressinõudele kindlustatud isiku suhtes. See on samuti üheks põhjuseks, miks kohustuslik vastutuskindlustus on kindlustusandjatele vastumeelne.⁶³

Autori seisukoha järgi saab eeltoodud vastu- ja pooltargumentidele tuginedes järeldada, et kohustusliku vastutuskindlustuslepingu puhul on seadusandja võtnud isikutelt valikuvabaduse ise otsustada, kas ning millistel tingimustel siduda end lepinguga ja kellega seda teha.

Eestis reguleerivad kohustuslikku vastutuskindlustust VÕS §§-d 520–525. Kindlustusandja on kohustatud tulenevalt VÕS §-st 520 sõlmima kohustusliku vastutuskindlustuse lepingu, kui see on seaduse alusel nõutud ning kindlustusvõtja vastab tüüptingimustes ettenähtud tingimustele. Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on seadusandja eesmärgiks kaitsta kannatanu õigusi. Kahjustatud isiku positsiooni soodustamiseks on VÕS § 521 lg 1 alusel kannatanul õigus nõuda kindlustusvõtja poolt talle tekitatud kahju hüvitamist nii kindlustusvõtjalt kui kindlustusandjalt. VÕS § 521 lg 5 kohaselt ei ole kindlustusandjal lubatud kahjustatud isiku nõude täitmisest keelduda põhjusel, et ta on vabanenud täielikult või osaliselt vastutusest kindlustusvõtja ees.

Nimetatud sätted on kannatanule soodsad, kuivõrd tal ei ole vaja süüvida kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahelisse sisesuhtesse ning võimalus esitada kahjunõue on võimaldatud mõlema suhtes. Kannatanul on kasulikum esitada nõue kindlustusandja vastu, sest erinevalt kahju tekitanud isikust, ei teki kindlustusandja puhul kahtlust kahjuhüvitamise tasumiseks piisavate vahendite omamise suhtes.⁶⁴

---

⁶³ G. Wagner, lk 244.

⁶⁴ I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul, Völaõigusseadus II, lk 567.

Kuivõrd kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on isikutele pandud kohustuseks teatud tegevusaladega seoses end vastavatel tingimustel lepinguga siduda, siis ei ole antud juhul tagatud lepinguvabadust. Sellest tulenevalt analüüsib autor järgnevalt, millises ulatuses on kohustusliku vastutuskindlustuse puhul tegemist isikute lepinguvabaduse põhimõtte piiramisega.

Lepinguvabaduse idee pärineb 18. sajandi lõpust ja 19. sajandi algusest. Idee rajanes tahtevabaduse teorial – kodanikel pidi olema õigus sõlmida lepinguid ning nad pidid olema vabad otsustama, kas, kellega ja millistel tingimustel seda teha. Klassikalise lepinguõiguse teooria keskmes oli lepingu siduvuse ja vabatahtliku kokkuleppe ehk konsensuse idee.⁶⁵

Eesti tsiviilõigus on tugevalt mõjutatud ja suures osas kujundatud Saksa õiguse eeskujul. Saksa tsiviilseadustik (Bürgerliches Gesetzbuch – BGB) on ehitatud üles privaatautonomia põhimõttele, mis seisneb selles, et õiguskord peab privaatses eluvaldkonnas andma indiviididele võimalikult suure vabaduse. Üksikisikul peab olema võimalus õigussuhteid kujundada enesemääramise teel ja omavastutuslikult. Rooma õigusest pärineb printsiip „*alter stipulari nemo potes*“, millest tulenevalt on võlaõigussuhtest pärinevad õigused reeglina relatiivsed. Nimetatud printsiip toetab privaatautonomia põhimõtet.⁶⁶ Privaatautonomia iseloomulikeks tunnusteks on lepinguvabadus, omandivabadus ja pärandamisvabadus.⁶⁷ Seejuures eristatakse lepinguvabaduse juures sõlmimise vabadust, lepingu sisu määramise vabadust ja lepingu vormi määramise vabadust. Leping on eraõiguse tähtsaim instituut, kuivõrd selles avaldub kõige selgemalt eraautonomia põhimõte.⁶⁸ Seega on privaatautonomia (teisisõnu ka eraautonomia) isiku vabadus kujundada oma majanduslikku tegevust.⁶⁹

Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevad üldised väärtushinnangud avaldavad mõju õiguse igale valdkonnale, ka eraõigusele. Tsiviilõiguses on samuti kohustus tagada põhiseaduslike õiguste ja vabaduste kaitse.⁷⁰ Lepinguvabaduse põhimõte on eraõiguse üheks olulisemaks põhimõtteks, mis on tagatud põhiseadusega õigustega vabale eneseteostusele (PS § 19),

---

⁶⁵ I. Kull. Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. Riigikogu Toimetised 2/2000, lk 181.

⁶⁶ T. Uusen-Nacke. Kolmandat isiku kaitsev leping. Asjatundja vastutus kolmandate isikute ees. *Juridica* 2003/ VIII, lk 539.

⁶⁷ R. Tiivel. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2009, lk 18.

⁶⁸ I. Kull, lk 180–181.

⁶⁹ G. Hager, M. Leonhard, K. Unger (tõlk H. Laanemäe, V. Tamm, M.-A. Mändoja; eessõna J. Ots. Eraõigus I. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride twinning-koolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn 2001, lk 24

⁷⁰ T. Uusen-Nacke, lk 539.

ettevõtlusele (PS § 31) ja omandile (PS § 32). Nii on lepinguõiguses isikutel õigus omal äranägemisel määrata kindlaks lepingupartnerid (sõlmimisvabadus) ja lepingute sisu (sisuvabadus)⁷¹. Nimetatud õiguseid saab piirata üksnes seadustes.⁷² Lepinguvabaduse põhimõtet konkretiseerivad ka VÕS § 8 lg 1, mille kohaselt on leping tehing kahe või enama isiku (lepingupooled) vahel, millega lepingupool kohustub või lepingupooled kohustuvad midagi tegema või tegemata jätma, ja § 9 lg 1, mis sätestab, et leping sõlmitakse pakkumuse esitamise ja sellele nõustumuse andmisega, samuti muul viisil vastastikuste tahteavalduste vahetamise teel, kui on piisavalt selge, et lepingupooled on saavutanud kokkuleppe. Eeltoodust saab järeldada, et sellist üldist õigust isikule seadusest ei tulene, mille kohaselt ta saaks nõuda, et teine isik sõlmiks temaga lepingu või et ta teeks seda konkreetsetel tingimustel.⁷³ Kuivõrd kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on seadus kehtestanud piirid, siis on tegemist lepinguvabaduse piiramisega – nn sõlmimissunniga.⁷⁴

Autor nõustub, et kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on seadusandja piiranud isikute lepinguvabadust. Panna isikutele teatud juhtudel ning kindlatel tingimustel kohustus sõlmida leping ning anda sellest lepingust tulenevalt õigusi ka kolmandatele isikutele on vastuolus lepinguvabaduse ideega – tagada indiviidide vabadus kujundada oma õigussuhteid enesemääramise teel ja omavastutuslikult. Kuid siinkohal on autori arvates oluline teadvustada, mille hüvanguks on seadusandja lepinguvabaduse printsiipi piiranud. Järeldus on, et üksikisiku kaitse eesmärki järgides tuleb samaaegselt piirata teiste isikute otsustusvabadust.

Eesti õiguses on peale privaatautonomia üheks arvestavaks põhimõtteks isikute võrdse kohtlemise põhimõte (PS § 9 lg 1, § 12 lg 1, § 27 lg 2), mis kaitseb võrdseid ebavõrdse ja ebavõrdseid võrdse kohtlemise eest. Viimane on aga vastuolus privaatautonomia põhimõttega. Kahe põhimõtte konfliktisuhe põhineb sellel, et võrdse kohtlemise sund välistab täielikult privaatautonomse otsustamisvabaduse. Et vältida privaatautonomia täielikku õõnestamist, tohib võrdse kohtlemise käsku vaid erandjuhtudel kasutada.⁷⁵ Vastavalt PS §-le 11 tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

---

⁷¹ T.Uusen-Nacke, lk 539.

⁷² R. Tiivel, lk 19.

⁷³ RKTko 4.03.2010, 3-2-1-164-09, p 30

⁷⁴ P. Schlechtriem. Võlaõigus. Üldosa. 2. tr. Tallinn: Juura 1999, lk 18.

⁷⁵ R. Tiivel, lk 20.

Lepingupooltel peab olema lepingu sõlmimisel vabadus, kuid lepinguvabaduse printsiibi järgi saab leping omada siduvat mõju vaid lepingupooltele, mitte kolmandatele isikutele, kes eelduste kohaselt ei ole lepinguga nõustunud.⁷⁶

Eksisteerib kaks peamist põhjust, mille alusel õigustavad tänapäevased õigussüsteemid lepingu siduvuse ideed. Üks neist on õigussüsteemi peamine ülesanne kaitsta indiviidi vabadust⁷⁷ ja tema võimalust vabale eneseteostusele⁷⁸. Kõik peaksid olema vabad käituma nii, nagu nad soovivad, olles vabad valitsuse või ühiskonna survest. Isik peab olema vaba otsustamaks oma suhete üle teistega ja tal peab olema võimalus ilma ettekirjutusteta järgida enda eesmärke – seda kõike senikaua, kuni ta ei kahjusta sellega teiste vabadust. Riik peab austama indiviidi vabadust ja tagama tema usuvabaduse, vabaduse arvamusele, vabaduse omada vara, vabaduse valida karjäär.

Angloameerika õiguse (edaspidi: *common law*) riikides tuleneb lepinguvabaduse ja siduvuse üldreegel lepingupoolte vahelisest doktriinist („*doctrine of privity*”⁷⁹), mille klassikalise definitsiooni järgi saab leping anda õigusi või kehtestada kohustusi ainult lepingupooltele.⁸⁰ Tegemist on üldise *common law* õigussüsteemi printsiibiga, mille järgi ei saa isik, kes ei ole lepingu pooleks, nõuda lepingust tulenevate kohustuste täitmist ja selle rikkumisest tulenevalt kahju hüvitist, isegi siis, kui kokkulepe oli selgelt sõlmitud selle isiku kasuks. Sellest tuleneb ka antud doktriini teine järeldus – lepingupoolteks mitteolevate isikute õigused ei tohi lepingust tulenevalt väheneda. Mõlemas aspektis kehtivad teatavad erandid, kuigi need on piiritletud.⁸¹

Range nõue järgida lepingupoolte vahelist doktriini („*doctrine of privity*”) võib põhjustada ebaõiglust ja väga lähedalt puudutab see just kindlustuslepinguid. Nii on erinevates statuutides asutud seisukohale lubada taolisi meetmeid kindlustuslepingute puhul, milles kahjustatud isikud on soodustatud isikuteks.⁸²

---

⁷⁶ H. Kötz, K. Zweigert. An introduction to comparative law. Third Edition. Translated from German by Tony Weir. Oxford 1998, lk 325.

⁷⁷ Selline nõue tuleneb ka EVPS §-st 14.

⁷⁸ Selline nõue tuleneb ka EVPS §-st 19.

⁷⁹ Doctrine of privity – ainult lepingupoolteks olevatel isikutel on õigus nõuda lepingu täitmist ning seega esitada nõudeid. Leping ei saa anda õigusi või kohustusi isikutele, kes pole lepingu poolteks.

⁸⁰ M. H. Ogilvie. Re-defining privity of contract: Brown v. Belleville (city). Alberta Law Review. Vol. 52 Issue 3 (2015), lk 731–744.

⁸¹ J. Poole. Textbook on Contract Law. 7th edition. Oxford Press 2004, lk 80.

⁸² P. S. Atiyah. An Introduction to the law of contract. Oxford: Clarendon Press 1961, lk 195.

Kõnealuse doktriini puhul on tegemist pooltevahelise kirjutamata reegluga, mille üks eesmärk on ka lepinguõigust asjaõigusest eristada. Kui omandist tulenevad õigused on universaalselt vastustatavad ja „kogu maailmale siduvad“, siis lepingust tulenevad õigused on siduvad vaid lepingupooltele. Isegi juhul, kui kolmas isik on lepingu täitmisest huvitatud, ei saa ta jätkata lepingu täitmist ja talt ei ole õigust seda ka nõuda. Läbi pika arengu on kõnealusele doktriinile aga lisandunud erandeid, pidades eelkõige silmas kolmandate isikute kasu eesmärki.⁸³

Teine põhjus, miks tänapäevased õigussüsteemid lepingusiduvuse ideed õigustavad, on utilitarism ehk küsimus, kuidas ühiskond peaks oma institutsioone organiseerima ja otsuseid langetama, et tagada ühiskonna piiratud ressursside oludes inimeste vajaduste parim rahuldatus. Utilitaristide seisukohalt peitubki vastus lepingule siduva jõu andmises. Seega põhineb lepinguvabadus ühest küljest indiviidi autonoomsusel ja teisalt ühiskondlikul kasul, kuid mõlemal juhul on kindel, et lepinguõigus peab omama ka teatud piiranguid.⁸⁴

Autor leiab seega, et lepinguvabaduse printsiibiga püütakse ühest küljest tagada indiviidi vabadus, kuid teisalt peab lepinguvabadus põhinema ka ühiskondlikul kasul. Kohustusliku vastutuskindlustuse nõude lähtealuseks on indiviidi kaitse tagamine, mis võrdub üldisemas mõttes ühiskondliku rahul- ja heaoluga. Nii on kohustuslik vastutuskindlustus kui meede tagamaks ühiskonnas indiviidi kaitse ja turvalisuse ning seda indiviidi valikuvabaduse arvelt. Teisisõnu on autori seisukohalt küsimus kahe olulise hüve – indiviidi vabaduse ja kaitse – väärtuste kaalumises ning selles, kas sekkumine indiviidi vabadusse tema kaitse eesmärgil on ebaproportsionaalne meede või mitte.

Lepinguõiguse klassikalises teoorias ei ole siiski arvestatud tegelikkusega. Nii näiteks ei saa lepingupooli lepingutingimuste koostamisel pidada võrdseteks, kuivõrd ebavõrdsus ühiskonnaliikmete vahel järjest suureneb. Oluline on silmas pidada sotsiaalset tasakaalustamist, kuna lepinguvabadus viib ainult siis õiglase tulemuseni, kui lepingu sõlmimisel seisavad teineteise vastas enam-vähem sama tugevad lepingupartnerid⁸⁵.

Ühiskonnas on inimeste majandusliku seisundi, teadmiste, info kättesaadavuse, võimupositsiooni ja oma tahte realiseemise võimaluste vaheline erinevus suur. Samuti tuleb silmas pidada, et erinevalt klassikalisest arusaamast ei ole leping staatiline seisund, vaid

---

⁸³ European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. 2008, lk 442–443.

⁸⁴ H. Kötz, K. Zweigert, lk 325–326.

⁸⁵ R. Tiivel, lk 20.

protsess. Muudatuse lepinguvabadusse suhtumises tõi kaasa tüüptingimuste kasutuselevõtt tootjate ja teenuste pakkujate poolt. Sellega piirati lepingupoolte vaba tahet ja vaba valikut võlasuhte tekkimisel ning hakati eristama tarbijat kui subjekti teiste lepingusubjektide seas.⁸⁶

Lepinguvabaduse põhimõte ei ole siiski absoluutne. PS §-st 32 tulenevalt sätestab isiku omandi kitsendused seadus ning üldiste huvide vastaselt ei tohi omandit kasutada. Kohtuasjas nr 3-2-1-164-09 on kolleegium jõudnud järeldusele järgmises: „Tunnustades absoluutset lepinguvabadust nii sõlmimise kui ka tingimuste osas, võiksid paljud teenused jääda inimestele kättesaamatuks. Seda eelkõige põhjusel, et paratamatult on paljudes valdkondades konkurents piiratud, mis võimaldab ettevõtjatel dikteerida ühepoolselt nii seda, kellele nad teenuseid üldse osutavad, kui ka seda, millise hinna (ja muud tingimused) selleks ette näevad, mh tarbijaid erinevalt kohelda (sh diskrimineerida).“⁸⁷

Kuigi leping rajab ainult lepingupooltevahelisi relatiivseid õigussuhteid, võib see teinekord puudutada kolmandate isikute kaitset nõudvaid huvisid. PS § 13 tulenevalt on igalühel õigus riigi ja seaduse kaitsele. Seega ei saa pooled astuda omavahelisse lepingusse, mis ignoreerib kolmandate osapoolte eksistentsi, ega saa oma lepinguga õigusvastaselt olemasolevaid kolmandate isikute õiguseid kahjustada. See printsiip peab rakenduma kogu lepingulise protsessi kaudu, alates hetkest, mil lepingusse sisenetakse, kuni hetkeni, kui sellest vabanetakse.⁸⁸ Seega on tsiviilõiguses isikute valikuvabaduse kõrval oluline arvestada ka nõrgema poole kaitsega.

Lääne õiguskirjanduses on diskuteeritud, kas andes kolmandatele lepinguvälistele isikutele lepingust tulenevaid õigusi, on samuti tegemist lepinguvabaduse piiramisega, kuivõrd lepingust tulenevad õigused ja kohustused peaksid tulenema vaid lepingupooltele. Kuigi teatud lepingute puhul on kolmandate isikute soodustamise tagajärjel antud neile lepingust tulenevaid õigusi, olemata ise lepingupooleks, siis on sellistel juhtudel eeskätt tegemist isikute kaitse eesmärgi primaarsusega.

Kolmandate isikute õiguste kaitse puhul on liikmesriigid juurutanud enda meetodeid erinevalt, omades siiski ka ühiseid jooni. Enamikul õigussüsteemidel pole konkreetset sätet, mis keelaks pooltel kolmanda isiku õiguste riivamise. Õigussüsteemid tunnustavad aga kõik

---

⁸⁶ I. Kull, lk 181.

⁸⁷ RKTko 04.03.2010, p 30.

⁸⁸ European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. 2008, lk 438.

suuremal või vähemal määral üldreeglit, mis tagab kolmandate isikute õiguste säilimise. Mõnes riigis on lepingust tulenev mõju kolmandatele isikutele tugevalt reguleeritud, teistes jällegi on seda tehtud sanktsioonide kaudu kolmanda isiku õiguste rikkumise puhul. Nii on näiteks Prantsuse õigus on kindlasti üks neist õigussüsteemidest, kus lepingu mõju seoses kolmandate isikutega on sõnaselgelt reguleeritud. Sel viisil on kolmandad isikud ise õiguste hoidjad, mida peab respekteerima. Kolmandate isikute õiguste vastandamine lepingupoolte omadele viib lepinguvabaduse piiramiseni: pooled ei tohi käituda viisil, mis võiks nendevahelise lepingu (kui sotsiaalse fakti) tulemusena õigusvastaselt kahjustada kolmandate isikute õigusi.⁸⁹

Ka Eesti õiguses lubab võlasuhete rajamise ja kujundamise osas lepinguvabadus leppida kokku lepingus kolmandate isikute soodustamise. Nagu eelnevas alapeatükis on selgitatud, eristab võlaõigusseadus lepinguid kolmanda isiku kasuks (VÕS § 80) ja kolmandaid isikuid kaitsvaid lepinguid (VÕS § 81).

T. Uusen-Nacke on leidnud, et erandiks relatiivsus printsiibile on leping kolmanda isiku kasuks (VÕS § 80), kuid selle lepinguga jääb lepingupoolte privaatautonomia püsima, sest lepingupooltele jääb vabadus otsustada kolmanda isiku kaasamise üle. Teisiti on olukord aga VÕS § 81 lg-st 1 tulenevalt lepingutega kolmandate isikute kaitseks, kuivõrd antud juhul on tegemist olukorraga, kus lepingupoolte tahtest sõltumata kaastakse lepingusse kolmandad isikud, kellel puudub õigus lepingu täitmist nõuda.⁹⁰

Autor antud seisukohaga, eeskätt kohustuslikku vastutuskindlustuslepingut silmas pidades, täielikult ei nõustu. Kohustuslik vastutuskindlustusleping, mis on ehtsaks lepinguks kolmandate isikute kasuks, on küll lepingu sõlmimisel peetud silmas kolmandate isikute huve, kuid antud juhul ei saa siiski üheselt väita, et lepingupooltel on vabadus otsustada kolmanda isiku kaasamise üle. Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on lepingupooled seadusest tulenevalt kohustatud antud lepingut sõlmima, mistõttu on autori seisukohalt siiski privaatautonomiat ja sellest tulenevalt lepinguvabadust piiratud.

Lepingute puhul kolmanda isiku kaitseks (VÕS § 81) ei ole reeglina kolmandate isikute õiguseid ja huve silmas peetud, kuid ometi on tekkinud lepingus mitteosalenud isikutel

---

⁸⁹ European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. 2008, lk 443.

⁹⁰ T. Uusen-Nacke, lk 539.

võlausaldaja (kindlustuslepingu puhul kindlustusvõtja) tegevuse tulemusel kahju. Nõudeõigus tekib antud lepingust kolmandale isikule aga vaid juhul, kui kolmanda isiku huvid kuuluvad lepingu objektiivsel tõlgendamisel kaitsmisele vastavalt VÕS § 81 lg 1 eeldustele. VÕS § 81 lg 1 ülesanne on võlaõigusseaduses anda neile isikutele võimalus saada kahju eest hüvitist, kuid nad on saanud kahju võõra lepingu mittenouetekohase täitmise käigus. Tegemist on põhiseadusega tagatud põhiõigusega, et ühe isiku vabaduste ja õiguste teostamisel ei tohi kahjustada teise isiku vabadusi ja õigusi. Antud olukorras on tegemist huvide kollisiooniga ja tuleb otsustada, kelle huvi kuulub kaitsmisele.⁹¹

Tänapäeval ei saa enam eraõiguse keskseks ideeks pidada lepinguvabadust, sest tsiviilühetes osalejatel tegelikult vabadus ja omavaheline võrdsus puudub. Küsimus, kui kaugele võib minna lepinguvabaduse piiramisega, on kerkinud esile läbi eri ajastute. Täna päeval piiravad lepingu sisu määramise vabadust seadusest tulenevad keelud. Seadusliku keelu puhul tuleb silmas pidada, kas keeld puudutab tsiviilõiguslikku teingut või on tegemist avalikõigusliku piiranguga.⁹²

Eeltoodust tõusetub küsimus, kas inimesed peaksid saama olla kindlustuslepingu sõlmimise osas vabad nagu teiste teenuste puhul ning kindlustusvõtjad olla vabad oma tingimuste loomisel. Tekib küsimus kas, millal ja kuidas peaks seda vabadust piirama. Kindlustuse peamine roll ühiskonnas on riskide hajutamine ning nende realiseerumise korral tekkinud kahju hüvitamine kogutud kindlustusmaksete arvelt.⁹³

Autor nõustub, et täna päeval ei ole tegelikkuses võimalik tagada lepinguvabadust selle alguses klassikalises mõistes. Teatud valdkondades on seadusandja kolmandate isikute kaitse eesmärgil muutnud kindlustuslepingu sõlmimise kohustuslikuks ning on sellega piiranud lepinguvabaduse printsiipi, kuivõrd kindlustuslepingu sõlmimise kohustuse kaudu on piiratud ka isiku vaba eneseteostust, vabadust tegutseda ilma valitsuse või ühiskonna surveta, vabadust valida kas ja millistel tingimustel sõlmida lepinguid. Teisalt on PS § 25 kohaselt igal isikul õigus talle tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Ainuüksi seadusest ei piisa ning antud põhiõigus ei ole sellega tagatud, kui selle õiguse realiseerimise võimalused reaalses elus puuduvad. Selle põhiõiguse tagamiseks ongi seadusandja kehtestanud nii kannatanu kui ka kahju tekitaja jaoks negatiivsete tagajärgede vältimiseks teatud ohtu kujutavate tegevusalade jaoks kohustusliku vastutuskindlustuse sõlmimise nõude.

---

⁹¹ T. Uusen-Nacke, lk 539, 541.

⁹² I. Kull, lk 181.

⁹³ M. Clarke. Policies and Perceptions of Insurance. An Introduction to Insurance Law. Clarendon Law Series. Oxford: Clarendon Press 1997, lk 14.

Autor leiab, et kolmandate isikute õigusi vastutuskindlustuses silmas pidades on oluline tähtsus asjaolul, kas kindlustusleping on sõlmitud kolmanda isiku või kindlustusvõtja kaitseks. Kui tegemist on kohustusliku vastutuskindlustusega, siis on seadusandja tahe vältida olukorda, kus kannatanu jääb kindlustusvõtja maksejõuetuse tõttu hüvitisest ilma. Kuivõrd eesmärk on ära hoida eelnimetatud olukorda, siis on õigustatud kolmanda isiku nõue kindlustuslepingust tulenevale kahjuhüvitisele, olenemata sellest, et tema ise kindlustuslepingu pooleks ei ole.

Kohustusliku vastutuskindlustuse regulatsioon täidab üldisemalt ka ühiskonda kaitsvat eesmärki. Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul tuleb lähtuda proportsionaalsuse põhimõttest ja kaaluda eri õigusriivete olulisust. Ühest küljest tuleb kaitsta isikute õigust lepinguvabadusele, teisalt tuleb isikutele tagada kaitse õigusvastase käitumise vastu.

1.3 Vabatahtlik vastutuskindlustus

Vabatahtlik vastutuskindlustus täidab vastutuskindlustuse teist olulist eesmärki – vabastada kahju tekitaja (kindlustusvõtja) kolmandale isikule põhjustatud kahjust tulenevate kohustuste täitmisest. Kui kohustuslik vastutuskindlustus on suunatud kahjustatud isiku kaitsele, siis vabatahtlikus vastutuskindlustuses on esmane tähtsus omistatud kindlustusvõtja huvidele.

Tänapäeva üks suuremaid väljakutseid vastutuse puhul on küsimus, kuidas tulla toime juhuslikkusest tuleneva ebakindlusega. Piir juhuste ja vastutusel põhineva vahel võib igapäevaelus olla väga õhuke.

Vaatamata sellele, et paljude tegevusalade puhul ei ole oma vastutuse kindlustamine kohustuslik, on enda tsiviilvastutuse vabatahtlik kindlustamine muutumas üha sagedasemaks. Autori arvates on see tänapäevases ühiskonnas igati põhjendatav käitumine. Täna ühiskonda nimetatakse infoühiskonnaks – kunagi varem ei ole inimestel olnud nii laialdast ligipääsu teabele ning kunagi varem ei ole elanud inimesed nii „vabades piirides“. Kõikide oma võimaluste ja vabaduste juures on inimesed muutunud ka teadlikumaks oma õigustest ja kohustustest, mis viivad sageli soovini end ootamatute riskide eest kaitsta. Selle võimaluse annab inimestele vabatahtlik vastutuskindlustus, mis hoiab ootamatute, ettenägematute ning teinekord ka vältimatute juhtumite puhul ära suured kahjud nii kindlustusvõtja kui ka kahjustatud isiku jaoks.

Nii nagu kohustusliku vastutuskindlustuse puhul, leidub ka vabatahtliku vastutuskindlustuse osas nii poolt- kui ka vastuargumente. Mõneti võivad nimetatud argumendid ka kattuda. Kui kohustusliku vastutuskindlustuse üheks kasuteguriks oli asjaolu, et vastutuskindlustus aitab leevendada nn „informatsiooniprobleemist“ tulenevaid kahjusid, ja teiseks funktsiooniks kindlustusvõtja maksevõimetusest tuleneva majanduslikku hävingu vältimine, siis vabatahtliku vastutuskindlustuse juures on nimetatud tegurid samuti asjakohased. Autori arvates on vabatahtliku vastutuskindlustuse olemust arvestades antud kasuteguritel isegi suurem kaal. Vabatahtliku vastutuskindlustuslepingu sõlmivad kindlustusvõtjad selleks, et kaitsta end ootamatute ja ettenägematute kahjude eest, millega kaasnevad kulud võivad kindlustusvõtja jaoks sarnaselt kohustuslikku vastutuskindlustust nõudvate riskidega olla majanduslikuks hävinguks, kuid mille väiksema kahjusageduse tõttu ei oska isikud taolisi kahjujuhtumeid võimalikuks pidada või ette näha.

Nagu varasemalt on märgitud, kannab iga kindlustusleping moraaliriski probleemi. Moraaliriski puhul on tegemist tuntud fenomeniga, kuidas kindlustatud isik (olenemata kindlustuslepingu liigist) muutub oma tegevuse osas hooletumaks pärast seda, kui risk on

temalt üle kantud kindlustusandjale. Selles osas tekib eriti suur vastuolu just vastutuskindlustuse puhul. Kahju, mida kindlustusvõtja kannab, kui potentsiaalne risk peaks realiseeruma, peaks justnimelt olema ajendiks hoolsamalt käituma, kuid teadmine, et tema käitumisest tulenevat vastutuse riski kannab kindlustusandja, võib viia hoopis vastupidise tulemuseni.⁹⁴

Autori seisukoha järgi on moraaliriski probleem tõenäosem just vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul, kuivõrd sellisel juhul on kindlustusvõtja võtnud endale kohustuse tasuda kindlustusmakset vabatahtlikult ja seeläbi omab kõrgendatud ootust, et võimalike kahjudega kaasnevate kulude puhul see tema majanduslikku olukorda ei mõjuta, kuivõrd sellisel juhul tasub kahjuhüvitise kindlustusandja.

Vabatahtliku vastutuskindlustuse miinuseks on ka varasemalt märgitud T. Tampuu toodud vastutuskindlustuse puudus seoses riskivastutusega. Nimelt hägustab vabatahtlik vastutuskindlustus deliktiõiguse tõkestavat toimet. Vabatahtlik vastutuskindlustus võib nõrgendada inimeste elementaarset tunnetust vastutustundlikust käitumisest, mis omakorda suurendab inimeste ükskõiksust ja kaalutlematust otsuse vastuvõtmisel.

Vastutuskindlustuskaitsest on mõtet rääkida ainult juhul, kui vastutuse risk ka reaalselt eksisteerib. Teisalt ei ole täielikult võimalik välistada vastutust põhjustavaid riske, sest alati võib selguda, et sedagi kahju oleks saanud ära hoida, kui kindlustusvõtja oleks võtnud õiged meetmed. See vajab väga hoolikat riskide kaalumist ja võimalikku saadavat kasu otsustamiseks, kas kindlad meetmed on ka mõistlikud. Kohus võib sellele vaatamata hinnata riske teisiti ja sellest tulenevalt jõuda teistsugusele järeldusele. Isegi kui nõue osutub tõendamatuks, siis võib kahju tekitanud isik olla vastamisi märkimisväärsete kohtukuludega ning selles kontekstis mängib vastutuskindlustus olulist rolli.⁹⁵

VÕS § 511 lg 1 kohaselt katab kindlustusandja kindlustusvõtja, kelle vastu nõue on esitatud, kulud õigusabile ulatuses, milles kindlustusvõtja võis selliseid kulusid pidada vajalikuks oma õiguste kaitseks kohtus ja kohtuväliselt, isegi juhul, kui esitatud nõue osutub alusetuks. Kui vastutuskindlustust võib tulenevalt kindlustusandja kohustusest hüvitada kahju, mille kindlustusvõtja on tekitanud kolmandale isikule, pidada kolmandat isikut kaitsvaks

---

⁹⁴ G. Wagner, lk 265.

⁹⁵ D. Looschelders. Liability for unknown risks in German Law. – Journal of European Tort Law. Vol. 7 Issue 2 (2016), lk 165.

kindlustuseks, siis teine kohustus vastutuskindlustuse puhul – õigusabile tehtud kulude hüvitamine – omab selgelt kindlustusvõtjat kaitsvat funktsiooni.

Kui isikul lasub kahju põhjustamise eest vastutus, katab vastutuskindlustus tavaliselt kahjud, mida pooled kindlustuslepingu sõlmimisel ette ei näinud. Siiski on teatud tüüpi riskid välistatud juba standardtingimustega. Üldiselt on selliste riskide välistustega arvestatud, teades nende riskide võimalikku sisu. Näiteks asbestist põhjustatud kahjusid hakati kindlustustingimustega välistama pärast seda, kui sellised kahjud avalikult aktuaalseks muutusid. Teisalt ei ole tänasel päeval standardina välistuste all näiteks nanotehnoloogiast tulenevad kahjud. Aktuaari perspektiivist põhjustavad teadmata riskid suuri probleeme, kuivõrd neid riske on ebakindlusest tulenevalt raske hinnata.⁹⁶

Eesti õiguses kehtivad vabatahtlikule vastutuskindlustuslepingule VÕS § 422–475, (kindlustuslepingu üldosa sätted), VÕS § 476–504 (kahjukindlustuse üldsätted) ja VÕS §-des 510–519, mille puhul on tegemist vastutuskindlustusele kehtivate üldiste sätetega. Eraldi jaotist, mis reguleeriks vabatahtlikku vastutuskindlustust, nii nagu seda on tehtud kohustusliku vastutuskindlustuse puhul, võlaõigusseaduses ei eksisteeri. Vastutuskindlustuslepingule kehtivad kindlustuslepingu ja kahjukindlustuse üldsätted ulatuses, milles vastutuskindlustuse üldsätted ei sätesta teisiti.

Oluline erinevus vabatahtliku ja kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on see, et vabatahtlikus vastutuskindlustuses puudub kahjustada saanud kolmandal isikul vahetu nõudeõigus kahjutekitaja kindlustusandja vastu tekkinud kahjude hüvitamiseks. Eeltoodu ei tulene sõnaselgelt ühestki võlaõigusseaduse sättest, kuid kohustusliku vastutuskindlustuse eriregulatsiooni § 521 lg-st 1, mille kohaselt on kohustusliku vastutuskindlustuse puhul kahjustatud isikul õigus nõuda kahju hüvitamist nii kindlustusvõtjalt kui ka kindlustusandjalt, võib üheselt aru saada, et antud laiendus puudutab vaid kohustuslikku vastutuskindlustust.⁹⁷

Teise olulise erinevuse vabatahtliku ja kohustusliku vastutuskindlustuse vahel toob VÕS § 513 (mis on erisätteks VÕS § 452 lg 1 suhtes), mille kohaselt vabaneb kindlustusandja täitmise kohustusest, kui kahju tekkimise aluseks oleva sündmuse on kindlustusvõtja põhjustanud tahtlikult ja õigusvastaselt. Veelgi enam, Riigikohus on leidnud, et VÕS §-s 513 on kehtestatud vastutuskindlustus kindlustusandja kaitseks ning pooltel on õigus kokku leppida, et kindlustusandja vabaneb täitmise kohustusest, kui kindlustusvõtja põhjustab tema

---

⁹⁶ D. Looschelders, lk 166.

⁹⁷ K. Haavasalu, lk 117.

vastutuse tinginud sündmuse toimumise raske hooletuse tõttu.⁹⁸ Juhul kui tegemist on vabatahtliku vastutuskindlustusega, siis sõltub kindlustusandja vastutus kolmanda isiku ees kindlustusandja ja -võtja vahelisest kindlustuslepingust ning selle juurde kuuluvatest tüüptingimustest.⁹⁹ Seega vabaneb vabatahtliku vastutuskindlustuse andja soorituskohustusest kahjustatud isiku suhtes, kui ta on vabanenud soorituskohustusest kindlustusvõtja vastu. Kohustusliku vastutuskindlustuse eriregulatsiooni VÕS § 521 lg 5 kohaselt kohustuslikus vastutuskindlustuses kindlustusandjal sellist vabadust ei ole ning kohustus kannatanu nõude täitmiseks kehtib ka siis, kui kindlustusandja on täielikult või osaliselt vabanenud kohustusest kindlustusvõtja ees.

Riigikohus on kohtuasjas nr 3-2-1-91-07 selgitanud VÕS § 518 tähendust vabatahtlikus vastutuskindlustuses. Nimetatud paragrahvi kohaselt on kahjustatud isikul õigus kindlustusvõtja pankroti korral rahuldada oma kindlustusvõtja vastu suunatud nõue kindlustusandja vastu suunatud hüvitamise nõude arvelt enne teisi kindlustusvõtja võlausaldajaid. Üldreeglina ei ole vabatahtliku vastutuskindlustuse korral kahjustatud isikul võlaõigusseaduses sellist otsenõuet lubatud. Põhjus seisneb asjaolus, et vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on esmaseks huviks kaitsta kindlustusvõtja huve, kes on soovinud oma vastutuse vabatahtlikus korras kindlustada. Viimast kinnitab ka võlaõigusseaduse eelnõu seletuskiri, millest K. Haavasalu seisukohalt järeldeb et kindlustusvõtja kindlustab riski, mis tekib sellest, et ta võib kahjustada kolmandat isikut, sellest tulenevalt on kohustatud talle tekkinud kahju hüvitama¹⁰⁰. Vaatamata eeltoodule kaitseb seadus teatud olukorras kannatanu huve ka vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul. VÕS § 518 näol on tegemist kahjustatud isiku huvide täiendava kaitsega, sest primaarselt on kannatanul nõudeõigus ainult kindlustusvõtja vastu, kes on kahju tekitanud. Riigikohus on öelnud, et VÕS § 518 annab kahjustatud isikule sisuliselt seadusliku pandiõiguse, mis võimaldab tal oma nõue rahuldada kindlustusvõtja pankrotimenetluses pärast pankrotimenetlusega seotud väljamaksete tegemist, kuid enne teiste võlausaldajate nõuete rahuldamist.¹⁰¹

Autor on nõus võlaõigusseaduse regulatsiooniga, mis ei anna kahjustatud isikule võimalust vahetuks nõudeõiguseks vabatahtlikus vastutuskindlustuses. Antud juhul on kindlustusvõtja lepingu sõlminud vabatahtlikult ning lepingu sõlmimisel ei ole silmas peetud kolmanda isiku huvisid, mistõttu ei peaks kolmas kahjustatud isik omama õigust kahjutekitaja kindlustusandja vastu. Vabatahtliku vastutuskindlustuslepingu puhul on kindlustusvõtja sõlminud lepingu

⁹⁸ RKTko 19.12.2005, 3-2-1-144-05, p 12.

⁹⁹ RKTko 15.05.2002, 3-2-1-49-02, p 13.

¹⁰⁰ K. Haavasalu, lk 109.

¹⁰¹ RKTko 05.11.2007, 3-2-1-91-07 p 11–12.

eesmärgiga kaitsta iseennast ja seega oleks tegemist privaatautonomia ning lepinguvabaduse põhjendamatu piiramisega.

Nagu eelnevalt on märgitud, tegutseb Eesti kindlustusturul kokku 13 kahjukindlustusandjat. Lisaks seadusest tulenevatele kohustuslikele vastutuskindlustuse liikidele pakuvad kindlustusandjad ka vabatahtliku vastutuskindlustuse tooteid ning seeläbi on nii äri- kui ka eraisikutel soovi korral võimalus enda tsiviilvastutuse kindlustamiseks sõlmida vabatahtlik vastutuskindlustusleping.¹⁰²

Vabatahtliku vastutuskindlustuse tooteid pakuvad If P&C Insurance AS¹⁰³, Ergo Insurance SE¹⁰⁴, AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaal ehk Eesti kaubamärgiga PZU¹⁰⁵, AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaal¹⁰⁶, Seesam Insurance AS¹⁰⁷, Salva Kindlustuse AS¹⁰⁸, ADB Gjensidige Eesti filiaal¹⁰⁹, Compensa Vienna Insurance Group ADB Eesti filiaal.¹¹⁰

---

¹⁰² Vastutuskindlustuse kindlustusmaksete järgi on Eestis esimesel kohal If P&C Insurance AS kindlustus, mille kindlustusmaksete kogusumma oli 2016. aastal umbkaudu 3,4 miljonit eurot. Järgneb umbes 1,65 miljoniga Ergo Insurance SE kindlustus ning kolmandal kohal on Swedbank P&C Insurance umbes 1,3 miljoni euroga¹⁰². Viimane on autori arvates märkimisväärne, kuivõrd Swedbank P&C Insurance pakub vastutuskindlustustootena vaid kodukindlustusega kaasnevat eraisiku vastutuskindlustust.

¹⁰³ If P&C Insurance AS järgmisi tooteid: ehitise omaniku vastutuskindlustus, ettevõtte tegevuse vastutuskindlustus, töandja vastutuskindlustus, tootevastutuskindlustus, ürituse korraldaja vastutuskindlustus ning erialane vastutuskindlustus. Vabatahtlikku erialast vastutuskindlustust on võimalik If kindlustuses sõlmida näiteks inseneridel, arstidel, arhitektidel ja raamatupidajatel. – <https://www.if.ee/ariklient/kindlustused> (22.03.2017).

¹⁰⁴ Ergo Insurance SE pakutavas vastutuskindlustuse tootevalikus on vabatahtlik erialane vastutuskindlustus arhitektidele ja inseneridele, samuti pakub Ergo tootjavastutust, vastutust tööõnnetustele ning kutsehaigustele, üldist vastutuskindlustust ettevõtte tegevusele ning erialast vastutuskindlustust näiteks arstidele ja projekteerijatele. – <https://www.ergo.ee/ergo/tingimused-ja-vormid/tingimused#vastutus> (22.03.2017).

¹⁰⁵ AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaal ehk Eesti kaubamärgiga PZU pakub vabatahtlike vastutuskindlustuse toodetega turul konkurentsi tootja-, töandja- ning erialase vastutuskindlustustoodetega. Oma tegevust on võimalik kindlustada näiteks kinnisvara ja taristu omanikel ning haldajatel, tööstusettevõtetel, puhastus-, remondi- ja hooldusteenuste osutajatel, ehitusettevõtetel, ostukeskustel, kaubamajadel, haridus- ja huviasutustel jm. – <https://pzu.ee/vastutuskindlustus/> (22.03.2017).

¹⁰⁶ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaal pakub üldvastutuskindlustust nii tootjatele ja maaletoojatele, ehitajatele, töandjatele, ürituste korraldajatele, ettevõtete tegevusele, kinnisasja/ehitise omanikele ja haldajatele. Vabatahtlikku erialast vastutuskindlustust pakub BTA arhitektidele, ehitusinseneridele, juristidele, raamatupidajatele ja tervishoiuteenuse osutajatele. – <https://www.bta-kindlustus.ee/ee/business/juriidilise-isiku-vastutuskindlustus#-milliseid-tegevusi-on-voimalik-kindlustada> (22.03.2017).

¹⁰⁷ Seesam Insurance AS pakub vabatahtlikest vastutuskindlustus liikidest vastutuskindlustuse lepingu sõlmimise võimalust ettevõtte tegevuse vastutusele, toote vastutusele, töandja vastutusele ning erialasele vastutusele. Viimase puhul on eraldi tingimused koostatud juhtkonna vastutuse tarbeks. Kuid samuti pakub Seesam võimalust kindlustada oma tsiviilvastutust arhitektidel ning projekteerijatel. – <https://www.seesam.ee/ariklient/vastutuskindlustus/> (22.03.2017).

¹⁰⁸ Salva Kindlustuse AS tootevalikus on üldine vastutuskindlustus, mis on suunatud peamiselt ettevõtte majandustegevusest tulenevate kahjude kaitsele, korterelamu vastutuskindlustus (kaitseb eelkõige korteriühistu juhatust), tootevastutus, töandja vastutus, seaduspärase valdaja vastutus ning erialane vastutus. Erialast vabatahtlikku vastutuskindlustust pakub Salva arhitektidele, projekteerijatele, raamatupidajatele, õigusabibüroodele ja juristidele.: <https://www.salva.ee/et/kindlustus/vastutuskindlustus> (22.03.2017).

¹⁰⁹ ADB Gjensidige Eesti filiaal pakub vabatahtlikku vastutuskindlustust juriidilise isiku tegevusele tootjale, hoone või territooriumu valdajale, töandjale. Samuti pakub Gjensidige erialast vabatahtlikku

Tööandja vastutuskindlustuse puhul jagunevad kindlustusandjad tulenevalt standardtingimustega sätestatud kindlustuskaitse ulatuse osas kaheks. On kindlustusandjaid, kes pakuvad vabatahtliku tööandja vastutuskindlustuslepinguga kaitset ka kutsehaigustele, kuid on ka neid, kes katet kutsehaigustest tulenevatele nõuetele anda ei soovi.¹¹¹

Autori arvates on osade kindlustusandjate otsus mitte pakkuda kutsehaigustele automaatset kaitset õigustatud, kuivõrd kutsehaiguse puhul on tegemist pikema aja vältel kujunenud haigusega, mis ilmneb pärast pikaajalist kahjutekitajate talumist. Nii võib reaalses elus tekkida probleeme tööandja vastutuse tuvastamisega ning sageli ei olegi võimalik täpset vastutust välja selgitada, kuivõrd aastate või isegi aastakümnete taguseid töötingimusi on sageli võimatu tõendada. Nii on osa kindlustusandjaid pidanud kutsehaigust pigem problemaatiliseks ning seega otsustanud selle standardtingimustega välistada. Sellele vaatamata võivad kindlustusandjad pakkuda kindlustuskatet kutsehaigusest tulenevatele kahjunõuetele kindlustuslepingu laiendus- või eritingimusena kliendi- ja riskipõhise otsusena.

Vabatahtlikku eraisiku vastutuskindlustust pakuvad kindlustusandjad oma kodukindlustuse toote all juurdeostetava lisakaitsena¹¹². Eraisiku vastutuskindlustuse puhul on tegemist eraisiku üldise vastutuskindlustusega, mis teisisõnu on defineeritav ka eraisiku hoone valdaja vastutuskindlustusena, ning lemmikloomaomaniku vastutuskindlustusega.

Vabatahtliku vastutuskindlustuse valik on ülaltoodust nähtuvalt tänasel päeval võrdlemisi mitmekesine ning ühiskonnaliikmetel avanevad üha suuremad võimalused enda tsiviilvastutuse kindlustamiseks. Piir delikti- ja kindlustusõiguse vahel muutub ühiskonna arenedes aina õhemaks. Võib tekkida õiguslik küsimus, kas taoline areng võib viia olukorrani, kus vabatahtlik vastutuskindlustus hakkab hoopis isikute hooletut käitumist teataval määral

---

vastutuskindlustust, kuid täpsem loetelu kindlustatavatest erialadest ei ole kliendile vastutuskindlustustoodet tutvustavas infos kättesaadav. – <https://www.gjensidige.ee/ariklient/vastutus-ja-garantiikindlustus> (22.03.2017).

¹¹⁰ Compensa Vienna Insurance Group ADB Eesti filiaal on Eesti turul 2016. aastal alustanud kahjukindlustusettevõtte. Kuivõrd tegemist on alles hiljuti Eesti turule tulnud kindlustusettevõttega, siis tegeletakse praegu veel toodete arendamisega. Vastutuskindlustuse toodetest on tänasel päeval valikus ainult vabatahtlikud vastutuskindlustuse liigid: tegevuse vastutuskindlustus (kinnisvara omamine ja haldamine, ettevõtte majandustegevus), tootja vastutus ning tööandja vastutuskindlustus.

¹¹¹ Kutsehaigusest tulenevat vastutust ei kata oma standardtingimustes ADB Gjensidige Eesti filiaal, Compensa Vienna Insurance Group ADB, If P&C Insurance AS, Salva Kindlustuse AS ja Seesam Insurance AS. Seevastu AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaal (PZU) „Ergo Insurance SE“ ja AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaal pakuvad tööandja vastutuskindlustuslepingu sõlmimisel automaatselt kindlustuskaitset ka kutsehaigusest tulenevatele kahjunõuetele.

¹¹² If P&C Insurance kodukindlustus. – <https://www.if.ee/eraklient/kindlustused/kodukindlustus>; Ergo Insurance SE kodukindlustus. – <https://www.ergo.ee/erakliendile/kodukindlustus>; AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaal (PZU) kodukindlustus. – <https://pzu.ee/kodukindlustus/hea-teada/>; ADB Gjensidige Eesti filiaal kodukindlustus. – <https://www.gjensidige.ee/-/media/kindlustustingimused/kodukindlustus/kk101-2016-gjensidige-kodukindlustuse-tingimused-est.pdf>; Salva Kindlustuse AS – <https://www.salva.ee/et/kindlustus/kodukindlustus>; Seesam Insurance AS kodukindlustus. – <https://www.seesam.ee/kodukindlustus/>; Compensa Vienna Insurance Group ADB kodukindlustus. – <http://www.compensa.ee/kodukindlustus.html#rtable> (22.03.2017).

süvendama. Autori seisukohalt on vastavat olukorda võimalik distsiplineerida kindlustusandja poolsete kindlustuslepingute tingimuste ja kindlustusmaksetega.

II. NÕUDEÕIGUS VASTUTUSKINDLUSTUSES

2.1 Delikti- ja vahetu nõudeõiguse areng

Vastutuskindlustuses on oluline osa deliktiõigusel, kuivõrd just deliktiõiguse sätted reguleerivad, millistel eeldustel ja missuguses ulatuses isik vastutab. Seega, kui tekib deliktiõigusliku vastutuse koosseis, on kindlustusandja kohustatud hüvitama kindlustusvõtjale tekkinud kahju.

Klassikaline deliktiõigus hakkas arenema 19. sajandi jooksul mõjutatuna liberalistikust ideoloogiast. Fundamentaalne aluspõhimõte klassikalises deliktiõiguses oli hooletus ja vastutuse keskseks kriteeriumiks süü. Süü kontseptsioon on subjektiivne, sest fookus on tegu toime pannes peamiselt kahjutegija psühholoogilisel mõttetasetandil, s.o kas kahju peaks ära hoidma või saaks ära hoida. Kasvavaks tendentsiks sai keskendumine “süü” küsimuse asemel rohkem „riskile“. Selline tendents peegeldub ka vastutust puudutavas küsimuses, täpsemalt subjektiivse lähenemise üleminekul objektiivsele. Taani õiguses kirjeldati taolist lähenemise muutust juba 1960. aastatel, mil hakati tähelepanu juhtima asjaolule, et süü reegel ei ole loodud selleks, et tegeleda vastutuse probleemidega, mis tulenevad väga paljudest eri riskidest, mida tänapäevane industriaalühiskond pakub. Selline subjektiivselt lähenemiselt objektiivsele üleminek peegeldub mitmes deliktiõiguslikus kontseptsioonis. Näiteks oli ettenähtavuse kontseptsioon algselt tugevalt subjektiivse hooletuse standardiga seotud. Kahjutegija oli vastutav vaid senikaua, kuni tal oli võimalik tagajärgi ette näha. Tänapäeva Skandinaavia õiguse teoorias on ettenähtavuse kontseptsioon sageli asendatud kriteeriumiga „tüüpiline kahju“, mille puhul ei ole oluline, milline oli kahju tegija mõttetasetand.¹¹³ Vastutamise eesmärgiks lepinguvälise kahju tekitamise puhul on kahjude ja kaotuste vähendamine.

Selline hooletuse standardi subjektiivse lähenemise muutumine objektiivseks ja kasvav tendents kehtestada teatud valdkondades kohustuslik vastutus mõjutab ka seda, kuidas me teisi fundamentaalseid deliktiõiguslikke probleeme lahendame. Taoline areng räägib aina laienevast deliktiõigusest, võimaldades üha ulatuslikumat kaitset kahjustatud isikule. Ulatuslikkus väljendub klassikalise subjektiivse hooletust nõudva standardi kadumises ja traditsioonilise vastutust piirava kontseptsiooni modifikatsioonis. Selline muutus on olnud võimalik vaid tänu kindlustusettevõtete rollile ühiskonnas. Seega on kahjutekitaja süüst

---

¹¹³ P. Wahlgren. *Scandinavian Studies in Law Volume 41. Tort Liability and Insurance*. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law 2001, lk 521.

sõltumatut vastutuse piiri indiviidi suhtes sageli vähendatud vastutuskindlustusega.¹¹⁴

Autori arvates omab deliktiõiguse laienemine kahesugust mõju. Ühest küljest pakub see isikutele suuremat kaitset olukordades, kus neile on põhjustatud kahju. Teisalt suurendab see isikute majandusliku kahju tekkimise tõenäosust, pannes nad vastutama süüst sõltumata. Selleks et vastutus täidaks lepinguvälise kahju puhul oma eesmärgi – vähendada kahju ja kaotusi –, täidab kindlustus tänases ühiskonnas asendamatu rolli.

Vastutuskindlustuses kannab kahju tekitanud isik (kindlustusvõtja) tsiviilvastutusega kaasneva majandusliku kahju üle kindlustusandjale, kes tasub hüvitamisele kuuluva kahjunõude teiste kindlustusvõtjate tasutud kindlustusmaksete arvelt, mis on justkui kindlustusandja kätte kogutud kindlustusvõtjate ühisvara. See muudab vastutuskindlustuse, eelkõige kohustusliku vastutuskindlustuse, pigem keeruliseks õiguslikuks fenomeniks. Ühest küljest omab see tugevat praktilist mõju seoses vastutuse alusel esitatud nõuete rahuldamisega, sest see kindlustab nende nõuete rahuldamise. Nii on tegemist olulise õigusliku vahendiga rahvusliku deliktiõiguse tegelikus toimimises. Samal ajal peavad aga seadusandjad tegelema kohustusliku vastutuskindlustuse sisemiste struktuuriliste väljakutsetega. Üks põhjus on see, et kohustuslik vastutuskindlustus tekitab pingeid, täites deliktiõiguse tõkestava toime hägustavat funktsiooni. Iga kindlustusleping tekitab kindlustusvõtja moraaliriski probleeme¹¹⁵. Vastutuskindlustuse kindlustuskatte olemasolu viib kindlustusvõtjapoolsete ettevaatusabinõude ja hooletusstandardi langemiseni, kuna kindlustusvõtjal on teadmine, et tema varad – ning seeläbi ka tema õigusvastane käitumine – on tsiviilvastutusest tulenevate majanduslike tagajärgede alt vabastatud.¹¹⁶ Hüvitatava kahju ulatuse kindlaks tegemisel on samuti olulised deliktiõiguse sätted, sest kindlustusandja ei vastuta suuremas ulatuses kui kindlustusvõtja ehk kahju tekitaja. Veel tuleb silmas pida, et teistsuguse kokkuleppe puudumisel hõlmab vastutuskindlustus ka lepingu rikkumisest tulenevaid kahju hüvitamise nõudeid.¹¹⁷

Lepinguvälise kahju hüvitamine isiku poolt, kes kahju põhjustas, tuleneb õigluse põhimõttest. Oleks ebaõiglane ja ka deliktiõiguse põhieesmärgiga vastuolus, kui kannatanu jääb kahjuhüvitisest ilma põhjusel, et kahju tekitanud isik on näiteks maksevõimetu. Seetõttu on kannatanu huvide paremaks kaitseks seaduses sätestatud mitu erinevat vastutuse liiki, kus

---

¹¹⁴ P. Wahlgren, lk 523.

¹¹⁵ Vt viidet nr 39.

¹¹⁶ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 3.

¹¹⁷ J. Lahe, lk 136.

teine isik on kahju lepinguvälise põhjustaja tegevuse eest vastutav.¹¹⁸

Ajalooliselt olid isikuõiguste rikkumised, materiaalsed kahjud ja varalised kaotused põhimõtteliselt õnnetused, mille põhjustatud kahjud jäid kannatanute endi kanda. „Vastutuse ülekandmine kahju tekitanud isikule oli kasuistlikult reguleeritud erand.“¹¹⁹

Autori arvates aitab vastutuskindlustus, eeskätt kohustuslik vastutuskindlustus, täita deliktiõiguse põhieesmärki – hüvitada kannatanule talle õigusvastaselt tekitatud kahju, ja seda ka olukordades, mil kahju tekitanud isik on ise maksevõimetu. Teisalt on autor arvamusel, et vastutuskindlustus ei tohiks muutuda deliktiõiguse niinimetatud aseaineks. Kuigi deliktiõiguse eesmärk on saavutada õiglus ja sellele aitab kaasa vastutuskindlustus, siis ei tohiks tekitada see mentaliteeti, kus kahju tekitajad enda tegude eest enam vastutust ei tunneks ega kandma ei peaks. Sellisel juhul omaks vastutuskindlus deliktiõiguse eesmärgile hoopis vastupidist efekti ning inimeste hooletusstandardi langemise tagajärjel langeks kogu ühiskonna ohutunnetus oma käitumise suhtes.

Nagu kõikide lepingute puhul, tundub ka lepingulise kindlustussuhte puhul enesestmõistetav, et juriidilised õigused ja kohustused tekivad vaid lepinguga seotud osapooltele ja kolmandatel isikutel ei ole õigust otsida kompensatsiooni otse kindlustusandjalt. Selline põhimõte kehtib senikaua, kuni kindlustusõigus ei võimalda kahjustatud isikule vahetut nõudeõigust, nn „*actio directa*“ printsiipi.

„*Actio directa*“ printsiip tähendab kahjustatud isiku õigust esitada kahjunõue vahetult kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu. Kõnealune printsiip on tekkinud vastukaaluks lepingusuhetest tulenevale põhimõttele, mille kohaselt ei ole vahetu kahjunõude esitamine kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu lubatud. Tänapäevase Mandri-Euroopa kindlustusteooria seisukoha järgi ei saa käsitleda kindlustust ja kahju tekitanud isiku vastutust kui kahte erinevat küsimust. Taoline muutunud seisukoht on tingitud asjaolust, et vastasel juhul oleksid kahju tekitanud isiku huvid prioriteetsemad kui kahjustada saanud kolmanda isiku huvid.¹²⁰ Nagu aga eelnevalt on märgitud, on deliktiõigus arenenud suunas, mil „süü“ küsimuse asemel on aina enam hakatud keskenduma „riski“ küsimusele ning keskseks on muutunud kannatanu kaitse aspekt. Selline muudatus kindlustusteoorias kõneleb ühiskonna arusaama muutumisest seoses kahju hüvitamise eesmärgiga. Küsimus vahetu nõudeõiguse lubatavusest kindlustusandja vastu ei tohiks olla vaadeldav üldise deliktiõiguse ja

---

¹¹⁸ T. Tampuu, lk 464.

¹¹⁹ P. Schlechtriem, lk 246.

¹²⁰ O. J. Luik, lk 45.

kindlustusõiguse arengu valguses. On hakanud toimuma liikumine liberalismist heaoluriikluse poole ning sellises ideoloogilises liikumises peegeldub deliktiõiguse subjektiivse ja individualistliku lähenemise muutumine üha objektiivsemaks ning kollektiivsemaks. Kõnealune muutus toob kaasa deliktiõiguse laienemise ja kindlustuskaitse kasutamise suurenemise.¹²¹

Autori seisukohalt on suhtumise muutumine kahju hüvitamisse objektiivsemas suunas tänases ühiskonnas põhjendatud. Inimeste tegevuste tagajärjed muutuvad ajaga üha enam raskemini hoomatavaks, mis vallandavad ettearvamatuid tagajärgede ahelaid. Autori arvates on inimeste teod ja omavahelised suhted tänases ühiskonnas aina rohkem omavahelises seoses, mistõttu on põhjendatud, et kahju hüvitamise problemaatikasse on hakatud suhtuma kõrgendatud tähelepanu ja hoolega.

Õiguskirjanduses on leitud, et kahjustatud isiku vahetu nõude olemasolu kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu on pigem deliktiõiguslik kui kindlustuslepinguline küsimus. Seda põhjusel, et vahetu nõudeõiguse puhul ei ole tegemist lepingulise, vaid seadusest tuleneva nõudega, mille eesmärgiks on tugevdada kannatanu positsiooni.¹²²

Kahjustatud isiku ja kindlustusandja vahelise suhte küsimus on kindlustusvaldkonnas aktuaalne. Selle probleemi üks aspekt on kahjustatud isiku kahju nõue – s.o millises ulatuses on kannatanu õigustatud esitama vahetut nõuet kahjutekitaja isiku vastutust kindlustava kindlustusandja vastu. Vahetu nõudeõiguse lubamisega kindlustusandja vastu on tegemist erandiga üldreeglist, mille kohaselt omavad lepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi vaid lepingupooled.

Eeltoodu oli eelistatud seisukohaks ka Skandinaavia õiguses. Vastutuskindlustus oli algselt kindlustusandja ja kindlustatud isiku vaheline leping, millesse kindlustatud isik oli astunud eesmärgiga saada kaitset majandusliku kahju eest. Kindlustatud isik sai esitada kahjunõude kindlustuslepingu alusel, kui ta oli vastutav kahjustatud isiku ees. Seega hoiti vastutuse ja kindlustuse küsimus üksteisest lahus ning nendega tegeleti eraldi. Vastutuskindlustuse eesmärk oli kaitsta kahjutekitajat vastutuse eest ja kahjustatud isiku huvid olid sekundaarsed. Ent kui poolehoidu on hakanud võtma seisukoht, et deliktiõigust ja kindlustusõigust ei saa vaadata kui kahte eraldatud, vaid kui kokkupõimunud distsipliini, on vastutuskindlustus mõningal määral vaadeldav ka kui kahjustatud isiku huve kaitsev kindlustus. Selline

---

¹²¹ P. Wahlgren, lk 528–531.

¹²² J. Kropholler. Internationales Privatrecht. Auf der Grundlage des Werkes von P.H. Neuhaus: Die Grundbegriffe des Internationalen Privatrechts. 3.Aufl. J. C. B. Mohr Tübingen 1997, lk 395.

seisukoht peegeldub kohustusliku vastutuskindlustuse reeglites.¹²³

Autor ei nõustu sellega, et vastutuskindlustust võiks nimetada kahjustatud isiku huve kaitsvaks kindlustuseks, kuivõrd vabatahtlik vastutuskindlustus täidab eeskätt kindlustusvõtja huve. Küll aga võib autori arvates nimetada kahjustatud isiku huve kaitsvaks kindlustuseks kohustuslikku vastutuskindlustust, sest sellel on tugev side deliktiõiguse eesmärgiga.

Kahjustatud isiku positsiooni vastutuskindlustuses on tugevdatud eelkõige seoses vahetu nõudeõiguse („*actio directa*“) tekkega. Nii on loodud kolmandale isikule suuremaid õiguseid, lubades neile vahetut nõudeõigust kahju põhjustanud isiku kindlustusandja vastu ja vähendades kindlustusandja võimalusi esitada vastuväiteid. Seejuures on tekkinud arutelu, kas võiks minna veelgi kaugemale ning kehtestada üldise vahetu nõudeõiguse kohustuslikkuse. Selline nõue oleks aga ilmselgelt lepinguvabaduse printsiipi silmas pidades liigne ja tekitaks juurde uusi probleeme. Sellisel kindlustusandja ja kindlustatud isiku vahelise kindlustuslepingu sätel, mille kohaselt ei ole kolmandatel isikutel õigust esitada vahetut nõuet kindlustusandja vastu, ei ole mõju, kui kolmandale isikule on sellekohane õigus tagatud seadusega.

Autori arvates ei ole üldine vahetu nõudeõiguse võimaldamine põhjendatud, vaid seda tuleks lubada vaid konkreetsetel erandjuhtudel, mil huvide kaalumise tulemusena on õigustatud seisukoht, et kolmandad isikud vajavad keskmisest suuremast riskist tulenevalt kõrgendatud kaitset.

Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on keeruline õigustada vahetu nõudeõiguse puudumist, kuivõrd neil juhtudel on selge, et vastutuskindlustus teenib peamiselt kannatanu huvisid. Sellele vaatamata on seisukoht „*actio directa*“ printsiibi osas riigiti erinev.

Ameerika Ühendriikides oli kindlustusõigus 19.–20. sajandi vahetusel veel algusjärgus ja vahetu nõudeõiguse kontseptsioon tundmatu. Olukordades, kui kindlustuslepingut nimetati „kahjuhüvitiseks vastutuse eest“, oldi sageli arvamisel, et kahjustatud isiku nõue kindlustusvõtja vastu on piisavaks vastutuse aluseks kindlustustuludele. Vastureaktsiooniks sellisele olukorrale hakkasid kindlustusandjad tihedalt kasutama kindlustuslepingutes klauslit „*no action*“. Kõnealune klausel limiteeris kindlustuslepinguga antavat katet ja hüvitamisele kuulus vaid kindlustusvõtjalt õiguslikul alusel nõutu ja väljamakstu. Mõnikord lisati ka tingimus, et väljamakse tehakse vaid vastavalt kohtuotsusele pärast kohtumenetlust. Juhtumite korral, kus kindlustusvõtja oli välja kuulutanud pankroti ega saanud seega ka vastavalt

---

¹²³ P. Wahlgren, lk 524–525.

kohtuotsusele hüvitist tasuda, jäi kahjustatud isik sellest ilma. Selline regulatsioon ei olnud aga vastuvõetav.¹²⁴

Esimesena reageeris sellele probleemile 1918. aastal Louisiana osariik Ameerika Ühendriikides. Louisiana oli üks esimestest osariikidest, kus hakati muutma seadusi ja kaotati ära „*no action*“ klausel. Nii keelati kindlustuslepingu väljastamine, kui selles puudus säte, mis kindlustusvõtja maksejõuetuse või pankroti korral andis kahjustatud isikule õiguse esitada vahetu nõue kindlustusandja vastu.¹²⁵ *Louisiana Direct Action*'i statuudi ajalooline areng algas 1918. aastal *Act 253* jõustumisega, millega garanteeriti kahjustatud isikule õigus saada hüvitist vastutuskindlustuse kindlustusandjalt. Ühtlasi oli tänu aktile võimalik kahjustatud isikul nõuda kahjuhüvitist otse kindlustusandjalt olukordades, mil enne süüdimõistvat kohtuotsust on kindlustusvõtja muutunud maksejõuetuks või pankrotistunud.¹²⁶ Kõnealust akti laiendati hiljem 1930. aastal *Act 55*-ga, mis lubas kahjustatud isikul hageda otse kindlustusandjat enne, kui nõue kindlustusvõtja vastu oli kohtu poolt tuvastatud. Samuti muudeti esialgset akti, lubades kahjustatud isikul esitada hagi ühiselt nii kindlustusvõtja kui ka kindlustusandja vastu või ainult kindlustusandja vastu.¹²⁷

Euroopas on suhtumine vastutuskindlustusealaste trendide osas vastupidine. Vahetut nõude esitamist kindlustusandja vastu peetakse Euroopas enesestmõistetavaks ning sealjuures räägitakse „vastutuse ärakindlustamisest“. Arutluse all on isegi küsimus, kas kahjustatud isikul on üldse õigust esitada nõue otse kahju tekitanud isiku vastu.¹²⁸

Inglise (*common law*) õiguses tõi kahjustatud isikute positsiooni muutuse 1930. aasta kolmanda isiku õiguste akt [*Third Parties (Rights Against Insurers) Act*]. Akti eesmärk oli panna kolmas isik kindlustatud isiku positsiooni. Kui varasemalt kuulutati kindlustatu suhtes pärast kolmanda isiku poolse nõude esitamist välja pankrot või ettevõtte likvideeriti, siis läksid kõik kindlustusandja poolt välja makstud summad nõuete hüvitamiseks kindlustatu üldise vara nimekirja ja kahjustatud isikul puudus õigus esitada neile kahjuhüvitise nõue. Kahjustatud isik oli tavalise võlausaldaja positsioonis, kuna kindlustuslepingu poolteks on kindlustusandja ja kindlustusvõtja, ning kahjustatud isikule ei tulene kindlustuslepingust mingeid õigusi. Kirjeldatud olukorda prooviti muuta õiglasemaks 1930. aasta aktiga.¹²⁹

---

¹²⁴ A. Johnson. The Louisiana Direct Action Statue, Louisiana Law Review, Vol.43, Issue 6 (1982-1983), lk 1456–1459.

¹²⁵ R.W.W. Conflict of Laws Aspects of Direct Action Statues. Virginia Law Review, Vol 39, Issue 5, lk 655–669.

¹²⁶ A. R. Broekhoven. Conflicts – Direct Action Status. Baylor Law Review, Vol. 20, Issue 3, lk 372–378.

¹²⁷ R.W.W, lk 655–669.

¹²⁸ J. Birds. Modern Insurance law, London, Sweet/Maxwell, 1993 lk 58

¹²⁹ J. Birds. Modern Insurance law, London, Sweet/Maxwell, 1997 (Fourth edition), lk 340.

Kindlustatud isiku õiguste üleminek kahjustatud isikule oli võimalik vaid juhul, kui kindlustatu vastutus oli kindlaks tehtud. Alles pärast vastutuse kindlaks määramist sai kolmas kahjustatud isik õiguse esitada nõude kindlustusandja vastu.¹³⁰ 1. augustil 2016 jõustus uus kolmanda isiku õiguste akt [*The Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010*], mis muudab kahjustatud isikute jaoks vahetu nõude esitamise kahju tekitaja maksevõimetuse või pankroti korral kindlustusandja vastu lihtsamaks¹³¹. 1930. aasta akti kohaselt oli kahjustatud isiku nõude esitamise eelduseks kahju tekitaja kindlustusandja vastu esmalt vajalik tõend kohtuotsuse näol, millega oli tuvastatud kahju tekitanud isiku vastutus kahjustatud isiku ees. Kui kahju tekitanud isiku ettevõtte oli äriregistrist kustutatud, pidi kannatanu taotlema kohtult ka esmalt ettevõtte taastamist registrisse. Uue, 2010 akti kohaselt on kahjustatud isikule tagatud võimalus esitada nõue kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu ilma eelnevalt tema vastutust tõendamata. Kindlustatud isiku vastutus kahjustatud isiku ees peab olema küll tõendatud, enne kui sellest tulenevad õigused jõustuvad, kuid seda on võimalik teha ühe kohtumenetluse raames. Seega tarvitseb kahjustatud isikul kahju põhjustanud isiku maksejõuetuse olukorras varasema kahe kohtuprotsessi asemel läbida üks, et saada õigus vastutuskindlustuslepingus kokku lepitud kahjuhüvitisele.¹³²

Skandinaaviamaades tugevnes kahjustatud isiku positsioon 1930. aastal, mil anti välja Skandinaavia kindlustusseadused – Taani 1930. aasta kindlustusseadus [*Danish Insurance Act of 1930*], Rootsi 1927. aasta kindlustusseadus [*Swedish Insurance Act of 1927*] ja Norra 1930. aasta kindlustusseadus [*Norwegian Insurance Act of 1930*]. Kõnealuste seadustega anti kahjustatud isikutele teatud tingimustel õigus esitada nõue otse kindlustusandja vastu. Taani, Rootsi ning algselt ka Norra seadused lubavad erandeid üldisele reeglile, mis ei võimalda vahetu nõude esitamist kindlustusandjale. Soome 1994. aasta kindlustusseadus [*The Finnish Insurance Act from 1994*] laiendas kahjustatud isiku kaitset selliselt, et vahetu nõudeõigus on võimaldatud isikule kindlustatu pankroti või maksejõuetuse korral või kui vastutuskindlustusleping on sõlmitud müügi arendamise eesmärgil. Kõige kaugeleulatavam ja lihtsam regulatsioon leidub tänaseni kehtivas Norra 1989. aasta kindlustusseaduses, mille üldreegli kohaselt on kahjustatud isikul lubatud esitada vahetu nõue otse kindlustusandja vastu.¹³³

Saksamaal täitis vastutuskindlustus oma algusaegadel kindlustusvõtjast kahju põhjustaja

---

¹³⁰ J. Birds 1997, lk 342.

¹³¹ Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010. – http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/10/pdfs/ukpga_20100010_en.pdf (11.04.2017).

¹³² Legal news and guidance from Pinsent Masons. Third Parties (Rights against Insurers). – <https://www.out-law.com/page-10645> (11.04.2017).

¹³³ P. Wahlgren, lk 527.

kaitse eesmärki, kuid 19. sajandi lõpus hakkas sellest saama sotsiaalpoliitika instrument. 20. sajandil oli vastutuskindlustus peamiselt suunatud kahjustatud isiku kaitseks. Seda arengut illustreerib parimal viisil mootorsõiduki vastutuskindlustus, mille puhul toodi “*actio directa*” sisse 1960. aastatel. Levinud seisukoht on, et otsene vastutus ei loo aluseid võtmaks kasutusele ettevaatusabinõusid kahju vastu. Sellest vaatevinklist on ainult väike samm kinnitamaks, et süül põhinev vastutus – vähemalt, kui see on seotud vastutuskindlustusega – on arenenud süüst sõltumatu vastutuse suunas ja seega on ümber fokuseeritud hüvitise saamise eesmärgile.¹³⁴

Eestis oli kahjustatud isiku vahetu nõudeõiguse küsimus enne võlaõigusseaduse jõustumist reguleeritud üksnes liikluskindlustuse puhul. Ei ENSV tsiviilkoodeks¹³⁵ ega ka Eesti Vabariigi kindlustusseadus¹³⁶ ei reguleerinud kohustuslikku vastutuskindlustust ning sellest tulenevalt ka mitte vahetu nõudeõiguse küsimust. Liikluskindlustusseadus võeti Eestis vastu 1992. aastal¹³⁷. “*Actio directa*” printsiip viidi liikluskindlustuses Euroopa Liidu territooriumil sisse neljanda liikluskindlustuse direktiiviga 2000/26/EÜ (16. mail 2000. a). Antud põhimõte oli oluliseks muudatuseks tarbijakaitse seisukohalt, kuivõrd riikides, kus ei tunnustatud “*actio directa*” printsiipi, oli kannatanul võõra keele ja võõramaise asjaajamise tõttu väga keeruline taotleda hüvitist kahju tekitamise eest vastutavalt isikult otse.¹³⁸

Riigikohus on oma 25. septembri 2006. a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-70-06 märkinud, et enne 1. juulit 2002. a puudus kannatanul vahetu nõudeõigus kahju tekitanud isiku vastutuskindlustusandja vastu, nagu see on võimaldatud alates 1. juulist 2002. a VÕS § 521 lg 1 järgi. Riigikohtu seisukoha järgi ei vastutanud kindlustusandja varasemalt kahju tekitamise eest kahjustatud isiku ees.¹³⁹ Seega Eesti õiguses väljendub “*actio directa*” printsiip tänasel päeval kohustusliku vastutuskindlustuse puhul VÕS §-s 521 lg 1, mille kohaselt võib kahjustatud isik esitada nõude nii kahju tekitaja kui ka tema kindlustusandja vastu.

Vahetut nõudeõigust kahju tekitamise eest vastutava isiku kindlustusandja vastu reguleerib ka Rooma II määrus artikkel 18. Kõnealuse artikli kohaselt võib kannatanu esitada oma nõude vahetult kahju tekitamise eest vastutava isiku kindlustusandja vastu, kui lepinguvälise võlasuhte suhtes kohaldatav õigus või kindlustuslepingu suhtes kohaldatav õigus seda ette näeb. Kohaldatakse seda seadust, mis on kannatanu suhtes soodsam. Rooma II määruse

¹³⁴ G. Wagner, lk 91–92.

¹³⁵ ENSV Teataja 1964, 25, 115; RT I 2001, 47, 260.

¹³⁶ RT I 1992, 48, 601; RT I 2001, 79, 480.

¹³⁷ Liikluskindlustuse seadus, RT 1992, 24, 338; RT I 1993, 43, 621.

¹³⁸ O. J. Luik, V. Kõve. 18 aastat liikluskindlustuse seaduse kehtimist Eestis. Kuidas edasi?. – Juridica 2011/IV, lk 301.

¹³⁹ Riigikohtulahend 3-2-1-70-06 p 12.

artikkel 19 järgi reguleerib seda, kas kahjustatud isiku nõue läheb üle kohustuse täitnud kindlustusandjale, selle riigi õigus, mille kohaselt on kindlustusandjal hüvitamise kohustus.¹⁴⁰

Euroopa kindlustuslepinguõigust püütakse ühtlustada ka Euroopa Kindlustuslepinguõiguse Printsipiidega (edaspidi: PEICL¹⁴¹). Vahetu nõudeõiguse aluseid ning kindlustusandja kaitset reguleerib PEICL-i artikkel 15:101, mis reguleerib kahjustatud isiku vahetut nõudeõigust ja kindlustusandja kaitset. Kõnealuse artikli kohaselt peaks kahjustatud isikul olema õigus vahetule nõudeõigusele kindlustusandja vastu kindlustushüvitise saamiseks kindlustuslepingu alusel siis, kui vastutuskindlustus on kohustuslik, kindlustusvõtja või kindlustatud isik on maksejõuetu, kindlustusvõtja või kindlustatud isik on likvideeritud, kahjustatud isikul on tekkinud isikukahju (füüsiline kahju) või kui kindlustuslepingule kohalduv õigus võimaldab vahetut nõudeõigust. Kahjustatud isiku vastu võib kindlustusandja kasutada kaitset, mis tuleneb kindlustuslepingust, kui see ei ole keelatud konkreetsete sätetega, mis teevad kindlustamise kohustuslikuks. Siiski ei ole kindlustusandjal lubatud kasutada kaitse alusena seda, mis põhineb kindlustusvõtja või kindlustatud isiku käitumisel pärast kahju aset leidmist.¹⁴²

Eelnevaga on püütud luua näidisloetelu, millal võiksid Euroopa Liidu liikmesriigid võimaldada kahjustatud isikule vahetu nõudeõiguse kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu. Isegi kui kõik liikmesriigid kohaldaksid antud tingimustel vahetu nõudeõiguse võimalust kahjustatud isikule, siis ei ühtlusta see autori arvamuse kohaselt veel Euroopa tervikpilti. Seda väidet põhistab eelkõige fakt, et kohustusliku vastutuskindlustuse nõue erinevatele tegevusaladele on riigiti erinev ja seega ei tagaks see ühtsust. Näiteks ei ole Eestis arsti vastutuskindlustus kohustuslikuks vastutuskindlustuse liigiks, kuid nii mõneski teises riigis on see nõutud.

---

¹⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 864/2007, 11 juuli 2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma II“) art 18.

¹⁴¹ Projekti grupp „Restatement of European Insurance Contract Law“ alustas oma tööd 1999. aastal. Enne seda ühtlustas ja harmoniseeris kollisiooni probleeme osaliselt Brüsseli konventsioon (Brüssel I 44/2001), mis on asendatud tänapäeval Brüssel I bis (1215/2012), Rooma konventsiooni ja kindlustusõigust puudutavad direktiividega. Vaatamata erinevatele pingutustele ühtlustada euroopa kindlustuslepingu õigust, ei andnud see erilist tulemust. Vastukaaluks sellele otsustas projektigrupp võtta ette „Principles of European Insurance Contract Law“ (PEICL) väljatöötamise, et aktiveerida ühtlustamise protsess.

¹⁴² O. Schmidt. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). Prepared by the Prjoect Group Restatement of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016, lk 3.

2.2 Vahetu nõudeõigus kohustuslikus vastutuskindlustuses

Kuigi Euroopa Liit püüdleb üha suurema ühtsuse ja harmoniseerituse poole, siis selles osas, mis puudutab eri riikide õigussüsteeme ja seaduseid, on tänasel päeval erinevused võrdlemisi suured.

Peamised kohustused kindlustuslepingu sõlmimiseks tulenevad liikmesriikide autonoomsetest seadustest. Euroopa Liidu õiguse¹⁴³ mõju on selliste sätete jaoks kahekordne. Esiteks sisaldab olemasolev teisene õigus kollisiooni sätteid, mis on aluseks kohalduva õiguse tuvastamiseks. Seega omab Euroopa Liidu õigus koordineerivat mõju kohustuslikus vastutuskindlustuses. Teiseks tuleb silmas pidada Euroopa Liidu õiguse mõju riiklike sätete kujundamisel, mis näevad ette kohustuslike kindlustusliikide nõude. Selliseid reegleid võib vaadelda ka kui teenuste pakkumise ja ettevõtlusega vabalt tegelemise õiguste rikkumist. Kui riiklik õigus näeb ette kohustusliku vastutuskindlustuse ja see on kvalifitseeritav kui Euroopa Liidu esmase õiguse rikkumine, siis on selline säte kohaldamatu.¹⁴⁴

Euroopa Liidu teisene õigus kohustab kindlustuslepingu sõlmimist vaid mõnedel juhtudel. Kõige peamiseks ja olulisem valdkond üle Euroopa, kus vastutuskindlustus on seadusega reguleeritud kohustuslikuks kindlustuseks, on liiklusõnnetused. “*Actio directa*” printsiibi viis Euroopa Liit oma liikmesriikide jaoks kohustuslikuna sisse niinimetatud neljanda liikluskindlustuse alase direktiiviga¹⁴⁵. Kohustus sõlmida vastutuskindlustusleping tuleneb täna Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2009/103/EÜ¹⁴⁶ artiklist 3 (mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse ja sellise vastutuse kindlustuse kohustuse täitmise kohta). “*Actio directa*” printsiip tuleneb direktiivi punktist 30, mis sätestab järgmise: “Õigus tugineda kindlustuslepingule ja otse kindlustusandja vastu nõudeid esitada on mis tahes mootorsõidukiõnnetuses kannatanu kaitse seisukohalt äärmiselt oluline. Tõhusa ja kiire nõuete lahendamise hõlbustamiseks ning igal võimalikul juhul kulukate kohtumenetluste vältimiseks tuleks kannatanute vahetut nõudeõigust kindlustusandja vastu, kes kindlustab vastutava isiku tsiviilvastutuse, laiendada mis tahes mootorsõidukiõnnetuses kannatanutele.”

---

¹⁴³ Euroopa Liidu õiguse kaks peamist allikat on esmane õigus ja teisene õigus. Esmane õigus on EL-i ülima õiguse allikas, mille moodustavad aluslepingud ja nende juurde kuuluvad lisad ja protokollid. Teise õiguse moodustavad eelnimetatud lepingute alusel vastuvõetud õigusaktid: määrused, direktiivid, otsused, kokkulepped ja lepingud.

¹⁴⁴ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 285.

¹⁴⁵ EL-i direktiiv nr 2000/26/EÜ (neljas liikluskindlustusealane direktiiv), mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise ning nõukogu direktiivide 73/239/EÜ ja 88/357/EÜ muutmise kohta, 16.05.2000.

¹⁴⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/103/EÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse ja sellise vastutuse kindlustamise kohustuse täitmise kohta. 16.september 2009:–
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0103> (05.03.2017).

Teine näide kindlustuslepingu kohustusliku sõlmimise nõudest tuleneb kindlustusvahenduse kohta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2002/92/EÜ¹⁴⁷ artikli 4 punktist 3. Sarnast sätet hakkab sisaldama ka ümbersõnastatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2016/97¹⁴⁸, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist ja mis hakkab asendama praegust kindlustusvahenduse direktiivi 2002/92/EÜ.¹⁴⁹

Kohustuslikku vastutuskindlustuse teisest õigust leiab ka Euroopa Liidu määrustest. Määrused on kõikidele liikmesriikidele siduvad ning erinevalt direktiividest otsekohalduvad. Sellised kohustused eksisteerivad näiteks jäätmesaadetistele Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 1013/2006¹⁵⁰ artiklitest 4 ja 6 tulenevalt, samuti lennuettevõtjatele ja õhusõiduki käitajatele Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 785/2004¹⁵¹ artiklist 4 tulenevalt. Lisaks laevaomanike kindlustuse kohta merinõuete korral Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2009/20/EÜ¹⁵² artiklist 4 tulenevalt ning Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EÜ) nr 1008/2008¹⁵³ artiklitest 4 ja 11 tulenevalt, mis reguleerib ühenduses lennuteenuste osutamist.

Kohustus sõlmida kohustuslik vastutuskindlustusleping tulenevalt eri õigussüsteemide reeglitest ei moodusta Euroopas kaugeltki ühtset pilti ning kohustusliku vastutuskindlustuse liigid erinevad riigiti.

Nii näiteks on Saksamaal, Šveitsis ja Itaalias, eriti nende riikide liidumaade seadustes, lugematu arv imperatiivseid sätteid, mis kohustavad vastutuskindlustuslepingu sõlmima. Samuti on Belgias umbes 150 ja Austrias mitte vähem kui 100 erinevat reeglit, mis kohustavad vastutuskindlustuslepingut sõlmima. Umbes 40 kohustuslikku vastutuskindlustust nõudvat tegevusala omab Tšehhi ja vastavalt 35 eri kohustuslikku vastutuskindlustusliiki Soome ning Ungari õigus. Sealjuures Ühendkuningriikides on kohustuslike vastutuskindlustuse liikide arv märksa piiratum, vaid umbkaudselt 20.¹⁵⁴ Suures osas Euroopa Liidu liikmesriikides on kohustusliku vastutuskindlustuse nõue lisaks mootorsõiduki vastutuskindlustusele kehtestatud veel seoses järgmistel tegevusaladel opereerimisega:

---

¹⁴⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002L0092&from=en> (05.03.2017).

¹⁴⁸ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32016L0097> (05.03.2017).

¹⁴⁹ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 287.

¹⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32006R1013&qid=1488719914068> (05.03.2017).

¹⁵¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32004R0785&qid=1488720410519> (05.03.2017).

¹⁵² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0020&qid=1488720700108> (05.03.2017).

¹⁵³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32008R1008&qid=1488720888187> (05.03.2017).

¹⁵⁴ G. Wagner, lk 385.

tuumajõujaamad, õhusõidukid, raudteed, laevad, kõisted ja varustatud suusapiirkonnad, õlijuhtmed ja keskkonnaohtlike tehniliste installatsioonide ning geneetiliselt muundatud organismide tootmine.¹⁵⁵

Autori arvates ühtlustavad ja lähendavad Euroopa Liidu direktiivid ning määrused seoses kohustusliku vastutuskindlustuse nõude kehtestamisega liikmesriikide õigussüsteeme, kuid samas ei ole riikidel takistatud kehtestada kohustuslikke vastutuskindlustusliike ka laiemalt, mistõttu ei taga Euroopa Liidu õigusaktid täielikku ühtsust. Kuigi on loetud arv tegevusalasid, millele on Euroopa Liidu poolt kehtestatud kohustuslik vastutuskindlustuse nõue, siis leidub piisav hulk tegevusalasid, mida riigid oma voli järgi reguleerivad.

Vahetu nõudeõigus ei tulene tsiviilõiguse üldreeglitest, mistõttu on see kindlustuslepingute puhul kahjustatud isikule võimaldatud vaid kindlustusõigusest tulenevate erireeglitega. Seega on vahetu nõudeõiguse puhul tegemist erireegluga üldreegli suhtes, mis vahetut nõudeõigust kahju tekitaja kindlustusandja vastu ei võimalda. Sellised erireeglid tulenevad iga riigi seadusandlusest ning erinevad võrdlemisi laias ulatuses. Igal juhul on vahetu nõudeõigus kindlustusandja vastu pigem erand. Kooskõlas valdava arvamusega loob vahetu nõudeõigus ühise kohustuse kahju tekitanud isiku ja kindlustusandja vahel.¹⁵⁶

PEICL-i alusel tuleb vahetut nõudeõigust kahjustatud isikule võimaldada viiel eri juhul, millest üheks on kohustusliku vastutuskindlustuse lepingu olemasolu. Peamine põhjus selleks on, et kohustuslikus vastutuskindlustuses omab kesket ja peamist tähtsust kahjustatud isiku kaitse eesmärk.¹⁵⁷

Vahetu nõudeõiguse vajalikkust on riigid hinnanud erinevalt ja seetõttu baseerub ka regulatsioon eri alustel. Mõned riigid on kehtestanud vahetu nõudeõiguse võimaluse vaid mootorsõiduki valdaja vastutuse puhul, teised lisaks eelnevale ka tulenevalt maksejõuetusest. On riike, kus vahetu nõudeõigus on tagatud kõikide kohustuslike vastutuskindlustuslepingute puhul (sh Eesti), teised riigid on selleks valinud välja vaid üksikud kindlad kohustuslikud vastutuskindlustuslepingud. Tänapäeval leidub ka riike, kus vahetu nõudeõigus on kahjutekitaja kindlustusandja vastu lubatud kõikide vastutuskindlustuslepingute puhul.

Autori arvates oleneb vahetu nõude olemasolu ning selle ulatus suuresti sellest, millist rolli omistavad riigid vastutuskindlustusele üldjoontes. Kui vastutuskindlustust peetakse peajasjalikult kolmandat isikut kaitsvaks kindlustuseks, siis on põhjendatud, et vahetu

---

¹⁵⁵ G. Wagner, lk 312.

¹⁵⁶ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 410.

¹⁵⁷ O. Schmidt, lk 302.

nõudeõiguse võimalust on peetud laiaulatuslikumalt vajalikuks. Saab järeldada, et antud riikides omistatakse vastutuskindlustusele rohkem deliktiõiguslikku tähendust. Kui vastutuskindlustus omab eeskätt kindlustusvõtja majanduslikke huve kaitsvat elementi, siis on selle võimaldamine kahjustatud isikule pigem erand.

Vahetu nõudeõigus on kõikide kohustuslike vastutuskindlustusliikide puhul tagatud näiteks lisaks Eestile veel nii Soomes kui Saksamaal. Üheks olulisemaks funktsiooniks vahetu nõudeõiguse puhul, on kaitsta kannatanut kahju tekitaja maksevõimetuse korral, kuivõrd selle puudumisel oleks kannatanu nõue kahju tekitaja vastu samaväärne teiste võlausaldajate nõuetega ning moodustaks osa kahjutekitaja pankrotivarast, mis läheb jagamisele kõikide kindlustusvõtja võlausaldajate vahel. Austrias on kindlustusvõtja maksejõuetuse korral kahjustatud isikul kindlustusvõtja ja kindlustusandja vastutuskindlustuse lepingust tulenevalt eelisõigus (*separate satisfaction*) kindlustushüvitisele. Seega, kui kindlustusvõtja muutub maksevõimetuks, siis on vaid kahjustatud isikul õigus kindlustuslepingust tulenevale hüvele ja seda nii vabatahtliku kui kohustusliku vastutuskindlustuse puhul. Vastandiks on näiteks Tšehhi, kus ei ole kahjustatud isikule tagatud kahjutekitaja maksejõuetuse korral vahetut nõudeõigust kindlustusandja vastu.¹⁵⁸

Ungaris on seadusandja leidnud maksejõuetuse probleemile teistsuguse lähenemise – nimelt maksab kindlustusandja üldreeglina hüvitise alati otse kahjustatud isikule ning seetõttu ei oma kindlustusvõtja maksejõuetuse olukord kahjustatud isiku suhtes mingisugust erilist efekti (kuivõrd teistel kindlustusvõtja võlausaldajatel ei ole sellele õigust). Samas on vahetu nõudeõigus kui selline kindlustusandja vastu tagatud vaid mootorsõiduki valdaja vastutuse puhul.¹⁵⁹ Sarnane regulatsioon on ka Itaalia õiguses, kus üldreeglite kohaselt tasub kindlustusandja kindlustuslepingust tuleneva kahjuhüvitise otse kahjustatud isikule, nii et kindlustusvõtjal ei avane kindlustushüvitisele isegi võimalust. Nii on Itaalias avaldatud seisukohti, et läbi sellise süsteemi on tegelikult kahjustatud isikutele tagatud justkui vahetu nõudeõigus, kuigi üldist vahetut nõudeõiguse reeglit kindlustusandja vastu Itaalia seadusandlus ei võimalda.¹⁶⁰

Autor leiab, et nii Ungari kui ka Itaalia lahendus on kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärki arvestades efektiivne, seda eelkõige olukorras, kus kindlustusvõtja on maksejõuetu. Samas nõustub autor ka sellega, et piir nimetatud regulatsiooni ning vahetu nõudeõiguse vahel on võrdlemisi õhuke, sest kuigi kahjustatud isikul puudub õigus vahetule nõude

¹⁵⁸ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 33.

¹⁵⁹ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 181.

¹⁶⁰ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 210

esitamisele kindlustusandja vastu, siis puudub kindlustusvõtjal kui lepingupoolel samuti õigus lepingust saadule ja kindlustuslepingust tulenev hüvitise maksmise kohustus täidetakse otse kahjustatud isikule.

Kui osad riigid võimaldavad vahetut nõudeõigust kahjutekitaja kindlustusandja vastu kõikide kohustuslike vastutuskindlustusliikide puhul, siis on riike, kes võimaldavad seda erandlikult vaid valitud kohustuslikele vastutuskindlustusliikidele. Nii on vahetut nõudeõigust reguleeritud näiteks Šveitsis, kus on lisaks mootorsõiduki valdaja vastutuskindlustusele vahetu nõudeõigus lubatud ka nt jahipidamise kohustusliku vastutuskindlustuse alusel, tuumamaterjali ja tuumarajatiste kohustusliku vastutuskindlustuse alusel, inimuuringute läbiviijate kohustusliku vastutuskindlustuse puhul, õlijuhtmete ja laevaomanike kohustusliku vastutuskindlustuse puhul.¹⁶¹ Sarnaselt Šveitsiga on ka Austrias kohaldatud vahetu nõudeõigus vaid 10 kohustusliku vastutuskindlustusliigi puhul. Nimetatud kümne seast väärib autori arvates märkimist näiteks kohustuslik vastutuskindlustus ning sellest tulenev vahetu nõudeõigus muusikaterapeutide, psühholoogide ja psühhoterapeutide tegevusele.¹⁶²

Autori seisukohalt on nimetatud tegevusalade puhul seos kindlustatud isiku tegevuse ja kolmandal isikul tekkinud kahju vahel raskemini tõendatav, kui see on näiteks mootorsõiduki valdaja poolt põhjustatud kohustusliku vastutuskindlustusliigi puhul. Kuivõrd vastutuskindlustuslepingust tuleneva kahjuhüvitise maksmise eelduseks on, et kindlustusvõtja tsiviilvastutuse tekkimine tulenevalt tema tegevusest, millega on põhjustatud kahju kolmandale isikule, siis on autori arvates tegemist antud kontekstis keeruliste tegevusaladega, kus põhjuslik seos kindlustusvõtja tegevuse ja väidetava tagajärje tekkimise vahel kolmandale isikule võib olla vaieldav ning reaalses elus problemaatiline tõendada.

Nagu eeltoodust nähtub, on riigid kohustuslikku vastutuskindlustust reguleerinud erinevalt. Kui isik omab vahetut nõudeõigust kindlustusandja vastu oma elukohariigis, ei pruugi see olla samamoodi kahju tekitanud isiku kodumaal. Tänapäeval on elu väga rahvusvaheline ning selgust keerulistesse õigussuhetesse püütakse tuua rahvusvahelise eraõigusega.

Üks viimase aja arenguid vastutuskindlustuse valdkonnas on kahjustatud isiku õigus esitada nõue vahetult kahjutekitajast kindlustusvõtja kindlustusandja vastu ja seda kahjustatud isiku domitsiilriigis. See on tavapärane liiklusõnnetuste puhul¹⁶³, mida võib suures osas pidada

---

¹⁶¹ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 235.

¹⁶² A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 34.

¹⁶³ Direktiiv 2009/103/EC art 18.

kohtuasja C-463/06 (FBTO Schadeverzekeringen NV vs. Jack Odenbreit)¹⁶⁴ teeneks (13. detsember 2007).¹⁶⁵ Antud kohtuasjas esitati Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus seoses vastakate arvamustega määruse (EÜ) nr 44/2001 (Brüssel I bis) artiklitega 9 ja 11. Euroopa Kohus selgitas oma seisukohta kõnealuste sätete tõlgendamise osas. Probleemkohaks oli see, et kannatanu nõudeõigust käsitletakse Saksa rahvusvahelises eraõiguses lepinguvälise kahju valdkonda kuuluva õigusena, mitte kindlustuslepingust tuleneva õigusena. Niisuguse tõlgenduse kohaselt on määruse artikli 9 lõike 1 punkt b asjakohane vaid kindlustusandjatele kitsas tähenduses ja sättes sisalduv mõiste „soodustatud isik“ ei hõlma kannatanut, seega ei saa kannatanu olla menetluse pooleks artikli 11 lõike 2 alusel. Teisalt räägib taolisele käsitlusele vastu seisukoht, et kuivõrd määruse artikkel 11 lõige 2 viitab artiklile 9, siis on kannatanu elukoha kohus pädev lahendama kannatanu poolt vastutuskindlustuse andja vastu esitatud vahetuid nõudeid. Euroopa Kohtu seisukoha järgi ei ole nõude olemusel liikmesriigi õiguses määruse sätete kohaldamise seisukohast tegelikult mingit tähtsust. Ainus tingimus, mille määruse nr 44/2001 artikkel 11 lõige 2 seab kõnealuse kohtualluvuse eeskirja kohaldamisele on see, et vahetu nõue peab olema liikmesriigi õiguses ette nähtud. Seega, nr 44/2001 artikli 11 lõikes 2 sisalduvat viidet määruse artikli 9 lõike 1 punktile b tuleb tõlgendada nii, et kannatanu võib nõude esitada vahetult kindlustusandja vastu kannatanu elukoha liikmesriigi kohtule, kui sellised vahetud nõuded on lubatud ja kui kindlustusandja asukoht on liikmesriigis.¹⁶⁶

Eeltoodu näitab autori arvates selgelt, et püüd ühtlustada Euroopa Liidu liikmesriikide vahelist kindlustuslepinguõigust on selgelt põhjendatud. Kuna riikide õigussüsteemid omavad kohati põhimõttelisi erinevusi, siis lihtsustaks autori seisukohalt sarnaseid olukordi näiteks PEICL kohaldamine kindlustuslepingule, mis hoiaks ära lepingupooltele ootamatuid lahendusi kindlustusjuhtumi toimumisel.

Hiljuti tegi Euroopa Kohus (9. september 2015) otsuse kohtuasjas C-240/14 (Eleonore Prüller-Frey vs. Norbert Brodnig, Axa Versicherung AG)¹⁶⁷, mis on aluseks tõlgendusele, et vahetu nõudeõigus ei ole piiratud vaid liiklusõnnetuse juhtumitega. Kõnealuses kohtuasjas oli

---

¹⁶⁴ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71718&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1056693> (10.02.2017).

¹⁶⁵ H. Tramposch. Direct Action Against Liability Insurance Companies within the European Union. Tramposch & Partner. 2015. – <http://insuralex.com/images/publications/2015/Direct%20Action%20against%20Liability%20Insurance%20Companies%20within%20the%20European%20Union.pdf> (18.02.2017).

¹⁶⁶ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71718&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=38080> (05.03.2017).

¹⁶⁷ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=167204&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1113770> (11.02.2017).

tegemist lennuõnnetusega, mis leidis aset Hispaanias. Hagejaks oli E. Prüller-Frey, kelle kodu ja alaline elukoht oli Austria. Kostjaks (sh kindlustusvõtjaks) oli N. Brodning, kes oli oma elukohaks märkinud nii Hispaania kui ka Austria. Kindlustusandjaks oli Saksamaal asutatud kindlustusettevõtte Axa Versicherung AG. Kindlustuslepingu järgi kuulus võimalike vaidluste puhul kohaldamisele Saksamaa õigus ning vaidlused kuuluvad Saksamaa Liitvabariigi kohtualluvusse. Märgitud oli siiski, et välistatud ei ole ka muu kohustuslik kohtualluvus Saksa õiguse alusel. Kopter väljus Hispaaniast ning õnnetus juhtus samuti Hispaanias. Hageja esitas hagi Austria kohtusse, kuid kostjad (kindlustusvõtja ja kindlustusandja) vaidlustasid selle Austria kohtualluvuse ebasobivuse tõttu. Kostjate hinnangul ei ole võimalik esitada Axa vastu vahetut hagi, kuna see sõltub põhikohtuasjas käsitletavast kindlustuslepingust, mille järgi kuulub kohaldamisele Saksa õigus, mis välistab sellise hagi esitamise. Üheks Landesgericht Korneuburg'i esitatud eelotsuse küsimuseks oli määruse 864/2007 (Rooma II) art 18 tõlgendus – kas E. Prüller-Frey võib esitada hagi vahetult Axa vastu lepinguväliste kohustustele kohaldatava õiguse alusel, sõltumata sellest, millist õigust kohaldatakse põhikohtuasjas käsitletavale N. Bordnigu ja Axa valitud kindlustuslepingule. Euroopa Kohtu seisukoht antud küsimusele oli, et kannatanu õigus esitada hagi vahetult kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu ei sõltu asjaomase kindlustuslepingu poolte lepingulistest kohustustest, ning lepingupoolte poolt kindlustuslepingus sätestatud kohalduv õigus ei mõjuta kannatanu õigust esitada hagi kohaldatava lepinguvälise õiguse alusel. Hagi vahetu esitamise õiguse peab kohus kindlaks määrama selle järgi, kas põhikohtuasjas kohaldatav lepinguvälise õiguse¹⁶⁸ või poolte vahel sõlmitud kindlustusleping sellise hagi esitamist võimaldab. Nii asus kohus seisukohale, et kindlustuslepingule kohaldatav õigus ei saa olla takistuseks lepinguvälise õiguse alusel vahetult hagi esitamisele.¹⁶⁹

Tuginedes eeltoodule, tuleb määruse nr 864/2007 artiklit 18 tõlgendada nii, et põhikohtuasjas käsitletavas olukorras on kahju kannatanud isiku vahetu nõudeõigus kahju tekitamise eest vastutava isiku kindlustusandja vastu võimalik siis, kui see on lubatud lepinguvälisele võlasuhtele kohaldatavas õiguses, sõltumata sellest, millise õiguse on kindlustuslepingu pooled ise vaidluste tekkimise puhuks kohaldatavaks õiguseks valinud.

Eestis reguleerivad kohustuslikku vastutuskindlustust VÕS §-d 520-525, mis on eriregulatsiooniks vastutuskindlustuse üldsätetele VÕS § 510-519. Kohustusliku

---

¹⁶⁸ Määrus 864/2007 art 4 alusel.

¹⁶⁹ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=167204&pageIndex=0&doclang=ET&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1113770> (05.03.2017).

vastutuskindlustuse puhul on tegemist VÕS § 80 lg-st 1 tulenevalt nn ehtsa lepinguga kolmanda isiku kasuks ning seega on kahjustada saanud isiku õiguslik positsioon vabatahtliku vastutuskindlustusega võrreldes kindlam. Nimelt on kohustusliku vastutuskindlustuse puhul kahjustatud isikul õigus esitada nõue otse kahju eest vastutava isiku (kindlustusvõtja) kindlustusandja vastu. VÕS § 521 lg 1 kohaselt on kahjustada saanud isikul õigus nõuda kahju hüvitamist mõlemalt isikult – nii kindlustusvõtjalt kui kindlustusandjalt. VÕS § 521 lg 2 reguleerib kindlustusandja ning kindlustusvõtja sisesuhet kohustusliku vastutuskindlustuse puhul. Antud sättest tuleneb: „Kui kahju hüvitamise nõue on esitatud nii kindlustusvõtja kui kindlustusandja vastu, vastutavad nad solidaarvõlgnikena. Kindlustusandja ja kindlustusvõtja omavahelises suhtes vastutab ainult kindlustusandja. Kui kindlustusandja vabaneb täitmise kohustusest, vastutab kohustuse täitmise eest kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelises suhtes üksnes kindlustusvõtja.“ K. Haavasalu on selgitanud, et juhul, kui kahjustatud isik esitab oma nõude vaid kindlustusvõtja vastu, ei põhjusta see automaatselt nõude esitamist kahjustatud isiku poolt kohustusliku vastutuskindlustuse andja vastu.¹⁷⁰

Seisukohta, milliste eelduste korral vabaneb kindlustusandja kohustusliku vastutuskindlustuse sisesuhtes oma täitmise kohustusest kindlustusvõtja ees, on Riigikohus selgitanud erinevates kohtulahenditest. Et kindlustusandja saaks vabaneda vastutusest, peab ta olema vabanenud täitmise kohustusest. Riigikohus on kohtuasjas nr 3-2-1-150-15 leidnud, et täitmise kohustusest vabanemise tähenduse mõistmiseks tuleb pidada silmas VÕS § 521 lg 5 regulatsiooni, mis keelab kindlustusandjal keelduda kahjustatud isiku nõude täitmisest põhjusel, et ta on vabanenud täielikult või osaliselt vastutusest kindlustusvõtja ees. Järeldus eeltoodust on, et kuivõrd kohustusliku vastutuskindlustuse puhul ei ole kindlustusandjal võimalik tulenevalt VÕS § 521 lg-st 5 vabaneda kohustusest kannatanu suhtes, siis järelikult on VÕS § 521 lg 2 all mõeldud kindlustusandja vabanemist täitmise kohustusest kindlustusvõtja ees.¹⁷¹

Eelpõhjendatud regulatsiooniga on seadusandja selgelt kinnitanud, et kohustusliku vastutuskindlustuse primaarne eesmärk on kahjustatud isiku kaitse, ning isegi kindlustusvõtjapoolne lepingurikkumine ei tohi jätta kannatanut kaitseta.

Kindlustusandja tagasinõude aluseks kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on VÕS § 521 lg 2 kui ka VÕS § 137 lg 2, millega on reguleeritud vastutuse jagunemine kahju solidaarse hüvitamise kohustuse puhul, ning VÕS § 69 lg 2, mis sätestab solidaarkohustuse täitnud võlgnikule tagasinõude tekkimise teiste võlgnike vastu võlausaldaja nõude ülemineku

---

¹⁷⁰ K. Haavasalu, lk 116.

¹⁷¹ RKTko 16.12.2015, 3-2-1-150-15 p 11.

kaudu.¹⁷² Riigikohus on kohtuasjas nr 3-2-1-127-12 selgitanud, et VÕS § 137 lg 2 alusel ei saa kindlustusandjale solidaarvõlgnike sisesuhtes vastutust panna, kuna ta ei ole osalenud võlausaldajale kahju tekitamises. VÕS § 521 lg 2 teise lause kohaselt vastutab aga kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelises suhtes üldjuhul ainult kindlustusandja. Erandi sellest sätestab VÕS § 521 lg 2 kolmas lause, mis ütleb, et kui kindlustusandja vabaneb täitmise kohustusest, vastutab kohustuse täitmise eest kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelises suhtes üksnes kindlustusvõtja. Eeltoodus tulenevalt sõltub solidaarvõlgnike sisesuhtes vastutuse jagunemine sellest, milline on kindlustusandja vastutus kindlustuslepingu järgi.¹⁷³

Lisaks liikluskindlustuse seadusele kehtib Eestis veel umbkaudu 30 seadust, kus teatud tegevusalade suhtes on seadusandja sätestanud kohustusliku vastutuskindlustuslepingu sõlmimise nõude. Kindla suletud nimekirja loomine kohustuslikku vastutuskindlustust nõudvatest seadustest on komplitseeritud, kuivõrd osade seaduste puhul on ebaselge, kas regulatsioonist tulenevalt on tegemist kohustusliku vastutuskindlustusliigi kui sellisega.

Kohustuslikku vastutuskindlustuslepingu sõlmimist Eestis reguleerivad järgmised seadused¹⁷⁴ : Liikluskindlustuse seadus¹ § 3; Kindlustustegevuse seadus¹ § 179, Kaubandusliku meresõidu seadus¹ § 77¹, § 77², § 77⁴, Krediidandjate ja -vahendajate seadus¹ § 55, Jäätmeseadus¹ § 26, § 91, § 100; Kemikaaliseadus¹ § 25, Väärismetalltoodete seadus § 41, Mõõteseadus¹ § 14, § 30, Toote nõuetele vastavuse seadus¹ § 28,-, 29, Raudteeseadus¹ § 11, § 14, E-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste seadus § 5, Notariaadiseadus § 14-, 15, Kohtutäituri seadus § 10, Advokatuuriseadus § 48, Audiitortegevuse seadus¹ § 63, 64, Pankrotiseadus § 64, Lennundusseadus¹ § 46, § 58, Patendivoliniku seadus § 10, § 11; Investeeringufondide seadus¹ § 336; Eesti Haigekassa seadus § 22, § 32; Eesti väärtpaberite keskregistri seadus¹ § 52, Vedelkütuse seadus § 3, Meditsiiniseadme seadus¹ § 21¹, Ravimiseadus¹ § 90, Turismiseadus § 15, Riigihangete seadus¹ § 34, § 40, Väärtpaberituru seadus¹ § 139 ja Kiirgusseadus¹ § 98.

Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul tekib probleem siis, kui vaatamata seadusjärgsele nõudele oma tegevusega seonduvalt sõlmida vastutuskindlustusleping, ei ole seda tehtud ning kahjustatud isikul puudub sellest tulenevalt ka võimalus vahetuks nõudeõiguseks kindlustusandja vastu. Nii tekib küsimus, kelle vastu peaks kahjustatud isik saama oma nõude

¹⁷² RKTko 16.12.2015 3-2-1-150-15 p 13.

¹⁷³ RKTko 21.11.2012, 3-2-1-127-12, p 14.

¹⁷⁴ Loetelu allikas: Rahandusministeerium – koostatud Euroopa komisjoni tarbeks.

esitada juhul, kui kahjutekitajal ressursid kahju hüvitamiseks puuduvad. Kui riik on loonud vastutuskindlustuse kohustuslikkuse nõude, siis peaks riigi poolt olema loodud ka süsteem, mis kontrolliks antud tegevusaladel kehtiva vastutuskindlustuslepingu olemasolu.

Erinevate kohustuslikku vastutuskindlustust nõudvate tegevusalade ja sh vastutuskindlustuslepingu olemasolu üle teostavad Eestis kontrolli järgmised asutused ja isikud: Finantsinspeksioon¹⁷⁵, Tehnilise Järelevalve Amet¹⁷⁶, Keskkonnainspeksioon¹⁷⁷, Terviseamet¹⁷⁸, Tarbijakaitseamet¹⁷⁹, Maksu- ja tolliamet¹⁸⁰, Justiitsministeerium (järelevalvesse kaasatud ka Notarite ning Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda)¹⁸¹, Advokaat¹⁸², sõltumatu järelevalveorgan audiitorettevõtte tegevuse puhul¹⁸³, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite koja Kutsekogu¹⁸⁴, valdkonna minister või volitatud ametnik¹⁸⁵, Lennuamet¹⁸⁶, ravimi kliinilise uuringu sponsor¹⁸⁷.

Nimetatud järelevalveorganid on pandud seaduse poolt vastutavaks kontrollima teatud tegevusalade nõuetele vastavust. Kui kohustuslik vastutuskindlustusleping on sõlmimata ning sellest tulenevalt puudub kannatanul võimalus pöörduda vahetu nõudega kindlustusandja poole, siis peaks kannatanul olema nõudeõigus kindlustusvõtja suhtes järelevalvet teostava organi vastu, kes kannab tekkinud olukorra eest vastutust. Jättes teostamata oma ülesande kontrollida vastutuskindlustuslepingu olemasolu, puudub kahjustatud isikul võimalus esitada vahetu kahjuhüvitamise nõue kahju tekitaja kindlustusandja vastu. Sellega on järelevalveorgan põhjustanud kahju ning kannatanul on deliktiõiguslik alus esitada kahjunõue. Järelevalveorgani tegevusetuse ning tagajärje vahel on põhjuslik seos. Seega võiks

¹⁷⁵ Kindlustustegevuse seadus¹ §187 lg 1 p 8; Krediidiandjate ja -vahendajate seadus §12 lg-d 1–2; Eesti väärtpaberite keskregistri seadus¹ §52 lg 2.

¹⁷⁶ Kemikaaliseadus¹ § 38 lg5 p1; Mõõteseadus¹ §35 lg 3 p4; Raudteeseadus¹ §12 lg1; E-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste seadus §2 lg-d 3, 4.

¹⁷⁷ Jäätmeseadus¹ §119 lg 1.

¹⁷⁸ Meditsiiniseadme seadus¹ § 33 lg 2 p 1-2. Kindlustuskaitse meditsiiniuuringus osalejatele uuringust tingitud tervisekahjustuse korral peab tagama meditsiiniseadme tootja või tema volitatud esindaja (Meditsiiniseadme seadus¹ §21¹ lg 9). Ravimi kliinilise uuringu sponsor tagab uuringus osalejate kindlustuskaitse uuringust tingitud tervisekahjustuse puhuks (Ravimiseadus¹ § 90 lg 9).

¹⁷⁹ Väärismetalltoodete seadus §41, §42 lg 1; Turismiseadus § 30 lg 1, §15 lg 2 (piisava rahalise tagatisena kehtib lisaks kindlustusandja võetud kohustusele ka krediidiasutuse kohustus tagada rahaliste vahendite olemasolu, kui reisiettevõtja ei suuda täita pakettreisilepingust tulenevaid kohustusi).

¹⁸⁰ Vedelkütuse seadus § 20 lg 3 p 2. Tasub täpsustada, et tulenevalt §3 lg-st 3 võib kütust müüa äriühing kes on esitanud Maksu- ja Tolliametile käesoleva seaduse §-s 4¹ nimetatud tagatise ja kelle osa- või aktsiakapital on vähemalt 31 950 eurot või kellel on kehtiv vastutuskindlustuse leping kindlustussumma alammääraga vähemalt 31 950 eurot, mis on ette nähtud kütuseettevõtja tegevuse tagajärjel kolmandatele isikutele tekkida võiva varalise kahju hüvitamiseks. Seega on vastutuskindlustusleping siinkohal alternatiiviks).

¹⁸¹ Notariaadiseadus § 5 lg 1,3; Kohtutäituri seadus § 54 lg 1, lg 2, lg 3 p 5.

¹⁸² Advokaatuseadus § 3 p 1–2.

¹⁸³ Autiitortevõtte seadus § 63 lg 5, § 121 lg 1.

¹⁸⁴ Pankrotiseadus § 64 lg 5.

¹⁸⁵ Patendivoliniiku seadus § 13.

¹⁸⁶ Lennundusseadus¹ § 46 lg 2 p 3.

¹⁸⁷ Ravimiseadus¹ § 90 p 9.

kahjustatud isiku vahetu kahjunõude esitamise võimalus sellisel juhtumil säilida ning esitada saaks selle hoopis järelevalveorgani vastu. Sealjuures on järelevalveorgani vastutus piiratud seaduses sätestatud miinimumkindlustussumma ulatuses, mille osas tulnuks kahju tekitanud isikul seaduse järgi sõlmida vastutuskindlustusleping.

Samamoodi nagu on reguleeritud kindlustusandja ja kindlustusvõtja sisesuhe (kindlustusandjal ei ole õigust keelduda kahju hüvitamisest kahjustatud isiku ees, kuid oma kohustuste täitmise vabanemise korral kindlustusvõtja ees, on õigus regressinõudeks kindlustusvõtja vastu) võiks olla reguleeritud suhe ka kohustusliku vastutuskindlustuslepingu sõlmimata jätnud isiku ning tema suhtes järelevalve kohustust kandva organi vahel. Kuivõrd kohustusliku vastutuskindlustuse nõue on kehtestatud eesmärgiga kaitsta kannatanut, siis juhtumil, kui seadust on kohustusliku vastutuskindlustuslepingu sõlmimata jätmise läbi eiratud, tuleks kahju hüvitamise kohustust kanda järelevalveorganil. Autori arvates distsiplineeriks see järelevalveorganeid antud nõude täitmist kontrollima ning seeläbi vähendaks võimalust, et taoline olukord reaalses elus võiks tekkida. Sarnane regulatsioon on loodud näiteks Eesti väärtpaberite keskreistri seaduse¹ § 52, mis sätestab, et kui kahju hüvitamise nõudeid ei ole võimalik rahuldada käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud viisil või seda ei ole võimalik teha täies ulatuses, vastutab tekkinud kahju eest Eesti Vabariik, kellel on tagasinõude õigus registripidaja vastu.

Tegevusalade puhul, millele tegevusloa saamiseks on isik esmalt kohustatud loa andjale esitama ka kehtiva vastutuskindlustuslepingu koopia, on vähetõenäoline, et autori poolt püstitatud olukord kohustusliku vastutuskindlustuslepingu puudumise osas võiks praktikas esineda.

Teatud tegevusalade puhul on vastutuskindlustuslepingu olemasolu eelduseks tegevusloa saamiseks. Näiteks peab kindlustusmaakler esitama vahendajate nimekirja saamiseks Finantsinspeksioonile kehtiva kindlustusmaakleri vastutuskindlustuslepingu või kindlustusandja või krediidi- või finantseerimisasutuse garantiilepingu pakkumuse¹⁸⁸. Hüpoteekkrediidivahendaja peab tegevusloa taotlemisel Finantsinspeksioonile esitama kutsealast vastutuskindlustust tõendava dokumendi.¹⁸⁹ Prügila käitamiseks peab jäätmeloa taotleja loa andjale esitama kindlustuslepingu või loa andja aktsepteeritud Eesti või rahvusvahelise krediidi- või finantseerimisasutuse kirjaliku kinnituse rahalise tagatise olemasolu kohta.¹⁹⁰ Toote nõuetele vastavuse seadusest tulenevalt peab

¹⁸⁸ Kindlustustegevuse seadus § 187 lg 1 p 8.

¹⁸⁹ Krediidiandjate ja -vahendajate seadus¹ § 12 lg 2.

¹⁹⁰ Jäätmeseadus¹ § 91.

vastavushindamisasutusena tegutsemiseks tegevusloa saamiseks esitama Tehnilise Järelevalve Ametile vastutuskindlustuslepingu koopia.¹⁹¹ Reisijate meritsi vedamise jaoks peab Veeteede Ametilt taotlema vastavat kehtivat tõendit vastutuskindlustuselepingu olemasolu kohta¹⁹² (reisijate veo eest merel ilma nõuetele vastava vastutuskindlustuse või muu rahalise tagatiseta karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut, juriidilist isikut rahatrahviga kuni 3200 eurot¹⁹³).

Kuigi nimetatud juhtumitel on vastutuskindlustuslepingu olemasolu eelduseks, et vastaval tegevusalal tegutsemiseks väljastatakse kehtiv tegutsemisluba, siis sellele vaatamata on järelevalveorgani ülesanne kontrollida ja tagada, et vastutuskindlustuslepingut uuendatakse alati ka pärast kindlustusperioodi lõppu.

Järgmine probleem tekib olukorras, kus kohustusliku vastutuskindlustuse leping on sõlmimata ning kindlustamisele kuuluvat summat pole seaduses sätestatud. Teatud tegevusalade puhul on seadusandja sätestanud küll kohustuse tegevust kindlustada, kuid minimaalse kindlustussumma piirmäära osas seadus vajalikku selgust ei loo.

Varasem kindlustustegevuse seadus sätestas konkreetse loetelu, millele peab kohustusliku kindlustuse seadus vastama. Nii pidi varasema kindlustustegevuse seaduse¹⁹⁴ § 9 lg-st 2 kohaselt kohustusliku kindlustuse kehtestamisel seadusega sätestama kindlustuslepingu sõlmimiseks kohustatud isiku, kindlustatud isiku, kindlustussumma ja kindlustusjuhtumi. Uus, alates 1. jaanuarist 2016 jõustunud kindlustustegevuse seadus nimetatud regulatsiooni enam ei sisalda.

Nii näiteks on Eesti Väärtpaberite Keskregistri seaduse¹ § 52 lg-s 2 sätestatud, et registripidajale registripidamisest ja muust tegevusest tulenev vastutus peab olema kindlustatud viisil, mis piisavalt maandab nimetatud tegevustega kaasnevad riskid. Antud nõue tagada vastutus suuruses, mis “piisavalt” kaasnevaid riske maandab, on autori seisukohalt ebamäärane regulatsioon ning võib praktikas tekitada probleeme. Sarnaselt on vastutuskindlustus nõue reguleeritud alternatiivfondivalitsejale tulenevalt Investeeringufondide seaduse¹ § 336 lg-st 1, mille kohaselt peab alternatiivfondi valitsejal olema kutsealasest hooletusest tuleneva riski katmiseks vastutuskindlustus või täiendavad omavahendid, mis on piisavad fondivalitseja valitsetavate alternatiivfondidega seotud kohustuste täitmiseks.

¹⁹¹ Toote nõuetele vastavuse seadus¹ § 29 lg 1 p 4.

¹⁹² Kaubandusliku meresõidu seadus¹ § 775.

¹⁹³ Kaubandusliku meresõidu seadus¹ § 1243.

¹⁹⁴ Kindlustustegevuse seadus RT I 2004, 90, 616.

Kindlustussumma miinimumväärtused võivad olla sätestatud seaduses või põhineda Euroopa Parlamendi ja nõukogu väljaantud direktiivi või määrustest tulenevatele nõuetele. Näiteks tuleneb hüpoteekkrediidivahendaja või tema esindaja vastutuskindlustuse miinimumväärtus komisjoni delegeeritud EL määrusest nr 1125/2014, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/17/EL¹⁹⁵ ja usaldusteenuse osutaja vastutuskindlustuse lepingu minimaalne kindlustussumma tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu EL määrusest nr 910-2014. Seadusest tulenevad kindlustussumma miinimummäärad on kehtestatud ka kindlustusvahendajatele¹⁹⁶, suurõnnetus ohuga ettevõtte käitajale¹⁹⁷, taatluslaborina siseriikliku taatlemise alal tegutsevatele isikutele¹⁹⁸, raudtee-ettevõtjatele/valdajatele¹⁹⁹, väärismetalli proovi tõendajatele²⁰⁰, reisiettevõtjatele²⁰¹, vedelkütuse käitlejatele²⁰², advokaatidele²⁰³, notaritele²⁰⁴, kohtutäituritele²⁰⁵, audiitoritele²⁰⁶, pankrotihalduritele²⁰⁷, patendivolinikele²⁰⁸, lennuettevõtjatele ja õhusõiduki käitajatele²⁰⁹, vastavushindamisasutusena tegutsevatele isikutele²¹⁰.

Autori seisukohalt on oluline, et kindlustustegevuse seadus sisaldaks konkreetset regulatsiooni tingimuste osas, millele kohustusliku kindlustuse seadus peab vastama. Kui varasemalt tulenes minimaalse kindlustussumma sätestamise nõue kindlustustegevuse seadusest, siis tulenevalt taolise sätte ära kaotamisest, võivad tekkida tõsised probleemid, kus kindlustuslepingust tulenevast kindlustushüvitisest ei piisa tekkinud kahju hüvitamiseks. Kuivõrd konkreetne sätte kindlustamisele kuuluva summa suuruse osas puudub, on kahju toimumise tagajärjel keeruline tõendada, kas kindlustuslepingust tulenev kahjuhüvitise summa on ebamõistlikult väike ning kindlustus tulnuks sõlmida suuremale summale. Veelgi komplitseeritumaks muutub olukord siis, kui kindlustuslepingut ei ole sõlmitud ning seadus ei ole sätestanud selleks ka miinimummäära. Eeltoodust võib järeldada, et hetkel kehtiv kindlustustegevuse seadus on kõnealuses osas ebaõnnestunud.

¹⁹⁵ Krediidandjate ja –vahendajate seadus § 55 lg 4 p 2.

¹⁹⁶ Kindlustustegevuse seadus¹ §179 lg 1 p 2.

¹⁹⁷ Kemikaaliseadus¹ § 25 lg 3.

¹⁹⁸ Mõõteseadus¹ §14 lg 1 p 7.

¹⁹⁹ Raudteeseadus¹ §14.

²⁰⁰ Väärismetalltoodete seadus §41 lg 3.

²⁰¹ Turismiseadus §15 lg 3.

²⁰² Vedelkütuse seadus § 3 lg 1 p 3.

²⁰³ Advokatuuriseadus § 48 lg 1 p 3.

²⁰⁴ Notariaadiseadus § 15 lg 1 p 3.

²⁰⁵ Kohtutäituri seadus § 10 lg 1 p 2.

²⁰⁶ Audiitoritegevuse seadus § 64.

²⁰⁷ Pankrotiseadus § 64 lg 1 p 2.

²⁰⁸ Patendivoliniku seadus § 11 lg 2.

²⁰⁹ Lennundusseadus¹ § 58.

²¹⁰ Toote nõuetele vastavuse seadus § 28 lg 1 p 10.

2.3 Vahetu nõudeõigus vabatahtlikus vastutuskindlustuses

Vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärk on eeskätt kaitsta kindlustusvõtjat teda tabada võivate ootamatute ning ettenägematute kahjujuhtumite eest, mis toovad kaasa tema tsiviilvastutuse kolmandatele isikutele tekitatud kahju suhtes. Kuivõrd tegemist on kindlustusvõtja vabal valikul sõlmitud kindlustuslepinguga, siis ei ole reeglina kolmandale isikule kindlustuslepingust tulenevat nõudeõigust kahju tekitaja kindlustusandja vastu võimaldatud.

Kahjustatud isiku vahetu nõudeõigus kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu vabatahtlikus vastutuskindlustuses on pigem erand. Vaatamata sellele, et vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on tegemist kindlustusvõtja ja kindlustusandja vabal tahtel sõlmitud lepinguga ning kogu kindlustuslepingu sisu puudutav – hüvituslimiit, omavastutuse suurus, kaitse ulatus – on kindlustusandja ja kindlustusvõtja omavaheline kokkulepe, on aktuaalseks saanud küsimus, kas vahetu nõudeõigus peaks kahjustatud isikule olema tagatud ka vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul. Kuigi kolmandate isikute vahetu nõudeõigus lepingu pooleks oleva isiku vastu piirab lepinguvabaduse printsiipi ning see peaks olema tagatud vaid erandlikel juhtudel, on riike, kus on ka vabatahtlikule vastutuskindlustusele omistatud kahjustatud isiku kaitse eesmärk ning seeläbi võimaldatud vahetu nõudeõigus kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu. Sellisteks riikides on Euroopas näiteks Belgia²¹¹, Poola²¹² ja Hispaania²¹³.

Poolas on isikul, kelle puhul omab talle kahju põhjustanud isik tsiviilvastutuskindlustuslepingut, õigus esitada kahju otse kahju tekitanud isiku kindlustusandja vastu (*“action directa”* printsiip). Oluline ei ole, millise vastutuskindlustuslepinguga on tegemist, kahjustatud isikul on õigus kahjuhüvitise nõudmisele otse kindlustusandjalt. Reeglina on kindlustusandjal võimalus end nõuete eest kannatanu ees kaitsta ja esitada kõiki vastuväiteid tulenevalt kindlustuslepingust. Siiski ei saa kindlustusandja põhineda vastuväitele, mis tuleneb kindlustusvõtja poolsest kindlustuslepingu rikkumisest, kui rikkumine leidis aset pärast kindlustusjuhtumi toimumist.²¹⁴

---

²¹¹ IBA Insurance Committee Substantive Project 2012. Direct Third-Party Access To Liability Insurance pp. 21; IA 2014 arts 150, 151, former ICA 1992 art 86f.

²¹² The Polish Civil Code art 822 § 4. – <https://supertrans2014.files.wordpress.com/2014/06/the-civil-code.pdf> (07.03.2017).

²¹³ IBA Insurance Committee Substantive Project 2012. Direct Third-Party Access To Liability Insurance. Lk 105.

²¹⁴ IBA Insurance Committee Substantive Project 2012. Direct Third-Party Access To Liability Insurance. Lk 99–100.

Vahetu nõudeõigus on vastutuskindlustuses tagatud kahjustatud isikule ka Hispaanias, kuid erinevalt Poolas kehtivast regulatsioonist ei kehti kindlustusandja vastuväited kindlustusvõtja vastu (näiteks kindlustusmakse tasumata jätmine) kahjustatud isiku poolt esitatud nõude suhtes. Sellele vaatamata võib kindlustusandja esitada vastuväiteid, mis tulenevad kahjustatud isiku enda süüst. Et vahetu nõudeõigus saaks täita oma eesmärgi, on kindlustusvõtja kohustatud kahjustatud isikule või tema pärijatele teavitama vastutuskindlustuslepingu olemasolust ja selle sisust. On vaid kaks tingimust, et kahjustatud isik saaks esitada vahetu nõude kindlustusandja vastu – kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahel peab olema kehtiv kindlustusleping ja kindlustusvõtjal peab olema kehtiv kohustus kahjustatud isikule hüvitada teost või teo tegemata jätmisest põhjustatud kahju (ehk kindlustusvõtja peab olema vastutav), mis on kindlustuslepingus määratletud (kindlustusandja ei vastuta, kui nõue on väljaspool kindlustuslepingus reguleeritud kaitseulatust).²¹⁵

Kui vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on võimaldatud kahjustatud isikule vahetu nõudeõigus, siis peaks autori arvates kohaldama kindlustusandja vastuväidete osas samasugust regulatsiooni nagu seda on tehtud kohustuslikus vastutuskindlustuses – kindlustusandjal puudub võimalus tugineda kindlustuslepingust tulenevatele vastuväidetele. Autori arvates kaotaks vastasel juhul vahetu nõudeõigus suuresti oma mõtte – kiirendada ja lihtsustada hüvitamisprotsessi kannatanu huvidest lähtudes. Kui kindlustusandjal oleks võimalik tugineda kindlustuslepingust tulenevatele vastuväidetele, siis võiks paljudel juhtudel kujuneda hüvitamisprotsess hoopis aeganõudvamaks, kuivõrd sellisel juhul tuleks kahjustatud isikul pärast kindlustusandja poolset kahjuhüvitise tasumisest keeldumist pöörduda oma nõudega kahju tekitanud isiku ehk kindlustusvõtja poole.

Vahetu nõudeõigus on kahjustatud isikule alates aastast 1992 võimaldatud sõltumatult vastutuskindlustuslepingu liigist ka Belgias. Enne 1992. a kehtis „*actio directa*“ printsiip vaid kohustusliku mootorsõiduki valdaja vastutuskindlustuse puhul. Ühe eesmärgina täidab „*actio directa*“ printsiip kaitse funktsiooni, kuivõrd see kaitseb kannatanut kindlustusvõtja poolse väärikäitumisega seoses kindlustuslepingust tuleneva nõude esitamisega kindlustusandja vastu. Teisalt ei ole kahjustatud isiku vahetu nõude olemasolu puhul enam kindlustusvõtja nõudeõiguste loovutamine kahjustatud isikule vajalik.²¹⁶

Autori seisukohalt ei ole vahetu nõudeõiguse võimaldamine nimetatud argumentidel põhjendatud. „*Actio directa*“ täidab küll kannatanu suhtes kaitse funktsiooni, kuid vabatahtlik

²¹⁵ IBA Insurance Committee Substantive Project 2012. Direct Third-Party Access To Liability Insurance. Lk 105.

²¹⁶ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 66–67.

vastutuskindlustuse eesmärk on peamiselt kaitsta kindlustusvõtja huvisid, kes on lepingu oma vabal tahtel ja valikul otsustanud sõlmida. Autori arvates ei ole vahetu nõudeõiguse kehtestamine selleks, et vältida nõudeõiguse loovutamise vajalikkust, proportsionaalseks meetmeks lahendamaks antud küsimust. Antud seisukoht põhjendatud sellega, et moraaliriski probleem on autori arvates tõenäosem just vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul, kuivõrd kindlustusvõtja on sõlminud vastutuskindlustuslepingu vabal tahtel ja omab seeläbi ka kõrgendatud ootust selle eelistele. Võimaldades vahetu nõudeõiguse ka vabatahtlikus vastutuskindlustuses, oleks kindlustusvõtja puutumus tekitatud kahjude ning nende tagajärgedega veelgi väiksem, mis autori arvates viib olukorrani, kus vastutuskindlustus hakkab deliktiõiguse tõkestavale toimele vastu töötama.

Lisaks eeltoodule lubab ka Soome õigus vahetut nõudeõigust kahel juhul vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul. Esimesel juhul, kui üldine vastutuskindlustusleping on sõlmitud kindlustusvõtja äri käivitamise ja turundustegevuse edendamise eesmärgil ja teiseks juhtumiks on kindlustusvõtja maksevõimetus, seda nii kohustusliku kui ka vabatahtliku vastutuskindlustuslepingu puhul.²¹⁷ Samasugust eelisõigust kindlustuslepingust tulenevale kahjuhüvitisele pakub ka Austria seadusandlus, olenevalt vastutuskindlustuslepingu kohustuslikust või vabatahtlikust iseloomust. Näiteks on Austrias antud probleemile tagatud lahendus seeläbi, et kui kahjutekitaja muutub maksejõuetuks, siis on ainult kannatanul õigus juurdepääsule kindlustushüvitisele ja seda iga vastutuskindlustuslepingu korral, sealjuures vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul.²¹⁸ Saksamaal on vahetu nõudeõigus tagatud ka siis, kui kindlustusvõtja domitsiil on teadmata. Seda, et kindlustusvõtja asukoht teadmata on, peab tõendama nõude esitaja ehk teisisõnu lasub tõendamiskohustus kahjustatud isikule.²¹⁹

Eeltoodust nähtub, et riigid on vahetu nõudeõiguse võimaldamist kahjustatud isikule pidanud vajalikuks erinevatel alustel.

Vastutuskindlustust käsitleb täielikult kolmandat isikut kaitsva kindlustusena ka Türgi.²²⁰ Kuigi Türgi ei kuulu tänasel päeval veel Euroopa Liitu, siis on tegemist kandidaatriigiga, mis tõenäoliselt Euroopa Liidu liikmesriigiks saab.²²¹

---

²¹⁷ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 33, 410.

²¹⁸ A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin, lk 410.

²¹⁹ I. Koller, A. Martin, J. Prölss. VVG komm vlj. München 2010, lk 756.

²²⁰ B. C. Bilgin. Right of Direct Action Against Liability Insurers under the New Turkish Commercial Code. Turkish Commercial Law Review, Vol I, No. 3, October 2015, lk 265–270.

²²¹ Türgis jõustus 01.07.2012 uus Türgi äriseadustik, mis tõi olulisi muudatusi vastutuskindlustuse regulatsiooni. Üheks märkimisväärseks muudatuseks on vahetu nõudeõiguse võimaldamine kõikides vastutuskindlustuse liikides, see tähendab peale kohustusliku vastutuskindlustuse ka vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul. Peale Türgi äriseadustiku, tuleneb vahetu nõudeõigus kahjustatud isikule ka Türgi rahvusvahelise era- ja

PEICL-i sätete alusel tuleb vahetut nõudeõigust kahjutekitanud isiku kindlustusandja vastu tagada lisaks kohustusliku vastutuskindlustuslepingu olemusele ka juhtumitel, kui kindlustusvõtja või kindlustatud isik on maksejõuetud, likvideeritud või kui tegemist on kolmanda isiku isikukahjuga. Kindlustatud isiku maksejõuetuse või likvideerimise puhul on vahetu nõudeõiguse tagamine oluline, et vältida olukorda, kus kahjustatud isiku nõue kindlustusvõtja vastu oleks samaväärne kõigi teiste võlausaldajate nõuetega. Kindlustatud isiku likvideerimise puhul hoiab see ära olukorra, kus kannatanu peaks esitama nõude juriidilise isiku vastu, mida enam ei eksisteeri, vaid selle asemel saab oma nõude esitada otse kindlustatud isiku kindlustusandja vastu. Vahetu nõudeõiguse annab PEICL-i ka juhtumite puhul, kus isikul on tekkinud isikukahju. See põhineb õigluse kaalutlustel ja tagab tugeva sotsiaalse dimensiooni olemasolu vastutuskindlustuses. Isikukahju kandev kolmas isik ei tohiks olla kohustatud esmalt esitama hagi kahjutekitaja vastu, kes võib olla võimetu kahjuhüvitist maksuma.²²²

Autor nõustub, et isikule füüsilise kahju põhjustamine on tugevaks argumendiks, mille puhul kaaluda vahetu nõudeõiguse kehtestamist ka vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul. Vaatamata sellele, et vabatahtlik vastutuskindlustusleping kaitseb eeskätt kindlustusvõtjat, võib füüsilise kahju tekitamise puhul tekkida vastuolu õigluse küsimuses. Liiklusõnnetuse ohvreid kaitstakse kohustusliku vastutuskindlustuslepinguga, ning hoolimata kahju tekitaja liikluseeskirjade järgimisest või mittejärgmisest on esmaoluline, et kahjustatud isikule saaks võimalikult kiirel viisil kahju hüvitatud. Kui füüsiline kahju tekitatakse kolmandale isikule aga läbi kahju tekitaja hoolsuskohustuse rikkumise, mille puhul ei ole seadusandja (näiteks selle vähese kahjusageduse tõttu või muudel õiguspoliitilistel kaalutlustel) kehtestanud kohustusliku vastutuskindlustuse nõuet, siis ei leidu õiglast vastust küsimusele, miks on kahjustatud isiku kaitse siinkohal teisejärgulisem. Näiteks võib tuua kinnisvara haldaja – kui möödakäijale kukub maja katuselt pähe jääpurikas või libastub liivatamata kõnniteel, siis ei pruugi õnnetuse tagajärjel olla tegemist sugugi väiksema kahjuga kui libedate teolude tõttu toimunud liiklusõnnetuse puhul. Teisalt ei annaks täielikku lahendust nimetatud õigluse-

---

menetlusõiguse seadustikust, mis võimaldab kahjustatud isikul deliktiõiguse alusel esitada vahetu nõue vastutava isiku vastutuskindlustuse andja vastu, kui see on kohalduva õiguse või kindlustuslepingu alusel lubatud. Vastutava isiku kindlustusandja vastu on kahjustatud isikul võimalik esitada hagi enne Türgi kohtusse hagi esitamist. Türgi rahvusvaheline era- ja menetlusõiguse seadustik ei sisalda sarnaseid sätteid lepinguõiguse puhul, seega on ebaselge, kas selline reegel kohaldub analoogselt ka nõuetele, mis tulenevad lepingust. Kõnealust regulatsiooni on tugevalt kritiseeritud eelkõige arvestades sätte rakendamist laeva/merekindlustus lepingute puhul, kuivõrd see võimaldab kahju saanud isikul esitada hagi välismaise kindlustusandja vastu enne Türgi kohut. Tuleb pöörata tähelepanu, et see võib tekitada rahvusvahelise eraõiguse tasandil erinevaid probleeme, kui kahjustatud isikule on Türgi õiguse aluse antud õigus esitada hagi vahetult välismaise kindlustusandja vastu, kui kindlustusandjale kohalduv õigus, sellist vahetut nõudeõigust ette ei näe.

²²² O. Schmidt, lk 301–303.

küsimusele ka vahetu nõudeõiguse kehtestamine füüsilise kahju tekitamise juhtudel vabatahtlikus vastutuskindlustuses, kuivõrd kahjustatud isikute puhul, kelle kahju tekitanud isikul puudub vastutuskindlustusleping, jääks olukord ikkagi samaks. Seega on kannatanud, kelle kahju tekitanud isikul on sõlmitud vastutuskindlustusleping juba praeguse regulatsiooni kohaselt eelisseisus omades suuremat tõenäosust kahju hüvitamisele.

PEICL-i alusel on vahetule nõudeõigusele omistatud vähemalt kaks „sisemist“ piirangut. Esimene piirang puudutab vastutust. Kahjustatud isiku nõue kindlustusandja vastu ei tohi ulatuda kaugemale nõudest kindlustatu vastu (kindlustus järgib vastutust). Seega, artikkel 15:101 paragrahvi 1 järgi ei ole vahetu nõudeõigus võimaldatud, kui kindlustatud isikule ei lasu vastutust. Teine piirang puudutab kaitset. Vahetu nõudeõigusega kindlustusandja vastu ei ole kahjustatud isikul õigus rohkemale, kui seda on kindlustatul kindlustuslepingu alusel. Seega peab kohus kahjustatud isiku poolse vahetu nõudega kindlustusandja vastu tuvastama mõlemad – vastutuse olemasolu ja sellele vastava kindlustuskatte.²²³

Nagu varasemalt on märgitud, kohalduvad Eestis vabatahtlikule vastutuskindlustusele võlaõiguseseaduse vastutuskindlustuse üldsätted (§ 510–519). VÕS § 510 kohaselt peab kindlustusandja täitma kindlustusvõtja asemel kohustuse hüvitada kahju, mille kindlustusvõtja on tekitanud kolmandale isikule (kahjustatud isik) kindlustuse kehtivuse ajal toimunud kindlustusjuhtumi tagajärjel, ja kandma õigusabile tehtud kulud. Antud sõnastust kindlustusvõtja asemel“ võib tõlgendada ka viisil, et kindlustusandja hüvitab tekkinud kahju otse kahjustatud isikule. Kuigi töö esimeses peatükis on antud küsimuse juures peatunud ning märgitud, et K. Haavasalu on oma artiklis (viide 11) tulnud järeldusele, et kindlustusandja kohustus on selle sätte järgi vaid hüvitada tekkinud kahju, mitte vabastada kindlustusvõtja kahjustatud isiku hüvitamise nõuetest, siis jääb käesoleva töö autori arvates mõneti arusaamatuks, miks on seadusandja valinud sellise sõnakasutuse. Taoline sõnastus tekitab segadust ning jätab võimalusi erinevateks tõlgendusteks. Vahetu nõudeõigus kohaldub vastutuskindlustuses vaid kohustusliku vastutuskindlustuse suhtes, mis on reguleeritud vastutuskindlustuse erisätetega. Vabatahtlikku vastutuskindlustust reguleerivad vastutuskindlustuse üldsätted ning selguse huvides võiks töö autori arvates VÕS § 510 olla sõnastatud nii, et kindlustusandja poolt kuuluvad hüvitamisele kindlustusvõtja poolt kahju hüvitamisele tehtud/tehtavad kulutused.²²⁴

---

²²³ O. Schmidt, lk 303.

²²⁴ Nii oli sõnastatud Saksamaal varem kehtinud VVG §-s 149. – <http://www.versicherungsgesetze.de/versicherungsvertragsgesetz/0149.htm> (01.04.2017).

Vahetu nõudeõiguse võimaldamine vabatahtliku vastutuskindlustuse korral on teema, mis tekitab lahkarvamusi. Adekvaatse vastuse leidmisel antud küsimusele, tuleb eelkõige hinnata, miks on vahetu nõudeõigus tagatud kohustusliku vastutuskindlustuse puhul. Selle eesmärgiks on kannatanu kaitse.

Erinevalt paljudest teistest riikides on Eestis kehtiva regulatsiooni järgi tervishoiuteenuste osutajate vastutuse kindlustamine vabatahtlik. Kui tervishoiuteenuse osutaja (edaspidi: TTO) on end vastutuskindlustusega kindlustanud, siis tuleneb lepingu sisu kindlustusandja ja TTO omavahelisest kokkuleppest, sest seaduses puudub sellekohane regulatsioon. Need kahjud, mida kindlustusandja ja TTO vaheline leping ei kata, tuleb TTO-l kanda enda vahenditest. Kahju tuleb hüvitada siiski eeldusel, et tuvastatud on süüline käitumine.²²⁵ Tulenevalt eeltoodust ei ole kahjustatud isikule ehk antud olukorras patsiendile võimaldatud vahetu nõudeõigus TTO kindlustusandja vastu.

Praegune kehtiv süsteem kaitseb vabatahtliku kindlustuse olemasolu korral eelkõige tervishoiuteenuse osutajaid, kuid patsiendid on jäetud ebasoodsamasse olukorda, kuivõrd neil lasub kohustus tõendada tervishoiutöötaja poolt kohustuste süülist rikkumist ja ravi või diagnoosivea tõttu saadud terviserikkest tulenevat kahju (ning sealhulgas kohustuse rikkumise ja tekkinud kahju põhjusliku seose tuvastamist). Praegune regulatsioon on patsiendi jaoks võrdlemisi koormav, sest vaidluste lahendamine kohtus nõuab lisaks ajale ka arvestatavaid rahalisi ressursse ning see ei ole tema jaoks proportsionaalne.²²⁶

Autori arvates tekitab selline regulatsioon küsitavusi, kuivõrd tervishoiuteenuste osutamise juures peaks esmane huvi olema patsiendi heaolu, sealhulgas kaitse. Raviteenuste osutamine puudutab kõige otsesemal viisil inimeste tervist ja seetõttu on autori arvates küsitav, miks on selles osas kolmandate isikute huvisid vähem kaitstud kui näiteks mootorsõiduki kui suurema ohuallika puhul.

Tervishoiuteenuse osutamise esemeks on inimeste elu ja tervis, mis on kahtlemata midagi enam kui tarbeesemed või puhtalt majandusliku sisuga teenused. Inimeste tervisesse sekkumine ei ole täppisteadus, mistõttu vajaksid spetsiifilist kaitset mõlemad lepingupooled: ühelt poolt peaks tervishoiuteenuse osutaja vastutus olema reguleeritud piisavalt paindlikult, teisalt ei tohi patsiendi olukord õiguskaitsevahendite maksmapanekul olla ülemäära

---

Alates 2008. a kehtima hakanud VVG §-s 100 on kasutatud sõna „*freizustellen*“ ehk kindlustusvõtjat nõudest vabastama. – <http://www.versicherungsgesetze.de/versicherungsvertragsgesetz-vvg/vvg-2-versicherungszweige-1-haftpflichtversicherung-1-allgemein-100-leistung-des-versicherers.htm> (04.04.2017).

²²⁵ Tervishoiuteenuse osutajate vastutuskindlustuse seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus, lk 2.

²²⁶ Tervishoiuteenuse osutajate vastutuskindlustuse seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus, lk 1.

raskendatud.²²⁷ Eestis osutatakse tervishoiuteenuseid lepingulises ehk võlaõigusseaduses ja täpsemalt selle 41. peatükis ettenähtud korras. Õigusasjatundjad on seisukohal, et tervishoiuvaldkonna puhul ei pruugi tavapärase lepinguõiguslike põhimõtete rakendamine anda parimat tulemust. Seda arvamust toetab fakt, et järjest enam riike läheb tervishoiuteenuste puhul tavapärase tsiviilõigusliku vastutuse süsteemilt üle süsteemile, mis ei ole suunatud süüdlase leidmisele ja tema vastutusele võtmisele. Eesti õiguse kohaselt vastutab tervishoiuteenuse osutaja tulenevalt VÕS § 770 lõikest 1 üksnes oma kohustuste süülise rikkumise eest.²²⁸

Täna sel päeval on kahju saanud isikul õigus pöörduda kaebusega riikliku tervishoiuteenuste kvaliteedi eksperdikomisjoni poole. Sellele järgneb komisjoni eksperdi hinnang teenuse kvaliteedi kohta, kuid hüvitise saamiseks tuleb seda nõuda ka otse teenuseosutajalt või kohtu kaudu. Kui tegemist oleks süüd mittevajava vastutusega ning tervishoiuteenuse osutajate vastutuse kindlustamine kuuluks kohustusliku vastutuskindlustuse liikide hulka, siis tekib küsimus, kas vahetu nõude aluseks kindlustusandja vastu peaks piisama komisjoni kvaliteethinnangust. Antud hetkel võib kohus komisjoni otsust arvestada, kuid komisjoni otsusel puudub tsiviilkohtus õiguslik tähendus ja pooled võivad nõuda ka täiendavaid ekspertiise²²⁹.

Lisaks eeltoodule on hakatud Eestis tegema praktilisi samme kohustusliku kutsealase vastutuskindlustuse ning mittesüülise süsteemi loomiseks ka tulenevalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist 2011/24/EL, mis rakendus liiduülelalt 2013. aasta oktoobris. Kõnealuse direktiivi artikli 4 lõike 2 punkt c kohaselt on piiriüleste tervishoiuteenuste puhul vajalik luua mehhanismid, et oleksid tagatud heastamise meetmed ja hüvitis tervishoiuteenustest tuleneva kahju eest. Eestis kehtiv regulatsioon täidab küll direktiivi miinimumnõude, kuid piisavat tähelepanu ei ole pööratud tervishoiuteenuse osapoolte heaolule.²³⁰

Võib diskuteerida, kas vabatahtlikku vastutuskindlustuslepingut võiks mõne eelmainitud Euroopa Liidu liikmesriigi eeskujul Eestis samuti sarnaselt kohustusliku vastutuskindlustusega käsitleda kui kolmandat isikut kaitsvat lepingut ning seeläbi tagada vahetu nõudeõiguse ka vabatahtlikust vastutuskindlustuslepingust tulenevalt.

---

²²⁷ I. Luik-Tamme, K. Pormeister. Kas süü tervishoiuteenuse osutaja lepingulise vastutuse eeldusena on iseseisev või sisutühi kontseptsioon?. *Juridica* 2014/X, lk 779.

²²⁸ I. Luik-Tamme, K. Pormeister, lk 770.

²²⁹ Tervishoiuteenuse osutajate vastutuskindlustuse seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus, lk 1.

²³⁰ Tervishoiuteenuse osutajate vastutuskindlustuse seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus, lk 2.

Autori arvates ei ole vabatahtlikus vastutuskindlustuses kahjustatud isikutele vahetu nõude õiguse võimaldamine põhjendatud. Vahetu nõudeõiguse puhul on tegemist seadusest tuleneva nõudega, mille eesmärk on tugevdada kannatanu positsiooni. Vabatahtlik vastutuskindlustus ei tulene seadusest ning tegemist on vabal valikul sõlmitud lepingulise suhtega, millest järelduvalt ei ole autori seisukoha järgi vahetu nõudeõiguse võimaldamine kolmandatele lepinguvälistele isikutele põhjendatud. Kuigi VÕS § 81 puhul on samuti tegemist olukorraga, kus kolmandale isikule omistatakse lepingust, mille osapooleks ta ei ole, tulenevaid õigusi, siis nimetatud juhul on kolmandale isikule tekkinud kahju justnimelt sõlmitud lepingust tulenevalt. Vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on kindlustusvõtja sõlminud lepingu enda tsiviilvastutuse kindlustamiseks, et kaitsta end ootamatute ja ettenägematute kulutuste eest. Sellisel eesmärgil sõlmitud leping ei saa oma olemuselt ohustada kolmandat isikut.

Teisalt on vahetu nõude võimaldamise juures autori seisukohalt oluline analüüsida ka kindlustusvõtja, kellele vastutuskindlustuse kohustuslikkuse nõue on suunatud, rolli ning positsiooni ühiskonnas. Ei tohi unustada, et vastutuskindlustus omab deliktiõiguse mõttes preventiivset toimet ning süvendab seega ükskõiksust oma käitumisest tulenevate tagajärgede suhtes. Autori seisukohalt tuleks vahetu nõude võimaldamise puhul seega hinnata nii potentsiaalsete kahjustatud isikute kaitse ulatuslikkust ja vajadust kui ka kindlustusvõtja huvi vastutuskindlustuslepingu suhtes. Nii näiteks on autori arvates kohtutäiturite ja notarite puhul, kes on avalik-õiguslike ametite kandjad ning kellele riik on delegeerinud õigused ja kohustused ning kelle suhtes on nõutud kohustusliku vastutuskindlustuse olemasolu, väiksem oht, et hooletusstandardi jälgimine ametikohustuste suhtes kohustusliku vastutuskindlustuslepingu tõttu väheneks enam, kui see on näiteks eraettevõtjate puhul. Nimetatud avalik-õiguslike ametikandjatel on kõrgendatud huvi hoida oma nime ja au ning seeläbi on moraaliriski tekke oht väiksem.

Võrdluseks eeltooduga on näiteks vahetu nõudeõiguse vajalikkuse üle diskuteeritud ka vabatahtlikes ehituse koguriskikindlustusega seotud vastutustes. Praktikas on antud küsimust lahendatud sageli kindlustusandjate ja -võtjate vahelise kindlustuslepingu eritingimusega, milles lepitakse kokku kahjustatud isiku vahetus nõudeõiguses kindlustusandja vastu. Antud küsimust õigustab asjaolu, et ehitusobjekti korral toimub riski üleandmine pärast objekti valmimist ja juhul, kui ehitaja on vahepealsel perioodil pankrotistunud, on tellija vahetu nõudeõiguse puudumisel asetatud keerulisse olukorda oma nõude maksmapanekul. Teisalt on ehitussektor seoses vastutuse küsimusega praktika kohaselt problemaatiline valdkond ning autori arvamus kohaselt mõjutaks vahetu nõudeõigus antud juhul kindlustusvõtjate käitumist negatiivselt, vähendades hoolsuskohustuse järgimist ning suurendades seeläbi sellest

tulenevaid kahjunõudeid.

Vabatahtlikus vastutuskindlustuses vahetu nõudeõiguse võimaldamise puhul tekib küsimus, miks peaks lepingupooleks mitteolev kolmas isik saama kasu kindlustusvõtja ja -andja vahelisest vabatahtlikult sõlmitud kindlustuslepingust, millest tulenevad kohustused on näiteks kindlustusvõtja kindlustusandja ees täitmata jätnud. Autori arvates tekib siinkohal vastuolu, kui seadusest ei tulene konkreetset nõuet kolmanda isiku kaitsele, kuid ometi on kolmandal isikul õigus lepingust tulenevatele hüvedele.

Eeltoodust tulenevalt ei ole autori arvates vahetu nõudeõigus vabatahtlikus vastutuskindlustuses põhjendatud, sest antud lepingu puhul on primaarseks kindlustusvõtja huvid. Autori seisukohalt on vahetu nõudeõigus eeskätt põhjendatud riskivastutuse puhul, kus vastutust kantakse olenemata süüst. Sellisel juhul aitab vastutuskindlustus muuta riskivastutuse talutavaks. Samuti on tegevusalade puhul, millele on omistatud kõrgem riskioht, vahetu nõudeõiguse võimaldamine põhjendatud, kuivõrd oluline on kahjustatud isikutele hüvitada neile põhjustatud kahju. Vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on autori arvates kolmandate isikute soodustamine vahetu nõudeõiguse võimaldamise näol põhjendamatu. Kui teatud tegevusalade puhul esineb keskmisest kõrgem risk kahjude tekkimiseks kolmandatele isikutele, siis tuleks autori arvates pigem kaaluda sellele tegevusalale kohustusliku vastutuskindlustusnõude kehtestamist.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärk on leida vastus küsimusele, kas ja millisel määral on vastutuskindlustusega piiratud lepinguvabaduse printsiipi, ning välja selgitada, kas Eestis kehtiv regulatsioon seoses kahjustatud isiku nõudeõigusega kohustuslikus ja vabatahtlikus vastutuskindlustuses on põhjendatud või tuleks seda muuta.

Vastutuskindlustuse algne eesmärk oli kaitsta kindlustusvõtjat. Deliktiõiguse arenedes, kui „süü“ küsimuse asemele hakati rohkem rõhku panema „vastutuse“ küsimusele ning kahjustatud isikute kaitse hakkas omama primaarset tähtsust, hakkas ka vastutuskindlustusest kujunema sotsiaalpoliitika instrument, mille eesmärk on kaitsta kannatanut. Taolise arengu valguses ei olnud vastutuskindlustusleping enam pelgalt leping kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel, vaid kõnealuse lepingu puhul tuli juba selle sõlmimisel arvestada kolmandate lepinguväliste isikute ja nende kaitsega.

Autori arvates võib vastutuskindlustuse üha laiaulatuslikum levik ja kasvav nõudlus vallandada deliktiõiguse eesmärgi suhtes vastupidise efekti. Inimesed soovivad üha enam kindlustada enda vastutust, et pääseda oma tegude või tegevusetusega kaasnevatest tagajärgedest. Liigne kindlus- ja turvatunne süvendab inimeste tähelepanematust oma hoolsus- ja käibekohustuste suhtes. Et vältida taolise tagajärje kujunemist, peab seadusandja hoolitsema selle eest, et kindlustusandjate õigused ja kohustused oleksid proportsioonis ning neil oleks võimalus mõjutada kindlustusvõtjate käitumist. Autori arvates on Riigikohus antud seisukohta toetanud Riigikohtu lahendis 3-2-1-144-05, leides, et VÕS § 513 on kehtestatud vastutuskindlustuse kindlustusandja kaitseks ning pooltel on õigus kokku leppida, et kindlustusandja vabaneb täitmise kohustusest lisaks tahtlikule ja õigusvastasele sündmuse põhjustamisele ka siis, kui kindlustusvõtja põhjustab tema vastutuse tinginud sündmuse toimumise raske hooletuse tõttu.

Antud töös uuris autor, milles seisneb lepinguvabaduse printsiip ning selle olulisus ja otsis vastust küsimusele, kas lepinguvabaduse põhimõte ja kohustuslik vastutuskindlustus on oma olemuselt vastuolus.

Lepinguvabaduse põhimõte on eraõiguse üheks olulisemaks põhimõtteks, mille järgselt on isikutel õigus otsustada kellega ja millise sisuga lepinguid nad sõlmivad. Sealjuures tulenevad õigused ja kohustused sõlmitud lepingust vaid selle sõlminud osapooltele. Kolmas isik ei ole sõlmitud lepingule andnud oma nõusolekut ning temale ei tohiks lepingust tuleneda ei õiguseid ega kohustusi. Kui lepingu sõlmimisel on aga eeskätt silmas peetud kolmanda isiku

huvisid, on loogiline järeldada, et lepinguga tahetakse kolmandat isikut soodustada või tuua talle mingil viisil kasu.

Eeltoodu ongi peamiseks erinevuseks kohustusliku ja vabatahtliku vastutuskindlustuse vahel. Kohustuslik vastutuskindlustus on sotsiaalpoliitika instrument, mille puhul on lepinguvabadusest olulisemaks kahjustatud isikute kaitse funktsioon. Vabatahtlik vastutuskindlustus on sarnane teiste kahjukindlustusliikidega – leping sõlmitakse kindlustusvõtjat ennast tabada võivate ootamatute kahjude kaitse eesmärgil.

Eesti Vabariigi põhiseadusest tuleneb mitmeid olulisi põhimõtteid, mis on lähtealuseks kaalumisel, kas teatud tegevusalade puhul on kohustusliku vastutuskindlustuse nõue põhjendatud või mitte. Nimelt on lepinguvabaduse põhimõtte eraõiguse üheks olulisemaks põhimõtteks, mis on tagatud põhiseadusega õigustega vabale eneseteostusele (PS § 19), ettevõtlusele (PS § 31) ja omandile (PS § 32). Samuti on arvestatavaks põhimõtteks isikute võrdse kohtlemise põhimõtte (PS § 9 lg 1, § 12 lg 1, § 27 lg 2) ning isikute õigus riigi ja seaduse kaitsele (PS § 13). PS § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratud õiguste ja vabaduste olemust.

Seega on käesoleva töö esimene järeldus, et kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on tegemist lepinguvabaduse piiramisega, kuid see on vastavuses põhiseaduses sätestatud põhiõiguste ja kohustustega. Autori järelduse kohaselt seisneb lepinguvabaduse piiramine kohustuslikus vastutuskindlustuses esiteks teatud tegevusaladel tegutsevate isikute kohustamises sõlmida kindlustusleping ning teiseks kindlustusandjate kohustamises sõlmida kindlustusleping, kui kindlustusvõtja vastab tüüpitingimustes ettenähtud tingimustele. Seega on piiratud isiku valikut lepingu sõlmimise osas ning sealjuures piiratud valikuvabadust kellega leping sõlmida. Kohustuslikus vastutuskindlustuses tekib huvide kollisioon. Autori seisukoha järgi on kohustusliku vastutuskindlustuse puhul tegemist privaatautonomiasse sekkumise ning lepinguvabaduse piiramisega, kuid kohustusliku vastutuskindlustuse nõude lähtealuseks on indiviidi kaitse tagamine. Juhinduvalt õigluse põhimõttest tuleb kaitsta ühiskonnaliikmeid neile osaks saada võiva ebaõigluse eest. Tegemist on kahe olulise hüve – indiviidi vabaduse ja kaitse väärtuste – kaalumise ja selles, kas sekkumine indiviidi vabadusse tema kaitse eesmärgil on ebaproportsionaalne meede või mitte. Ühest küljest tuleb kaitsta isikute õigust lepinguvabadusele, teisalt tuleb isikutele tagada kaitse õigusvastase käitumise eest nende suhtes.

Problemaatiline on käesoleva kehtiva regulatsiooni kohaselt olukord, kus kohustuslik vastutuskindlustusleping on sõlmimata. Autor uuris, kuidas võiks nimetatud olukorda lahendada, ja sealjuures, kas juhul, kui riik on loonud vastutuskindlustuse kohustuslikkuse, on riigi ülesanne luua ka süsteem, mis kontrollib selle kohustuse täitmist.

Leidmaks eeltoodud küsimusele vastuse, jõudis autor järeldusele, et käesolev kohustusliku vastutuskindlustuse regulatsioon ei ole piisavalt selge ning sisaldab lünkasid, mis võib praktikas tekitada keerulisi ja raskesti lahendatavaid olukordi. Riik on kehtestanud ca 30 erinevas seaduses kohustusliku vastutuskindlustuslepingu sõlmimise nõude. Tegevusalade üle, mille suhtes on riik kehtestanud kohustusliku kindlustuse nõude, teostavad järelevalvet erinevad riiklikud asutused või avalik-õiguslikud juriidilised isikud. Piisavat tähelepanu ei ole pööratud sellele, kuidas on reguleeritud olukorrad, kus vaatamata kohustusliku vastutuskindlustuse nõudele ning määratud järelevalveorganile on vastutuskindlustusleping jäetud sõlmimata. Sellises olukorras puudub kindlustusandja, kelle poole oleks kahjustatud isikul võimalus kahjude hüvitamiseks pöörduda. Kui järelevalveorgan on oma tegevusega põhjustanud kolmandale isikule kahju, siis võiks olla kahjustatud isikul ülddelikti alusel õigus esitada vahetu nõue otse järelevalveorgani vastu. Vastutuse ulatus sealjuures peaks olema piiratud konkreetse kindlustussummaga, mis tuleneb kohustuslikku kindlustust reguleerivast seadusest.

Autori järelduse kohaselt on riigi ülesanne arvestada nimetatud tekkida võiva olukorraga ning tagada sellistel juhtudel kohustusliku vastutuskindlustuse primaarne eesmärk – kannatanute kaitse. Autori arvates võib paralleeli tõmmata järelevalvet teostava organi ja kindlustuslepingu sõlmima kohustatud isiku ning kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelise suhtega. Nimelt kui isik on küll kindlustuslepingu sõlminud, kuid seda rikkunud, siis ei saa kindlustusandja keelduda kahjustatud isikule kahjunõude väljamaksmisest, vaid kolmandale isikule tuleb kahju hüvitada vaatamata kindlustusvõtja käitumisele lepingu suhtes. Olukorras, kus järelevalveorgan pole piisava hoolega taganud tema järelevalve alla kuuluva isiku seadusjärgset käitumist, võiks kahjustatud isik pöörduda nõudega järelevalveorgani poole ning nõuda kahju sisse kontrolli ebapiisavalt teostanud või teostamata jätnud kontrollorgani käest.

Kehtivas kindlustustegevuse seaduses seisneb lünk selles, et erinevalt varasemast seadusest ei sätesta praegune enam konkreetset loetelu, millele peab kohustusliku kindlustuse sätestav seadus vastama. Nimelt sätestas varasem seadus, et kohustusliku kindlustuse seaduses peab olema reguleeritud minimaalne kindlustussumma jne. Sellist nõuet enam ei eksisteeri, mis võib lepingu järgi hüvitamisele kuuluva summa ebapiisavuse korral tekitada keerulisi ja

pikalevenivaid kohtuvaidlusi, millega ei täideta enam kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärki tagada kiire ja lihtne kahjuhüvitamine. Autori järelduse kohaselt on hetkel kehtiva kindlustustegevuse seaduse puhul tegemist kohustusliku vastutuskindlustuse osas ebaõnnestunud regulatsiooniga.

Käesoleva töö autor teeb magistritöö tulemusena ettepaneku täiendada hetkel kehtivat kindlustustegevuse seaduse üldsätete regulatsiooni lisaparagrahvi, mis sätestaks konkreetse loetelu, millele kohustusliku kindlustuse seadus peab vastama. Ettepaneku kohaselt võiks kõnealuse lisaparagrahvi sõnastus olla järgnev:

Kohustuslik kindlustus

- (1) Kohustusliku kindlustuse kehtestamisel sätestatakse seadusega kindlustuslepingu sõlmimiseks kohustatud isik, kindlustatud isik, kindlustussumma ja kindlustusjuhtum.
- (2) Kohustuslikus vastutuskindlustuse lepingus kindlustusvõtja omavastutuse kohaldamise korral hüvitab kindlustusandja kahju täies mahus ja kindlustusvõtja tasub kindlustusandjale omavastutuse summa.
- (3) Kohustusliku vastutuskindlustuse kehtestamisel sätestatakse seadusega kindlustusvõtja suhtes järelevalvet teostav organ, kes on ühtlasi vastutavaks isikuks kohustusliku vastutuskindlustuse lepingu sõlmimise eest. Kohustusliku vastutuskindlustuse lepingu sõlmimata jätmise korral võib kahjustatud isik nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist kahju tekitaja suhtes järelevalvet teostavalt organilt. Järelevalve organi vastutus on piiratud seadusega sätestatud kohustusliku kindlustuse kindlustussumma alampiiriga ühe kindlustusjuhtumi kohta.
- (4) Kohustusliku kindlustuse sätestamisel tagatakse kindlustatud isikute huvide võrdne kaitse.
- (5) Kohustusliku kindlustuse kindlustuslepingu tingimuste suhtes kohaldatakse seadust, millega kohustuslik kindlustus on kehtestatud, ja teisi seadusi niivõrd, kuivõrd esimesena nimetatud seadusest ei tulene teisiti.

Käesolevas töös uuris autor, kas vabatahtlikus vastutuskindlustuses peaks samuti olema arvestatud kolmanda isiku kaitse eesmärgiga, ning analüüsis, kuidas on erinevates Euroopa

Liidu riikides vahetu nõudeõigus vastutuskindlustuslepingute suhtes reguleeritud. Autor otsis vastust küsimusele, kas vabatahtlikus vastutuskindlustuses peaks olema tagatud vahetu nõudeõigus kahjustatud isikule.

Ühiskonnas on kahju hüvitamise eesmärk muutumas aina olulisemaks. Süül põhinev vastutus liigub üha enam süüst sõltumatu vastutuse suunas ja kesksamaks muutub eesmärk hüvitada kahjustatud isikule kahju. Eeltoodu valguses ning mitmete Euroopa Liidu riikide näitel on aktuaalseks küsimuseks, kas ka vabatahtlikus vastutuskindlustuses peaks olema tagatud vahetu nõudeõiguse võimaldamine kahjustatud isikule. Antud probleemküsimust toetab ka poolehoidu võitma hakanud seisukoht, et deliktiõigust ja kindlustusõigust ei saa vaadata kui kahte eraldatud, vaid kui kokkupõimunud distsipliini ning et vastutuskindlustus on mõningal määral vaadeldav ka kui kahjustatud isiku huve kaitsev kindlustus.

Vahetu nõudeõiguse eesmärk on lihtsustada ja kiirendada kahjustatud isikute jaoks kahju hüvitamise protsessi, kuid autori seisukohalt on see põhjendatud eelkõige kohustusliku vastutuskindlustuse puhul. Vabatahtlikus vastutuskindlustuses ei ole eesmärgiks kahjustatud isiku eelisseisundi saavutamine, vaid kindlustusvõtja huvide kaitse, millest tulenevalt ei ole autori seisukohalt vahetu nõudeõiguse kohaldamine vabatahtliku vastutuskindlustuse suhtes selle eesmärgiga kooskõlas. Vahetu nõudeõiguse võimaldamine ei vähendaks küll vabatahtliku vastutuskindlustuse eesmärki – kaitsta kindlustusvõtjat –, kuid autori seisukohalt tuleks lepinguvabaduse printsiibi all arvestada ka *common law* lepingupoolte vahelisest doktriinist tulenevat põhimõtet, mille järgi saab leping anda õigusi või kehtestada kohustusi reeglina vaid lepingupooltele, ja ilma seadusest tulenevate erisusteta ei tohiks seda printsiipi piirata.

Kohustusliku vastutuskindlustuse puhul on tegevusalad loetud keskmisest suuremat ohtu kujutavateks tegevusaladeks, tekkida võivad kahjud on ettearvatavamad ja tõenäolisemad ning sellest tuleneb ka kolmandate isikute kõrgendatud kaitse vajadus. Vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on peasjalikult tegemist kindlustusvõtja poolt tavaliste käibekohustuste järgimisega – isikutel tuleb käituda ohte vältival viisil ja järgida käibes nõutavat hoolsusstandardit. Käibekohustust kui sellist ei ole võimalik üheselt defineerida, vaid tegemist on pigem kohtupraktika põhjal väljakujunenud käitumisreeglitega. Autori seisukohalt tuleb kuskilt tõmmata ka piir, kus kannatanult võiks oodata kahju isekandmise suutlikkust. Täiendava kaitse võimaldamine tavapärase käibekohustuste rikkumiste puhul lepinguvälisele isikule tulenevalt pooltevahelisest vabatahtlikult sõlmitud lepingust ei ole autori arvates proportsionaalne meede ning tegemist oleks üleliigse sekkumisega pooltevahelisse lepingulisse suhtesse.

Autor jõudis antud töös järeldusele, et vabatahtliku vastutuskindlustuse puhul on tegemist kindlustusandja ning kindlustusvõtja vahelise vabatahtlikult sõlmitud lepinguga, mille peamiseks huviks ja eesmärgiks on kaitsta kindlustusvõtjat ootamatute ning ettenägematute kahjude eest. Kolmanda lepinguvälise isiku vahetu nõudeõigus tuleneb seadusest eesmärgiga tugevdada kahjustatud isiku positsiooni. Kuivõrd vabatahtlik vastutuskindlustus on sõlmitud poolte vabal valikul ja leping kui selline ei kujuta endast ohtu ka kolmanda lepinguvälise isiku õigustele, ei ole põhjendatud vabatahtlikule vastutuskindlustuslepingule seadusest tuleneva vahetu nõudeõiguse vajalikkuse omistamine kahjustatud isiku suhtes.

Tulenevalt eeltoodust leidis töös püstitatud esimene hüpotees kinnituse osaliselt: kohustuslik vastutuskindlustus piirab lepinguvabaduse printsiipi, kuid kohustusliku vastutuskindlustuse olemuslikust eesmärgist tulenevalt on isikute valikuvabaduse piiramine kohustusliku vastutuskindlustuse kaitsefunktsiooni arvestades põhjendatud. Töös püstitatud teine ja kolmas hüpotees leidsid autori järeldusena kinnitamist: hetkel Eestis kehtiv kohustusliku vastutuskindlustuse regulatsioon ei taga piisavalt kohustusliku vastutuskindlustuse eesmärgi seoses kahjustatud isikute kaitsega, sest seaduses esineb lünk selle kohta, kuidas on kahjustatud isikute huvide kaitse tagatud olukordades, kus kohustusliku vastutuskindlustuse lepingut sõlmitud ei ole. Vabatahtliku vastutuskindlustuse regulatsioon autori seisukoha järgi muutmist ei vaja.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kirjandus

1. P. S. Atiyah. *An Introduction to the law of contract*. Oxford: Clarendon Press 1961.
2. B. C. Bilgin. Right of Direct Action Against Liability Insurers under the New Turkish Commercial Code. – *Turkish Commercial Law Review*, Vol I, No. 3, October 2015.
3. J. Birds J. *Modern Insurance law*. London: Sweet/Maxwell 1993.
4. J. Birds J. *Modern Insurance law*. 4th Edition. London: Sweet/Maxwell 1997.
5. K. Borch. *Moral Hazard in Insurance*.-The Financial Review (19) 3. Blackwell Publishing Ltd 1984.
6. A. R. Broekhoven. Conflicts – Direct Action Status. Vol 20, Issue 3. – *Baylor Law Review* 1968.
7. *Claims-Made Liability Insurance: Closing the Gaps with Retroactive Coverage [comments]*. – *Temple Law Quarterly*, Vol. 60, Issue 1 (Spring 1987).
8. *Commercial General Liability Coverage*. – *Construction Lawyer*, Vol. 19, Issue 2 (April 1999).
9. M. Clarke. *Policies and Perceptions of Insurance. An Introduction to Insurance Law*. Oxford: Clarendon Press 1997.
10. *Conflict of Laws Aspects of Direct Action Statuses*. Vol 39, Issue 5. – *Virginia Law Review* 1953.
11. *European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules*. Walter de Gruyter 2008.
12. A. Fenyves, C. Kissling, S. Perner, D. Rubin. *Compulsory liability insurance from a European Perspective*. *Tort and Insurance Law*. Volume 35. De Gruyter 2016.
13. K. Haavasalu. *Vastutuskindlustus Eesti ja Saksa õiguses: kindlustushüvitise väljamaksmisest vabanemise alused*. – *Juridica* 2007/II.
14. G. Hager, M. Leonhard, K. Unger (tõlk H. Laanemäe, V. Tamm, M.-A. Mändoja; eessõna J. Ots). *Eraõigus I. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride twinning-koolituse eraõiguse õppegrupile*. Tallinn: Justiitsministeerium 2001.
15. T. Honoré. *The Morality of Tort Law – Questions and Answers*. – *Philosophical Foundations of Tort Law*. Ed.D. G. Owen. Oxford: Clarendon Press 1995.
16. A. Johnson. *The Louisiana Direct Action Statue*. Vol.43, Issue 6. – *Louisiana Law Review* 1982–1983.
17. M. Kingisepp. *Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.

18. I. Koller, A. Martin, J. Prölss et al. *Versicherungsvertragsgesetz: VVG komm vlj.* München 2010.
19. J. Kropholler. *Internationales Privatrecht. Auf der Grundlage des Werkes von P.H. Neuhaus: Die Grundbegriffe des Internationalen Privatrechts.* 3.Aufl. Tübingen: J. C. B. Mohr 1997.
20. I. Kull. *Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform.* – Riigikogu Toimetised 2/2000.
21. I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Sein, P. Varul. *Võlaõigusseadus I. Üldosa.* Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
22. I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, P. Varul. *Võlaõigusseadus II.* Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.
23. J. Lahe. *Kindlustusõigus.* Tallinn: Juura 2007.
24. D. Looschelders. *Liability for unknown risks in German Law.* – *Journal of European Tort Law.* Aug 2016, Vol. 7 Issue 2.
25. O. J. Luik. *Liikluskindlustus kui kohustuslik vastutuskindlustus.* Magistritöö. Tallinn 2004.
26. O. J. Luik, V. Kõve. *18 aastat liikluskindlustuse seaduse kehtimist Eestis. Kuidas edasi?* – *Juridica* 2011/IV.
27. O. J. Luik. *Ohutusnõuded kahjukindlustuses.* – *Juridica* 2016/X.
28. I. Luik-Tamme, K. Pormeister. *Kas süü tervishoiuteenuse osutaja lepingulise vastutuse eeldusena on iseseisev või sisutühi kontseptsioon?* – *Juridica* 2014/ X.
29. U. Magnus. *Unification of Tort Law: Damages.* Haag 2001.
30. M. H. Ogilvie. *Re-defining privity of contract: Brown v. Belleville (city).* – *Alberta Law Review.* Apr 2015, Vol. 52 Issue 3.
31. A. Piip. *Kaubandusõigus ja -protsess.* 3. tr. Tallinn: Justiitsministeerium 1995.
32. J. Poole. *Textbook on Contract Law.* 7th edition. Oxford: Oxford Press 2004.
33. S. Shavell. *On moral hazard and insurance.* – *The Quarterly Journal of Economics.* Oxford: Oxford University Press 1979.
34. P. Schlechtriem. *Võlaõigus. Üldosa.* 2. tr. Tallinn: Juura 1999.
35. P. Schlechtriem. *Võlaõigus. Eriosa.* Tallinn: Juura 2000.
36. O. Schmidt. *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL).* Prepared by the Prjocet Group Restatement of European Insurance Contract Law. 2nd Expanded Edition. Chairman: Helmut Heiss. Köln 2016.
37. J. Spier. *Long Tail (Liability) Risks and Claims Made Policies.* *The Geneva Paper on Risk and Insurance,* 23. No.87, Aprill 1998.

38. T. Tampuu. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. – Juridica 2003/VII.
39. T. Tampuu, Riskivastutus ja tootja vastutus võlaõigusseaduses. – Juridica 2003/III.
40. H. Kötz, K. Zweigert. An introduction to comparative law. Third Edition. Translated from German by Tony Weir. Oxford 1998.
41. R. Tiivel. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2009.
42. T. Uusen-Nacke. Kolmandat isikut kaitsev leping. Asjatundja vastutus kolmandate isikute ees. – Juridica 2003/VIII.
43. G. Wagner. Tort Law and Liability Insurance. Tort and Insurance Law Vol. 16. In Cooperation with Munich Re. Springer-Verlag. Wien 2005.
44. P. Wahlgren. Scandinavian Studies in Law. Volume 41. Tort Liability and Insurance. Stockholm Institute for Scandinavian Law. Stockholm 2001.

Kasutatud normatiivmaterjalid

45. Advokatuuriseadus. RT I, 22.06.2016, 23.
46. Audiitortegevuse seadus. RT I, 30.12.2015, 8.
47. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
48. Eesti Vabariigi kindlustusseadus. RT I 1992, 48, 601.
49. Eesti Vabariigi kindlustusseadus. RT I 2001, 79, 480.
50. Eesti Väärtpaberite keskreistri seadus. RT I, 31.12.2016, 25.
51. ENSV Teataja 1964, 25, 115; RT I 2001, 47, 260.
52. E-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste seadus. RT I, 25.10.2016, 1.
53. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1013/2006. 14. juuni 2006, jäätmesaadetiste kohta. –
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32006R1013&qid=1488719914068>.
54. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 785/2004, 21. aprill 2004, kindlustusnõuete kohta lennuettevõtjatele ja õhusõiduki käitajatele. –
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32004R0785&qid=1488720410519>.
55. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2002/92/EÜ. 9. detsember 2002, kindlustusvahenduse kohta.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002L0092&from=en>.

56. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2016/97. 20. jaanuar 2016, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud). –
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32016L0097>
57. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/20/EÜ, 23. aprill 2009, laevaomanike kindlustuse kohta merinõuete korral. –
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0020&qid=1488720700108>.
58. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 864/2007. 11. juuli 2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma II“). –<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32007R0864>.
59. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/103/EÜ. 16. september 2009, mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse ja sellise vastutuse kindlustamise kohustuse täitmise kohta. –
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32009L0103>.
60. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2000/26/EÜ. 16. mai 2000. mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustus käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise ning nõukogu direktiivide 73/239/EMÜ ja 88/357/EMÜ muutmise kohta. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000L0026&from=en>
61. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1008/2008. 24. september 2008, ühenduses lennuteenuste osutamist käsitlevate ühiseeskirjade kohta (uuestisõnastamine). – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32008R1008&qid=1488720888187>.
62. Jäätmeseadus. RT I, 25.11.2016, 6.
63. Kaubandusliku meresõidu seadus. RT I, 30.05.2013, 8.
64. Kemikaaliseadus. RT I, 10.11.2015, 2.
65. Kindlustusseadus. 5. november 1992. – RT I 1992, 48, 6011.
66. Kindlustustegevuse seadus. RT I, 31.12.2016, 26.
67. Kindlustustegevuse seadus. RT I 2004, 90, 616
68. Kindlustustegevuse seadus. RT I 2000, 53, 343.
69. Kohtutäituri seadus. RT I, 08.07.2016, 10.
70. Krediidiandjate ja –vahendajate seadus. RT I, 11.03.2016, 3.
71. Lennundusseadus. RT I, 05.07.2016, 19.
72. Liikluskindlustuse seadus. RT 1992, 24, 338.
73. Liikluskindlustuse seadus. RT I 1993, 43, 621.

74. Meditsiiniseadme seadus. RT I, 01.12.2015, 5.
75. Mõõteseadus. RT I, 10.11.2016, 13.
76. Notariaadiseadus. RT I, 10.03.2016, 4.
77. Pankrotiseadus. RT I, 22.06.2016, 25.
78. Patendivoliniku seadus. RT I, 30.12.2015, 36.
79. Raudteeseadus. RT I, 24.03.2016, 3.
80. Ravimiseadus. RT I, 04.05.2016, 4.
81. Toote nõuetele vastavuse seadus. RT I, 28.03.2017, 11.
82. Turismiseadus. RT I, 12.07.2014, 144.
83. Vedelkütuse seadus. RT I, 12.03.2015, 57.
84. Võlaõigusseadus. RT I, 31.12.2016, 7.
85. Väärismetalltoodete seadus. RT I, 12.07.2014, 159.

Kasutatud kohtupraktika

86. RKTKo 3-2-1-150-15.
87. RKTKo 3-2-1-127-12.
88. RKTKo 3-2-1-91-07.
89. RKTKo 3-2-1-140-05.
90. RKTKo 3-2-1-144-05.
91. RKTKo 3-2-1-49-02.
92. RKTKo 3-2-1-70-06.
93. RKTKo 3-2-1-164-09
94. Euroopa Kohtu otsus 13. detsember 2007, asjas C-463/06.
95. Euroopa Kohtu otsus 9. september 2015, asjas C-240/14.

Kasutatud tüüptingimused

96. AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaal ehk Eesti kaubamärgiga PZU vastutuskindlustustooted. – <https://pzu.ee/vastutuskindlustus/>.
97. ADB Gjensidige Eesti filial vastutuskindlustustooted. – https://www.gjensidige.ee/ariklient/vastutus-ja-garantiikindlustus_.
98. Ergo Insurance SE vastutuskindlustustooted. – <https://www.ergo.ee/ergo/tingimused-ja-vormid/tingimused#vastutus>.

99. If P&C Insurance AS vastutuskindlustustooted. –
<https://www.if.ee/ariklient/kindlustused>.
100. Salva Kindlustuse AS vastutuskindlustustooted. –
<https://www.salva.ee/et/kindlustus/vastutuskindlustus>.
101. Seesam Insurance AS vastutuskindlustustooted. –
<https://www.seesam.ee/ariklient/vastutuskindlustus/>.

Kasutatud internetiallikad

102. K. Priks, H. Naaber. Pensionikindlustus. 25.01.01 nr 17/6-7. –
https://www.riigikogu.ee/msi_arhiiv/tell01_17.html.
103. Grundlagen des haftpflchtversicherungsrechts. Haftpflcht Online-Portal. –
<http://www.haftpflchtonlineportal.de/grundlagen-des-haftpflchtversicherungsrechts/100-vvg-inhalt-und-umfang/einfuehrung-und-trennungsprinzip/>.
104. Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Übersetzung durch Eileen Flügel. Die Übersetzung berücksichtigt die Änderung(en) des Gesetzes durch Artikel 9 Absatz 5 des Gesetzes vom 23.11.2007 (BGBl. I S. 2631). –
https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_umwelthg/englisch_umwelthg.html.
105. Third Parties (Rights against Insurers) Act 2010. –
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/10/pdfs/ukpga_20100010_en.pdf.
106. Legal news and guidance from Pinsent Masons. Third Parties (Rights against Insurers). – <https://www.out-law.com/page-10645>.
107. Tramposch, H., Direct Action Against Liability Insurance Companies within the European Union. Tramposch & Partner. November 2015. –
<http://insuralex.com/images/publicpublications/2015/Direct%20Action%20against%20Liability%20Insurance%20Companies%20within%20the%20European%20Union.pdf>.
108. IBA Insurance Committee Substantive Project 2012. Direct Third-Party Access To Liability Insurance. –
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:myHtdj1D25wJ:www.ibanet.org/Document/Default.aspx%3FDocumentUid%3D3334C288E-984D-4870-9905-192AFF65A398+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=ee>

109. The Polish Civil Code art 822 § 4. –
<https://supertrans2014.files.wordpress.com/2014/06/the-civil-code.pdf>.
110. Tervishoiuteenuse osutajate vastutuskindlustuse seaduseelnõu väljatöötamise kavatsus. – <http://eelvoud.valitsus.ee/main#VPlpkzS2>.
111. P. Dorroh., M.E. Whisenand. Understanding your claims-made professional liability insurance policy. –
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JPC8r_nWvyAJ:https://www.soa.org/Files/static-pages/sections/entrepreneur-innovate/eact-dorroh-whisenand-claims.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=ee.

DIRECT RIGHT OF ACTION IN LIABILITY INSURANCE – SUMMARY

The topic of this master's thesis concerns the direct right of action of the injured person against the insurance undertaking covering the person responsible against civil liability. With the insurers increasing significance in society, insurance law regulating this area is becoming more important.

Liability insurance originally derives from Greek and Roman law, where different organizations paid compensation to their members when claims against these members had been filed relating to marine accidents or other incidents on the sea. The elements of the modern liability insurance can also be seen in medieval Marine Insurance statutes in Mediterranean Sea cities, which regulated the payment of compensation regarding vessel accidents, damages to the vessel and rescue work.

Today's liability insurance developed in the second half of the 19th century. When originally in the 19th century, the purpose of liability insurance was to protect the economic interests of the person who caused the damage, the civil liability of the 20th century became an instrument of social policy, and the interest of the liability insurance became more victim-centered. The demand for liability insurance is increasing as the society is providing more and more activities with possible unpredictable outcomes. Therefore the risk dispelling mechanism – insurance – has an indispensable role.

In legal theories liability insurance has various categorizations. The basic difference is made between public liability, product liability and the professional indemnity insurance. By insurance theory the liability insurance is divided into professional liability insurance (P & I - professional indemnity) and general liability. Under the Law of Obligations Act of Estonia the non-contractual liability is distinguished between general unlawful causing of damage (LOA §§ 1043-1055), liability for damage caused by major source of danger (LOA §§ 1056-1060-s) and liability for defective product (LOA d §§ 1061-1067).

Dependent on the obligation of signing a contract, liability insurance is divided into compulsory and voluntary liability insurance types. In order to protect an injured person, the law provides compulsory liability insurance contract requirement for specific types of activities. The distribution of compulsory and voluntary insurances varies from country to country, but there are also several liability insurance types that are mandated by European Union. The most common compulsory policy concerns the drivers of vehicles.

There are two types of liability insurance policies. The difference between these two types lies in what is considered as insurance case. The policies are categorized into occurrence-based and claims-made policies. The difference between an occurrence-based and claims-made liability policy is timing — that is, the coverage "trigger." With an occurrence-based policy, even though the policy may have expired, provided the policy was in force at the time that the physical injury or property damage occurred, a claim could still be made against it. When a policy is written on a claims-made basis – meaning that the policy is in force at the time a claim against you is made – the insurance undertaking is obliged to pay for damages, regardless of the time these damages occurred.

By now liability insurance agreements in Estonia have been concluded for 25 years. Under Insurance Activities Act¹ non-life insurance has 18 different classes and liability insurance is included. As liability insurance is considered as very extensive and complicated type of insurance, there are some opinions that it should not be classified as part of non-life insurance but separate. Nonetheless, the general view is that liability insurance as a type of insurance falls within non-life insurances.

The definition of the liability insurance derives from the § 510 of the Law of Obligations Act of Estonia: “In liability insurance, the insurer shall, in place of the policyholder, perform the obligation to compensate for damage caused by the policyholder to a third party (injured party) as the result of an insured event which occurs during the period of validity of the insurance, and to cover the costs of legal assistance. The liability insurance contract shall also cover the costs of legal assistance incurred by a policyholder against whom a claim is filed to the extent that the policyholder could consider such costs necessary to protect the rights of the policyholder in court and extra-judicially, even if the claim proves to be unfounded.”

In addition to the insurer and insured, the liability insurance always concerns a third party, who is not part of the contract. Hence the central question is what should be the rights and obligations of the third injured party against the insured and the insurer. Also, what should be the rights and obligations between the insured and the insurer? There are conflicting views about the legal position of the third injured party in relation to liability insurance contract law.

The rights of an injured party differ in voluntary and compulsory liability insurance. The main difference between compulsory and voluntary liability insurance is the right of direct claim. Under § 521 of the Law of Obligations Act an injured party may demand the compensation of damage caused thereto by the policyholder from both the policyholder and the insurer. Thereat it is not allowed by voluntary liability insurance. In compulsory liability

insurance the principal goal is to protect the third injured party. On the contrary the voluntary liability insurance has the priority to protect the insured. Voluntary liability is an unforced relationship between the insurer and the insured and does not provide additional rights to third parties.

As mentioned above, with the purpose to protect the interests of the third injured party, the legislator has introduced certain activities in which the compulsory liability insurance policy is demanded. This obligation, however, may go against the principle of freedom of contract, since under the principle of freedom of contract the person should have the freedom to develop his economic activities. With the principle of freedom of contract it should be granted that a person is allowed to make legally binding agreements with one or more other persons, without government interference as to what type of obligations he or she can take upon himself or herself.

The aim of this master thesis is to find the answers to the following questions:

- 1) Whether and to what extent compulsory liability insurance restricts the principle of freedom of contract?
- 2) Is the current legislation of the direct right of action of the injured party in compulsory and voluntary liability insurance in Estonia justified or should it be modified?

According to the above-mentioned questions the author therefore raises the hypothesis that compulsory liability insurance constitutes a so-called “obligation to bind oneself with a contract” and therefore there exists a restriction to the freedom of contract principle. To attest this hypothesis the author analyses the nature of general liability insurance. To fully understand it, it is also essential to examine the development and formation of liability insurance. By investigating what is the nature and importance of the principle of freedom of contract, the author seeks an answer to the question of whether the principle of freedom of contract and the compulsory liability insurance are inherently in contradiction.

Secondly, the author raises the hypothesis that the compulsory liability insurance regulation in force is not sufficient enough in respect to the purpose of protecting the interest of the third injured party. The author investigates what are the outcomes in situations where the compulsory liability insurance contract has not been signed. The author examines that in cases where the legislator demands the compulsory liability contract, it should also establish a system that controls the existence of compulsory liability contracts and create adequate

mechanisms for the protection of the injured parties. To justify this, the author investigates for which activities the compulsory insurance liability contracts are demanded and who are the corresponding supervision authorities.

The third hypothesis of this master thesis is that the current regulation in relation to the direct right of action in voluntary liability insurance does not require any changes or modifications. The author examines whether the voluntary liability insurance should also be targeted to greater extent of protection of the third injured party and analyses how the different European countries have regulated the right of direct action in liability insurance contracts. The author examines whether the right of direct action of the injured party against the insurer of the tortfeasor in voluntary liability is justified.

This Master thesis consists of two main chapters, which are divided into subchapters. The first chapter is essentially a theoretical approach to the subject, in which the author analyzes the liability insurance, both compulsory and voluntary – specifically, their nature, objectives, advantages and shortcomings. The author also investigates the principle of freedom of contract, its nature and its relationship to compulsory liability insurance. This theoretical approach helps to find an answer to the question whether the compulsory liability insurance constitutes a restriction to the freedom of contract.

The second chapter focuses primarily on the direct right of actions in connection with compulsory and voluntary liability insurance. This chapter also examines the development of tort law and principle of *actio directa*. In the author's opinion it is important to analyze the mentioned topics in this master thesis, because tort law has an important role in liability insurance. The author examines how the expanding tort law has influenced the development of liability insurance and the rights of third parties arising from the liability insurance contracts. In addition to this analysis, the author has brought examples from other European Union Member liability insurances and direct claims regulations and thereby analyzed whether and in what way the Estonian regulation of direct claims in liability insurance contract could possibly be amended.

The author has come to the conclusion that compulsory liability insurance can be considered as a restriction to the principle of freedom of contract, but it is consistent with the Constitution's fundamental rights and duties. The author concludes that there is a limitation to the principle of the freedom of contract firstly, because in certain activities one is obligated to sign a contract and, secondly, the insurers are obliged to sign a contract if the policyholder meets the conditions laid down in the standard conditions. Thus, there is a restriction to the

choice if and with whom one can enter into contract. There exist a collision of interests in compulsory liability.

In the author's opinion, even if the compulsory liability is an intervention in private autonomy and the restriction to the freedom of contract, the compulsory liability is based on ensuring the protection of the individual. Governed by the principle of fairness, it is important to protect the members of society against unfair treatment. There are two major fundamental rights – freedom and protection of the individual against unfairness – which need to be valued and considered before coming to a conclusion whether the intervention to individual's freedom of contract is a proportionate measure or not. On the one hand the legislator needs to protect the individual's right of freedom of contract, on the other hand, he needs to ensure protection against the unlawful conduct towards them. The author also comes to a conclusion, that the current regulation of compulsory liability is not correct, because it includes gaps, which may, in practice, lead to complex and difficult cases.

There are about 30 different compulsory liabilities demanded by the law. All the activities, over which the state has introduced a compulsory liability insurance requirement, are supervised by different authorities. In author's opinion, too little attention has been paid to the matter on how to regulate situations where the insurance contract has not been signed, despite the compulsory liability insurance requirement and the assigned supervisory responsibility. In this case, there is no insurer against who the injured party could possibly file a claim. If the responsible supervisory body has not executed sufficient diligence to ensure that the compulsory liability insurance contract is signed and thereby causes damage to a third party, the injured party should have the right, under tort law, to file a claim directly against the supervision authority. In this case the extent of the liability should be limited to the sum of the minimum amount of insurance coverage for one insured event provided by law.

As a result of this master thesis the author makes a proposal to supplement the general provisions of the Insurance Activities Act¹ with an additional clause as following:

Compulsory insurance

(1) Upon the establishment of compulsory insurance, the person required to enter into an insurance contract, the insured person, the sum insured and the insured event shall be provided by law.

(2) Upon the imposition of policyholder's excess in a compulsory liability insurance contract, the insurance undertaking shall pay the compensation for loss in full and the policyholder shall pay the excess to the insurance undertaking.

(3) Upon the establishment of compulsory insurance, the supervisory body for policyholders shall be provided by law. In case of failure of signing compulsory liability insurance contract, the injured third party may file a claim against the supervisory body of the tortfeasor. The liability of the supervisory body shall be limited to the sum of the minimum amount of insurance coverage for one insured event provided by law.

(4) Upon the provision of compulsory insurance, the principle of equal protection of the interests of insured persons shall be guaranteed.

(5) The Act, which establishes compulsory insurance, and other Acts, in so far as not otherwise provided by the Act specified first, apply in respect of the conditions of compulsory insurance contracts.

Due to the reason to protect the injured parties, the law provides a possibility to the injured person to claim for compensation even if the liability insurer is released from liability in respect of the insured. So, a question might arise, whether liability insurance should be considered entirely as social instrument to protect injured parties. Some countries consider voluntary liability insurance similar to compulsory liability insurance and direct right of action is provided.

The author of this thesis considers voluntary liability insurance a voluntary agreement concluded between an insurer and a policyholder, whose primary interest is to protect oneself from sudden and unforeseen damage. Therefore, it rather relies on the idea that the insurance is a relation only between the insurer and the policyholder and thus creates rights and obligations only to the parties to this legal relation.

The direct right of action arises from the law with a purpose to strengthen the position of the injured party. The author finds that allowing direct right of action in voluntary liability insurance would collide with the doctrine of privity, which provides that a contract cannot confer rights or impose obligations arising from it on any third person or an agent, but only to the parties to it. Exceptions to this principle can only arise from the law. Since the voluntary liability insurance is an agreement of free choice, and this agreement itself does not constitute a threat to the non-contractual third party, author has deemed fair that the direct right of action against the tortfeasors insurer is not allowed and it should be provided with voluntary liability insurance contracts.

In conclusion, the compulsory liability insurance has a restrictive effect on freedom of contract, but due to its protective purpose in respect to the injured parties, the restriction is justified. The currently valid compulsory liability insurance regulations do not provide sufficient protection to injured parties and there are gaps in the law, which, in author's opinion, need to be modified with an additional clause. Voluntary liability insurance regulation does not require any modifications, because direct right of action should not be provided in voluntary liability insurance.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maarja Hein (sünnikuupäev: 28.12.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Vahetu nõudeõigus vastutuskindlustuses”,

mille juhendajateks on *PhD* Olavi-Jüri Luik ja *dr iur* Villu Kõve,

- 1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õiguseid.

Tartus, 02.05.2017. a